

NATIONAL
INTEGRATION
LANGUAGE
SERIES

30 రోజులలో సంస్కృత భాష

తెలుగు మూలంగా

సంస్కృత భాషను నేర్చుకోవడానికి
సంస్కృత భాషను తెలుసుకోవడానికి
సంస్కృత భాషను అర్థం చేసుకోవడానికి
సంస్కృత భాషను చదవడానికి
సంస్కృత భాషను మాట్లాడడానికి
సంస్కృత భాషను వ్రాయడానికి
ఇలా
సంస్కృత భాషలో చర్చించడానికి
మరికదనైనా మాట్లాడండి

ఇదిగో ఈ పుస్తకములో పున్నది

30 రోజులలో సంస్కృత భాష

*

రచయిత :

విద్యావేద

కీర్తూరు శ్రీనివాసాచార్యులు, P.O.L.

కొంజి, హిందీ వికారాద్

(వరదానపూరి, చిత్తూరు సంస్కృత భాషా ప్రచారిణి సభ)

*

BALAJI PUBLICATIONS
103, PYCROFTS ROAD
MADRAS-600 014

ఆ శీ స్సు

© Rights with the Publishers

Third Edition 1980

శ్రీ కాంచీ కామకోటి పీఠాధిపతి

జగద్గురు శ్రీ శంకరాచార్య స్వాములవారి శ్రీ మతం,
కాంచీపురం.

మకాం :- కాంచీపురం

SEAL

తేది 22-7-72

Price Rs: 6 -50

మన భారతీయ సంస్కృతి సంప్రదాయములకు పునాదియైనదియు,
శ్రీ రామాయణము, మహా భారతము, అష్టాదశ పురాణములు, కాళిదాసు
వంటి మహా కవుల నాటకములు కావ్యములు మొదలైన గ్రంథములు
కలిగినదియైన సంస్కృత భాషను ఆంధ్రభాష మూలముగా సులభరీతిలో
నేర్చుకొన గోరుచున్నవారికి అనుకూలముగా, చిత్తూరు సంస్కృత భాషా

PHOTO OFFSET PRINTED BY:

NAVBHARAT PRINTERS & TRADERS

231 ROYAPETTAH HIGH ROAD MADRAS-600 014 TELE 847091

FOREWORD

M. Ananthasayanam Ayyangar
Chairman,
Sanskrita vidya peeth, Tirupati
(Ex. Governor of Bihar)

Tirupati
1.9.72

I have great pleasure in commending this book for the use of all who wish to learn Sanskrit in a short time. I also wish that every one in our country makes use of this book and learns Sanskrit as quickly as possible.

It may take some more time for a foreigner who does not know Sanskrit at all to learn Sanskrit than for an Indian whose mother tongue itself contains a large number of Sanskrit words and expressions.

Sanskrit embodies our culture, our religion and our philosophy. All our secular sastras also are written in Sanskrit. No body can get to know India unless he has a working knowledge of Sanskrit. Sri K. Srinivasa-chariar, the author, is a scholar in Sanskrit and in Hindi as well. He has bestowed great thought and attention in the production of the book.

In short Sanskrit has been made as simple and easy as possible to learn.

(Sd.) M. ANANTHASAYANAM AYYANGAR

ప్రచారిణి నభ పరీక్ష ముత్రియగు కీరాత్తురు శ్రీ కే. శ్రీనివాసాచార్యుల వారిచే వ్రాయబడి, మదరాసు బాలాజీ ప్రకాశకులవలన ప్రచురింపబడియున్న 'శ్రీ రోజులలో సంస్కృత భాష' అనే పుస్తకము నాల్గు విభాగములలో— అక్షరములు, దైవందిన వ్యవహారములోని పదార్థములు, క్రియాకలాపములు వీటిని గుర్తించే పదములు, కథలు, వ్యాసములు, సంభాషణలు, వీతి శ్లోకములు, అనువాదములకై న శబ్దములు, శబ్దానుక్రమణిక మొదలగు విభాగములలో—నులభ పద్ధతిలో తెలుగు మూలంగా సంస్కృత భాషను నేర్చుకొనుటకు సహాయకంగా ఉంటున్నది.

అంధ్రము నేర్పిన అస్తికులు ఈ గ్రంథము ద్వారా సంస్కృత భాషను నేర్చుకొని ఈ భాషలోని కావ్యాదులను పఠించి పఠితమునొందుదురు గాక :

శ్రీ జానకిరాముని బాలాజీ ప్రచురణాలయమున్న ఇతోధికముగా గొప్ప గ్రంథములను ప్రచురించుచు అభివృద్ధి నొందుగాక :

	పుటము
ఆశీస్సు	3
Forword	5
ప్రకాశకుల విజ్ఞప్తి	9
మున్నడి	10
మొదటి భాగము [అక్షరములు]	
అక్షరములు వ్రాయు పదతి	12
అక్షరముల ఉచ్చారణ	14
స్వరములు (అచ్చులు)	15
వ్యంజనములు (హల్లులు)	16
గుర్తు పెట్టుడు	17
స్వర చిహ్నములు	18
గుణంతములు	19
సంయుక్తాక్షరములు	26
రెండవ భాగము [పదములు]	
అచ్చులతో ముగియు కొన్ని పదములు :—	32
పుంలింగము	40
స్త్రీలింగము	48
నపుంసక లింగము	51
కొన్ని విశేష శబ్దములు	56
విభక్తులతో వాక్య ప్రయోగము	64
సర్వనామ శబ్దాలు	65
పురుష వాచక సర్వనామములు	70
వ్యక్తివాచక సర్వనామములు	79
ప్రకృతివాచక సర్వనామములు	82
అనిశిత వాచక సర్వనామములు	

వర్గీకరించిన కొన్ని శబ్దాలు :—

	పుటము
కాలము	84
ఋతువులు	87
మాసములు	88
వారములు	89
దిక్కులు	90
నవగ్రహములు	91
రంగులు	92
రసములు	93
బంధువులు	94
మనోభావములు	97
మృగములు	99
వజీరులు	102
శరీర భాగములు	104
నగలు	107
వస్త్రములు - అలంకార పాదసములు	108
అంగహీనులు	109
వృత్తులు చేయువారు	110
నవధాన్యములు	112
పండ్లు	113
లోహములు, వివిధములు	114
సంఖ్యానామకములు	115
సంఖ్యేయములు	118
మూడవ భాగము (క్రియాపదములు)	
రాకువులు, క్రియలు	122
వరస్మైపది రాకువు	124

ప్రకాశకుల విజ్ఞప్తి

పుటము

అత్మనేపది ధాతువు	128
ఉభయపది ధాతువు	130
సంస్కృత ధాతువులు	134
ధాతువులవలన రూపొందే శబ్దాలు	142
'అన్' ప్రత్యయాంత శబ్దములు	144
'తుమన్' ప్రత్యయాంత అవ్యయములు	148
'త్వా' ప్రత్యయాంత అవ్యయము	148
'య' ప్రత్యయాంత అవ్యయము	150
'తవతు' ప్రత్యయాంత శబ్దము	152
'త' ప్రత్యయాంత శబ్దము	154
'తవ్య' ప్రత్యయాంత అవ్యయము	158
అవ్యయములు	158
అవ్యయాలుగల వాక్యములు	160
'త్ర'తో ముగియు అవ్యయములు	162
వాక్యప్రయోగములు	165
ఉపసర్గములు	169
విద్యర్థకము-విషేదార్థకము	172

నాల్గవ భాగము [అభ్యాసములు]

వ్యాసములు	174
కథలు	182
సంభాషణము	188
నీతి శ్లోకములు	193
వడువదేశములు	197
అకారానుక్రమణిక	201
'జనగణమన'	208

జాతీయ భాషలుగా భారత ప్రభుత్వ శాసనము విర్ణయించిన పదనైదు భాషలలో సంస్కృతము కూడా ఒకటి అనే విషయము సర్వవిదితము. అనేకు హిమాచలము నివసింతులను భారతీయుల సంస్కృతి సంప్రదాయ చిహ్నంగా ఉండబట్టియే సంస్కృత భాష జాతీయ భాషగా పరిగణించబడినది.

ఈ ప్రకాశక స్థాపనముద్వారా చాలా కాలముగా, భాషామూలక జాతీయ సమైక్యత కోసము National integration language series అనే పేరుతో జాతీయ భాషలు పరునైదులో ఒక్కొక్కదానిని తదితర భాషల ద్వారా నేర్పించే పుస్తకాలను ప్రచురించవలెనని పంకల్పించుకొని, ఇప్పటికే అనేక భాషా గ్రంథాలను వెలువరచియున్నాము. ఆ వరుసలోని అనేక భాషా గ్రంథాలను రచించి మాకిచ్చిన బహుభాషా కోవిదులు విద్యా విశారద, శ్రీ కీశాత్తురు శ్రీవివాసాచార్యులు P. O. L. కిరీమణి, హిందీ విశారద్ గారే. తెలుగు మూలంగా సంస్కృతమును నేర్పించే ఈ పుస్తకమును కూడా రచించారు.

ఈ పుస్తకానికి శ్రీమత్పరమహంసేశ్వారి శ్రీ కాంచీ కామకోటి పీఠాధిపతులు శ్రీశ్రీశ్రీ శంకరాచార్య స్వాములవారు ఆనుగ్రహించిన అశీస్సును రక్షగా భావించుచున్నాము. విఖ్యాత ఆంధ్ర మహా నాయకులు, తిరుపతిలోని కేంద్రీయ సంస్కృతి విద్యా పీఠాధ్యక్షులు అయిన శ్రీమాన్ మాధవూషి ఆనంతశయనం ఆయ్యంగారువారికి మూ ధన్యవాదములర్పించుచున్నాము.

ఆంధ్రసోదరులు ఈ గ్రంథమును, మా ఇతర ప్రచురణలను స్వీకరించి మమ్ము ప్రోత్సహింపజేయ గోరుచున్నాము.

— బాలాజీ పబ్లికేషన్స్

మున్ను డి

'సంస్కృతం' అనే పదము. 'భాగుచేయబడినది', 'నవరించి పెట్టబడినది', చక్క-విడిగా చేయబడినది' అనే అర్థములనిచ్చును.

వేదకాలమున ఈ భాషకు 'దై వీవాక్' (దేవభాష) అను పేరు ఉండెడిది. కాని ఆ కాలములో అవ్యవస్థముగా యుండిన ఈ భాషను క్రీ. వె. 7వ శతాబ్దిలోనుండిన 'పాణిని' అనే వ్యాకరణ శాస్త్ర విద్వాత్ సంస్కరించి, వియమబద్ధమొనరించినపిదప, ఈ భాష 'సంస్కృతము' అనే పేరుతో పిలువబడుచున్నది.

శ్రీమద్ వాల్మీకి రామాయణము, మహా భారతము, అష్టాదశ పురాణములు, పదునెనిమిది స్మృతులు, షడ్ దర్శనములు అనే ఆరు విధములైన శాస్త్రములు, కాళిదాసుడు, మాఘుడు, భారవి, భాసుడు, భవభూతివంటి మహాకవులు రచించిన వందలకొంది కావ్యములు, నాటకములు, ఖగోళ శాస్త్రము, జ్యోతిషము, వైద్యము, వాస్తు కళ మొదలగు వాటిని గురించిన గ్రంథములు ఇవన్నియు తొలిసారిగా ఈ సంస్కృత భాష యందే రచించబడినవి.

ఈ నాగరిక యుగంలో కూడా సంస్కృత భాషను అభ్యసించవలెననే కుతూహలము యావత్ప్రపంచములోని విద్యావేత్తలకు కలిగియుండుట అసహజము కాదు. అందుచేత, తమ తమ మాతృభాషకు చెందిన లిపితోనే, స్వయముగా, ఇతరుల సహాయము లేకుండానే నేర్చుకొనుటకు అనువుగా నాగరలిపిలోని ఆయా శబ్దముల క్రింద వాటియుచ్చారణ, అర్థము ఇవ్వబడి యున్నవి.

ఈ పుస్తకములో నాల్గు విభాగములున్నవి :-

మొదటి భాగములో (పేజీ 12-30) దేవనాగరి అక్షరములన్నియు— అచ్చులు, హల్లులు, సంధ్యక్షరములు మొదలైన వన్నియు పూర్తిగా వివ

రించబడియున్నవి. ప్రతి అక్షరమునకు క్రింద దానియుచ్చారణ ఉన్నది. గాక, అక్షరములను వ్రాయు పద్ధతి మొదట రెండు పేజీలలో తెలుపబడి యున్నది. ఆయా అక్షరములోని బాణచిహ్నమున్న దారిన అక్షరములను వ్రాసి అభ్యసించవలెను.

రెండవ భాగములో (పేజీ 31-118) అన్ని విధములైన నామ వాచకములు, సర్వనామ శబ్దములు యవ్వబడి యున్నవి. వాటిని విభక్తులతో వ్రాయు పద్ధతి కూడా ఉదాహరణ శబ్దముతో వివరించబడి యున్నది. ఆయా ఉదాహరణలను దిట్టి ఈ శబ్దములను పూర్తిగా వ్రాసి అభ్యసించవలెను. ఈ భాగములో దై నందిన వ్యవహారములోని పెక్కు విధములైన శబ్దములు ఇవ్వబడియున్నవి.

మూడవ భాగములో (పేజీ 119-172) సంస్కృత రాకువులు, ఆ రాకువులవలన ఏర్పడే శబ్దములు, అవ్యయములు మొదలైన వన్నియు ఉదాహరణ వాక్యములతో సహా ఇవ్వబడియున్నవి.

నాల్గవ భాగములో (పేజీ 173-207) పలువిధములైన వ్యాసములు, కథలు, సంభాషణలు, కొన్ని నీతి శ్లోకములు, ఉపదేశ వాక్యములు కూడా యున్నవి. పుస్తకము చివర యున్న అకారానుక్రమణిక తెలుగు నుండి సంస్కృతమునకు అనువాదము చేయునప్పుడు బాగుగా ఉపయోగించును.

పై విధముగా సులభరీతిలో సంస్కృత భాషను నేర్పించగల ఈ పుస్తకమును భాషాభిమానముగల ఆంధ్రసోదరులు ఆదరించి, ఉపయోగించి మమ్ము ప్రోత్సహింపజేయవలెనని వేడుకొనుచున్నాను.

—రచయిత

అచ్చులు వ్రాయు పద్ధతి బాబుచ్చిమ్మమూర్తిను సంస్కృతీను చూపబడినది

అ ఆ ఇ
ఈ ఉ ఊ
ఋ ౠ ఌ
ఎ ఐ ఓ
ఔ ఐం ఆః

హల్లులు వ్రాయు పద్ధతి

క ఖ గ ఘ ఙ
చ ఛ జ ఝ ఞ
ట ఠ డ ఢ ణ
త థ ద ధ న
ప ఫ బ భ మ
య ర ల వ శ
ష స హ ళ ళ్

అక్షరముల ఉచ్చారణ

అచ్చులు స్వరా: (అచ:)

1. తెలుగులోని ఏ, ఓ—అనే హ్రస్వాక్షరములు సంస్కృతములో లేవు. అందుచేత, ఐ, ఔ అనే అక్షరములను 'ఏ, ఓ' అని దీర్ఘముగానే పఠకవలెను.

2. ఐ అనే అక్షరముల వైయున్న సున్నకు అనుస్వారము అని పేరు. అది 'మ' అక్షరమువలె పఠకును.

3. ఔ అను చోట ఉన్న రెండు చుక్కలు 'అహ' అని పఠకును. దీనికి వినర్గము అని పేరు. ఈ వినర్గము తనకు ముందున్న అచ్చు అక్షరమునకున్న ఉచ్చారణను కలిగియుండును. అనగా: రామహ, హరిహ, గురుహ అనే రీతిన వినర్గము పఠకును.

4. తెలుగులో ఉన్న శకట రేఫము సంస్కృతములో లేదు. ఇతర అక్షరముల విషయములో సంస్కృత అక్షరమాలకును తెలుగు అక్షరమాలకును వ్యత్యాసము లేదు.

అ	అ
ఆ	ఆ
ఇ	ఇ
ఈ	ఈ
ఉ	ఉ
ఊ	ఊ
ఋ	ఋ
ౠ	ౠ
అ	అ
ఆ	ఆ
ఇ	ఇ
ఐ	ఐ
ఓ	ఓ
ఔ	ఔ
అ	అ
ఆ	ఆ

హల్లులు

व्यंजनानि (हलः)

1. क	ख	ग	घ	ङ
क	ख	ग	घ	ङ
च	छ	ज	झ	ञ
च	छ	ज	झ	ञ
ट	ठ	ड	ढ	ण
ट	ठ	ड	ढ	ण
त	थ	द	ध	न
त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म
प	फ	ब	भ	म
य	र	ल	व	श
य	र	ल	व	श
ष	स	ह	ळ	क्ष
ष	स	ह	ळ	क्ष

సూచన :—పై హల్లులతో అచ్చులన్నియు కలియనప్పుడు ఏర్పడు గుణింకములన్నింటిని పేజీ 19 నుండి 26 వఱకు చూడవలెను.

గుర్తు పెట్టుడు

[ఇందుమించు ఒకే రకంగా కనిపించే క్రింది వరుసలలోని అక్షరాలను గుర్తుపెట్టి, వాటి మధ్య ఉన్న కొద్దిపాటి మార్పును గుర్తించి, పొర పాటు లేకుండా వ్రాయడానికి నేర్చుకోవాలి.]

अ	आ	उ	ऊ	ओ	औ	अं
ज	झ					
ट	ठ	ड	ढ	ण		
ड	ढ	ण	त	थ	द	ध
प	फ	ब	भ	म		
य	र	ल	व	श		
ष	स	ह	ळ	क्ष		
त	थ	द	ध	न		
प	फ	ब	भ	म		
य	र	ल	व	श		
ष	स	ह	ळ	क्ष		

స్వర చిహ్నములు

[హల్లులతో అచ్చులను కలుపు వస్తుడు వచ్చుచున్న. అచ్చుల దీర్ఘ
[హస్వాది చిహ్నములు క్రింద సూచించబడినవి.]

అచ్చు	చిహ్నము	ఉదాహరణము	అచ్చు	చిహ్నము	ఉదాహరణము
అ	ఋ	ౠ	పిత॑ర్మ
ఆ			ఋ		పిత॑ర్మ
ఇ	।	రామః	ఋ		కల॑సమ్
ఈ	ః	రామః	ఋ		కు॑ప్తమ్
ఉ	ః	శివః	ఋ		కేశాః
ఊ	ః	శివః	ఋ		కేశః
ఋ	ః	గీతం	ఋ		దే॑వమ్
ౠ	ః	గీతం	ఋ		దే॑వమ్
అ	ః	బుధః	ఋ		లో॑కః
ఆ	ః	బుధః	ఋ		లో॑కః
ఇ	ః	దూతః	ఋ		కం॑సః
ఈ	ః	దూతః	ఋ		కం॑సః
ఉ	ః	నృ॑చం	ఋ		నరః
ఊ	ః	నృ॑చం	ఋ		నరః

క	ఖ	గ	ఘ	ఙ
కా	ఖా	గా	ఘా	ఙా
కి	ఖి	గి	ఘి	ఙి
క్రి	ఖి	గి	ఘి	ఙి
కు	ఖు	గు	ఘు	ఙు
కూ	ఖూ	గూ	ఘూ	ఙూ
కృ	ఖృ	గృ	ఘృ	ఙృ
కే	ఖే	గే	ఘే	ఙే
కై	ఖై	గై	ఘై	ఙై
కా	ఖా	గా	ఘా	ఙా
కీ	ఖి	గి	ఘి	ఙి
కృ	ఖృ	గృ	ఘృ	ఙృ
కే	ఖే	గే	ఘే	ఙే
కై	ఖై	గై	ఘై	ఙై
కా	ఖా	గా	ఘా	ఙా
కీ	ఖి	గి	ఘి	ఙి
కృ	ఖృ	గృ	ఘృ	ఙృ
కే	ఖే	గే	ఘే	ఙే
కై	ఖై	గై	ఘై	ఙై

च ५ वा ५ वि ५ वी ५ वृ ५ वः ५	छ ५ छा ५ छि ५ छी ५ छू ५ छः ५	ज ५ जा ५ जि ५ जी ५ जु ५ जू ५ जः ५	झ ५ झा ५ झि ५ झी ५ झू ५ झः ५	ञ ५ ञा ५ ञि ५ ञी ५ ञू ५ ञः ५	ट ५ टा ५ टि ५ टी ५ टू ५ टः ५
ज ५ जा ५ जि ५ जी ५ जु ५ जू ५ जः ५	झ ५ झा ५ झि ५ झी ५ झू ५ झः ५	ञ ५ ञा ५ ञि ५ ञी ५ ञू ५ ञः ५	ट ५ टा ५ टि ५ टी ५ टू ५ टः ५		
ञ ५ ञा ५ ञि ५ ञी ५ ञू ५ ञः ५	ट ५ टा ५ टि ५ टी ५ टू ५ टः ५				

ठ ५ ठा ५ ठि ५ ठी ५ ठू ५ ठः ५	ड ५ डा ५ डि ५ डी ५ डू ५ डः ५	ण ५ णा ५ णि ५ णी ५ णू ५ णः ५	त ५ ता ५ ति ५ ती ५ तू ५ तः ५	थ ५ था ५ थि ५ थी ५ थू ५ थः ५	द ५ दा ५ दि ५ दी ५ दू ५ दः ५	ध ५ धा ५ धि ५ धी ५ धू ५ धः ५	न ५ ना ५ नि ५ नी ५ नू ५ नः ५
ण ५ णा ५ णि ५ णी ५ णू ५ णः ५	त ५ ता ५ ति ५ ती ५ तू ५ तः ५	थ ५ था ५ थि ५ थी ५ थू ५ थः ५	द ५ दा ५ दि ५ दी ५ दू ५ दः ५	ध ५ धा ५ धि ५ धी ५ धू ५ धः ५	न ५ ना ५ नि ५ नी ५ नू ५ नः ५		
थ ५ था ५ थि ५ थी ५ थू ५ थः ५	द ५ दा ५ दि ५ दी ५ दू ५ दः ५	ध ५ धा ५ धि ५ धी ५ धू ५ धः ५	न ५ ना ५ नि ५ नी ५ नू ५ नः ५				
ध ५ धा ५ धि ५ धी ५ धू ५ धः ५	न ५ ना ५ नि ५ नी ५ नू ५ नः ५						

ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.
ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.
ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.
ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.
ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.

ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.
ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.
ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.
ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.
ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.	ଉ.ନ.

य य या या यि यि यी यी यु यु यू यू य य ये ये यै यै यो यो यौ यौ यं यं यः यः यः यः	र र रा रा रि रि री री रु रु रू रू र र रे रे रै रै रो रो रौ रौ रं रं रः रः	ल ल ला ला लि लि ली ली लु लु लू लू ल ल ले ले लै लै लो लो लौ लौ लं लं लः लः	व व वा वा वि वि वी वी वु वु वू वू व व वे वे वै वै वो वो वौ वौ वं वं वः वः	श श शा शा शि शि शी शी शु शु शू शू श श शे शे शै शै शो शो शौ शौ शं शं शः शः
--	--	--	--	--

ष ष षा षा षि षि षी षी षु षु षू षू ष ष षे षे षै षै षो षो षौ षौ षं षं षः षः	स स सा सा सि सि सी सी सु सु सू सू स स से से सै सै सो सो सौ सौ सं सं सः सः	क्ष क्ष क्षा क्षा क्षि क्षि क्षी क्षी क्षु क्षु क्षू क्षू क्ष क्ष क्षे क्षे क्षै क्षै क्षो क्षो क्षौ क्षौ क्षं क्षं क्षः क्षः	ज ज जा जा जि जि जी जी जु जु जू जू ज ज जे जे जै जै जो जो जौ जौ जं जं जः जः	झ झ झा झा झि झि झी झी झु झु झू झू झ झ झे झे झै झै झो झो झौ झौ झं झं झः झः
--	--	--	--	--

సంయుక్తక్షరములు

క + క = కక క క క్క	అకకా అక్క	కల్లి
క + త = క్త క త క్త	మక్తః భక్తః	భక్తుడు
క + మ = కమ క మ క్మ	రుక్మమ్ యక్మం	బంగారు
క + య = కయ క య క్య	వాక్యమ్ వాక్యం	వాక్యము
క + ర = క్ర క ర క్ర	వక్రమ్ పక్రం	వంకర
క + ల = కల క ల క్ల	శుక్ల శుక్లం	తెల్లది
క + వ = కవ క వ క్వ	పక్వమ్ పక్వం	పండినది
క + ష = క్ష క ష క్ష	పక్షః పక్షః	రెక్క
క్ష + ణ = క్షణ క్ష ణ క్ష	తీక్షణః తీక్షణః	వాడియైనది

క్ష + మ = క్షమ క్ష మ క్ష	క్షమమ్ సూక్ష్మం	సూక్ష్మము
క్ష + య = క్షయ క్ష య క్ష	లక్ష్యమ్ లక్ష్యం	గురి
గ + ధ = గధ గ ధ గ్ధ	మృగః యృగః	మూఢుడు
గ + న = గన గ న గ్న	మగ్నమ్ యగ్నం	మునిగినది
గ + మ = గమ గ మ గ్మ	గృహమ్ యగ్మం	జంట
గ + య = గయ గ య గ్య	యోగ్యమ్ యోగ్యం	తగినది
గ + ర = గ్ర గ ర గ్ర	అగ్రమ్ అగ్రం	మొదటిది
ఘ + న = ఘన ఘ న ఘ్న	విఘ్నః విఘ్నః	అడ్డము
ఘ + ర = ఘ్ర ఘ ర ఘ్మ	శీఘ్రమ్ శీఘ్రం	త్వరగా
ఙ + క = ఙక ఙ క ఙ్క	అఙ్కః అఙ్కః	సంఖ్య

च + व = चव	उच्चः	ఉన్నతము
च + छ = चछ	गुच्छः	గుత్తు
च + य = च्य	वाच्यम्	వాచ్యము
ज + ज = ज्ञ	आज्ञा	ఆజ్ఞ
ज + य = ज्य	राज्यम्	రాజ్యము
ट + य = टय	नाट्यं	నాట్యము
ठ + य = ठय	पाठ्यम्	పాఠము
त + त = त	चित्तम्	చిత్తము
त + न = त्न	रत्नम्	రత్నము
त + म + त्म	आत्मा	ఆత్మ

त + य = तय	सत्यं	సత్యము
त + र = त्र	नेत्रं	కన్ను
त + व = त्व	त्वरितम्	త్వరగా
द + ग = द्र	मुद्रः	మొదలు
द + ध = द्ध	बुद्धः	బుద్ధుడు
द + म = दम्	सद्य	ఇట్లు
द + य = द्य	पद्यम्	పద్యము
द + र = द्र	समुद्रः	సముద్రము
द + र + य = द्रय	दारिद्र्यम्	పేదరికము
द + व = द्व	विद्वान्	విద్వాంసుడు

ఇ + య = య
య య

మయః

మయః

మయః భాగము

స + త = త
త త

సంతః

సంతః

మంచివారు

ప్ర + ర = ర
ప్ర ర

ప్రసాదా

ప్రసాదా

బొమ్మ

అ + ర = ర
అ ర

అభిః

అభిః

సంవత్సరము

బ్ర + ర = ర
బ్ర ర

బ్రహ్మ

బ్రహ్మ

బ్రహ్మ

అ + వ = వ
అ వ

అమ్మా

అమ్మా

కల్లి

స + భ = భ
స భ

స్తమ్భః

స్తమ్భః

స్తంభము

తా + ర = ర
తా ర

తామ్రం

తామ్రం

రాగి

క + మ = మ
క మ

కర్మ

కర్మ

పని, కర్తవ్యము

శా + ర = ర
శా ర

శాశ్రః

శాశ్రః

కంపనది

రెండవ భాగము

(పదములు)

సంస్కృత పదాలు ఒక్కొక్కటి తనకై యున్న లింగము, పదనము, విభక్తి వీటిని కలిగియుంటుంది.

లింగము : సంస్కృత నామ వాచక పదాల లింగాలను వ్యాకరణము మూలంగాను, కవి ప్రయోగాదుల మూలంగాను తెలుసుకోవాలి. కాని అ పస్తువుకున్న లింగ చిహ్నాన్నిబట్టి కాదు. సంస్కృతంలో పుంలింగము, స్త్రీ లింగము, నపుంసక లింగము అని మూడు లింగములున్నవి.

పదనము : కతిమ్మా భాషలులాగా కాకుండా సంస్కృత శబ్దాలకు ద్విపదనం కూడా ఉంటుంది. ఏకపదనం ఒక వ్యక్తి, లేదా ఒక పస్తువును గుర్తించును. ద్విపదనం రెంటిని చెప్పును. బహుపదనం రెంటికంటే ఎక్కువ వాటికై ప్రయోగించబడుతుంది.

విభక్తి : ప్రథమా, ద్వితీయా, తృతీయా, చతుర్థీ, పంచమీ, షష్ఠీ, సప్తమీ, సంబోధన అని విభక్తులు ఎనిమిది. సంబోధనము ప్రథమా విభక్తి లోనే చేరును.

ముఖ్య గమనిక

సంస్కృతం పదువగోరుతున్న విద్యార్థులు, ప్రతి నామ వాచకానికి, నిర్వచన శబ్దానికి ఉన్న అన్ని విభక్తులను చక్కగా నేర్చుకోవాలి అలాగే గ్రీయా పదాలకున్న ప్రకృతి ప్రత్యయాలను చక్కగా తెలుసుకోవాలి. ముందు పేజీలలో ఎడమ వైపున శబ్దాలకు, కడవైపు పేజీలోని శబ్దానికి ఉచ్చిత విభక్తులులాగా విభక్తులను వ్రాసి అభ్యసించాలి. ఇది చాలా ఆవసరం.

అచ్చులలో ముగియు కొన్ని పదములు (పుంలింగము)

అకారముతో ముగియు కొన్ని పదములు

రా మః	రా ముడు	బా లః	బాలుడు
కృ ణాః	కృష్ణుడు	పు త్రః	పుత్రుడు
వృ షః	చెట్టు	సిం హః	సింహము
గ జః	పనుగు	మే వః	మేవుము
స ధిః	పాము	బు ధః	పండితుడు
మృ గః	జింక	నృ పః	రాజు
కు టః	కుండ	అ శ్వః	గుట్టము
న రః	మానవుడు	కృ మః	కూరము
సూ ర్యః	సూర్యుడు	క టః	చాన
చంద్రః	చంద్రుడు	క రః	చేయి

నూచనః: 'తై శబ్దాలకు కుడి వైపు పేజీలోని 'రామ' శబ్దమునకు వలె విభక్తులను వ్రాయును.

అకారాంతః పులింగో 'రామ' శబ్దః

అకారాంతః పుంలింగో 'రామ' శబ్దః

విభక్తి	ఏకవచనము	ద్వివచనము	బహువచనము	ఏకవచన- అర్థము
ప్రథమా	రామః రామః	రామౌ రామౌ	రామాః రామాః	రాముడు
ద్వితీయా	రామం రామం	రామౌ రామౌ	రామాన్ రామాన్	రాముని
తృతీయా	రామేణ రామేణ	రామాభ్యాం రామాభ్యాం	రామైః రామైః	రామునిచేత/తో
చతుర్థీ	రామాయ రామాయ	రామాభ్యాం రామాభ్యాం	రామేభ్యః రామేభ్యః	రాముని కొలుకు/కై
పంచమీ	రామాత్ రామాత్	రామాభ్యాం రామాభ్యాం	రామేభ్యః రామేభ్యః	రామునివలన/ కంటె
షష్ఠీ	రామస్య రామస్య	రామయోః రామయోః	రామాణామ్ రామాణామ్	రామునికి/ యొక్క
సప్తమీ	రామే రామే	రామయోః రామయోః	రామేషు రామేషు	రామునియందు
సంకోధన	हे राम హే రామ	हे रामौ హే రామౌ	हे रामाः హే రామాః	ఓ రాముడా!

నూచనః:—ద్వివచన - బహువచనముల అర్థములను 'ఇద్దరు రాములు', 'బహు రాములు' అను రీతిని ఊహింపుడు.

‘ఇ’కారముతో ముగియు కొన్ని పుంలింగ శబ్దములు

हरिः	विष्णु	मणिः	రత్నము
हारीः		मणिः	
कविः	कवि	अग्निः	నిప్పు
कविः		अग्निः	
रविः	सूर्य	अलिः	తుమ్మెద
रविः		अलिः	
मुनिः	महर्षि	भूपतिः	రాజు
मुनिः		भूपतिः	
गिरिः	पर्वत	अतिथिः	అతిథి
गिरिः		अतिथिः	
कलिः	कलियुग	किटिः	పంది
कलिः		किटिः	
कपिः	कौटि	पतत्रिः	పక్షి
कपिः		पतत्रिः	
यतिः	सन्नायि	पाणिः	చేయి
यतिः		पाणिः	
अरिः	शत्रु	बलिः	పూజ
अरिः		बलिः	
ज्ञातिः	ज्ञाति	शनिः	శని శుక్రుడు
ज्ञातिः		शनिः	

మాదన :—పై శబ్దము లన్నింటికీ కుడివ్రక్క ‘పేజీలో’ ఉన్న ‘హరి’ శబ్దమునకువలె అన్ని విభక్తులను వ్రాయుదు.

इकारान्तः पुंलिङ्गो ‘हरि’ शब्दः

ఇకారాంతః పుంలింగో ‘హరి’ శబ్దః

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	త. వ.	ఏ. వ. అర్థము
1.	हरिः	हरी	हरयः	विष्णु
	हारीः	हारी	हारयः	
2.	हरिं	हरी	हरीन्	विष्णु
	हारीम्	हारी	हारीन्	
3.	हरिणा	हरिभ्यां	हरिभिः	विष्णु
	हारीणा	हारीभ्याम्	हारीभिः	
4.	हरये	हरिभ्यां	हरिभ्यः	विष्णु
	हारये	हारीभ्याम्	हारीभ्यः	
5.	हरेः	हरिभ्यां	हरिभ्यः	विष्णु
	हारैः	हारीभ्याम्	हारीभ्यः	
6.	हरेः	हयोः	हरीणां	विष्णु
	हारैः	हारोः	हारीणां	
7.	हरी	हयोः	हरिषु	विष्णు
	हारौ	हारोः	हारिषु	
8.	हे हरे	हे हरी	हे हरयः	विष्णु
	हे हारै	हे हारौ	हे हारयः	

‘ఉ’కారముతో ముగియు కొన్ని పుంలింగ శబ్దములు

గुरु:	గురువు	ఇష్ట:	బాణము	విభక్తి
గురుః		ఇషః		
శాశ్వు:	శివుడు	ఇన్ద్ర:	చంద్రుడు	1.
శంభుః		ఇందుః		
భాను:	సూర్యుడు	పాంసు:	దుమ్ము	2.
భానుః		పాంసుః		
విష్ణు:	విష్ణువు	వాयु:	గాలి	3.
విష్ణుః		వాయుః		
బంధు:	బంధువు	విన్దు:	చుక్క	4.
బంధుః		విందుః		
తరు:	చెట్టు	క్రతు:	యజ్ఞము	5.
తరుః		క్రతుః		
సాధు:	సాధువు	అణు:	అణువు	6.
సాధుః		అణుః		
ఇక్షు:	చెఱుకు	బాహు:	చేయి	7.
ఇక్షుః		బాహుః		
శత్రు:	పుత్రుడు	సేతు:	వంతెన	
శత్రుః		సేతుః		
జన్తు:	జంతువు			
జన్తుః				

సూచన :—కుడిపైపు పేజీలో ఉన్న 'గురు' శబ్దమునకువలె పై శబ్దాలన్నింటికీ విభజన
అనువ్రాయవలెను.

उकारान्तः पुंलिङ्गो 'गुरु' शब्दः

ఉకారాంతః పుంలింగో 'గురు' శబ్దః

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	త. వ.	ఏ. వ. ఆర్థము
1.	गुरुः गुरुः	गुरु गुरु	गुरवः गुरवः	गुरुषु
2.	गुरुं गुरुम्	गुरु गुरु	गुरुन् गुरुन्	गुरुषुम्
3.	गुरुणा गुरुणा	गुरुभ्यां गुरुभ्याम्	गुरुभिः गुरुभिः	गुरुषु/ चैत
4.	गुरवे गुरवे	गुरुभ्यां गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः गुरुभ्यः	गुरुषु/ वलव
5.	गुरोः गुरोः	गुरुभ्यां गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः गुरुभ्यः	गुरुषु/ कौषिक
6.	गुरोः गुरोः	गुरोः गुरोः	गुरुणाम् गुरुणाम्	गुरुषु/ योक्त
7.	गुरौ गुरौ	गुरोः गुरोः	गुरुषु गुरुषु	गुरुषु/ नन्द
8.	हे गुरो हे गुरो	हे गुरु हे गुरु	हे गुरवः हे गुरवः	हे गुरु/ वा.

ऋकारान्तः पुलिङो 'धातृ' शब्दः

ఋకారాంతః పులింగో 'ధాతృ' శబ్దః

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ.వ. అర్థము
1.	ధాతా దాతా	ధాతారౌ దాతారౌ	ధాతాః దాతాః	(బహు)
2.	ధాతారం దాతారం	ధాతారౌ దాతారౌ	ధాతౄన్ దాతౄన్	(బహుమ)
3.	ధాత్రా దాత్రా	ధాతృభ్యాం దాతృభ్యాం	ధాతృభిః దాతృభిః	(బహువేచ/తో)
4.	ధాత్రే దాత్రే	ధాతృభ్యాం దాతృభ్యాం	ధాతృభ్యః దాతృభ్యః	(బహుకోఱకు)
5.	ధాతుః దాతుః	ధాతృభ్యాం దాతృభ్యాం	ధాతృభ్యః దాతృభ్యః	(బహువచన)
6.	ధాతుః దాతుః	ధాత్రోః దాత్రోః	ధాతృణామ్ దాతృణామ్	(బహుకు)
7.	ధాతరి దాతరి	ధాత్రోః దాత్రోః	ధాతృషు దాతృషు	(బహుయందు)
8.	हे धातः హే దాతః	हे धातारौ హే దాతారౌ	हे धातारः హే దాతారః	ఓ (బహు)

మూలము:—పై 'ధాతృ' శబ్దమువలె కాస్త్రపు, కర్తృపు, 'నస్త్రపు' శబ్దములకు విభక్తులను వ్రాసి అభ్యసించుదు.

ऋकारान्तः पुलिङगः 'पितृ' शब्दः

ఋకారాంతః పులింగః 'పితృ' శబ్దః

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ. వ. అర్థము
1.	पिता పితా	पितरौ పితరౌ	पितरः పితరః	తండ్రి
2.	पितरं పితరం	पितरौ పితరౌ	पितॄन् పితౄన్	తండ్రిని
3.	पित्रा పిత్రా	पितॄभ्यां పితౄభ్యాం	पितॄभिः పితౄభిః	తండ్రివేళ/తో
4.	पित्रे పిత్రే	पितॄभ्यां పితౄభ్యాం	पितॄभ्यः పితౄభ్యః	తండ్రి కొఱకు
5.	पितुः పితుః	पितॄभ्यां పితౄభ్యాం	पितॄभ्यः పితౄభ్యః	తండ్రివలన
6.	पितुः పితుః	पित्रोः పిత్రోః	पितॄणाम् పితౄణామ్	తండ్రికి
7.	पितरि పితరి	पित्रोः పిత్రోః	पितॄषु పితౄషు	తండ్రియందు
8.	हे पितः హే పితః	हे पितरौ హే పితరౌ	हे पितरः హే పితరః	ఓ తండ్రి.

మూలము:—(1) పై 'పితృ' శబ్దానికి 'ధాతృ' శబ్దానికి ఉన్న వ్యత్యాసమును గుర్తించుదు.
(2) పై పితృశబ్దమువలె బ్రాతృ, జామాతృ శబ్దములను వ్రాయుదు.

‘ఆ’కారముతో ముగియు కొన్ని స్త్రీలింగశబ్దములు

రమా	లక్ష్మి	కృపా	దయ
రమా		కృపా	
సీతా		నిశా	
సీతా	సీతాదేవి	నిశా	రాత్రి
భామా		శాఖా	
భామా	తీ	కాళా	కొమ్మ
పద్మా		ఆజ్ఞా	
పద్మా	లక్ష్మి	అజ్ఞా	అజ్ఞ
కన్యా		కథా	
కన్యా	కన్యక	కథా	కథ
గङ్గా		కలా	
గంగా	గంగ	కలా	కళ
మాలా		ప్రజా	
మాలా	పూల మాల	ప్రజా	ప్రజ
లతా		భార్యా	
లతా	తీగ	భార్య	భార్య
క్రీడా		లజ్జా	
క్రీడా	అట	అజ్ఞా	సిగ్గు
దేవతా		క్షమా	
దేవతా	దేవత	క్షమా	ఒర్పు
సేనా		ప్రభా	
సేనా	నైవ్యము	ప్రభా	కొంతి

మార్చన:—కుడివైపు ‘పేజీలో’ ఉన్న ‘రమా’ శబ్దమునకువలె నై శబ్దము లన్నింటికి విభక్తులను వ్రాసి అభ్యసించుదు.

आकारान्तः स्त्रीलिङ्गो ‘रमा’ शब्दः

ఆకారంతః స్త్రీలింగో ‘రమా’ శబ్దః

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	ఐ. వ.	ఏ. వ. అర్థము
1.	రమా రమా	రమే రమే	రమాః రమాః	లక్ష్మి
2.	రమా రమాం	రమే రమే	రమాః రమాః	లక్ష్మిని
3.	రమయా రమయా	రమాభ్యాం రమాభ్యాం	రమాభిః రమాభిః	లక్ష్మిచేత/తో
4.	రమాయే రమాయే	రమాభ్యాం రమాభ్యాం	రమాభ్యః రమాభ్యః	లక్ష్మికిఱకు
5.	రమాయాః రమాయాః	రమాభ్యాం రమాభ్యాం	రమాభ్యః రమాభ్యః	లక్ష్మివలన
6.	రమాయాః రమాయాః	రమయోః రమయోః	రమాణామ్ రమాణామ్	లక్ష్మియొక్క
7.	రమాయాం రమాయాం	రమయోః రమయోః	రమాసు రమాసు	లక్ష్మియందు
8.	हे रमे హే రమే	हे रमे హే రమే	हे रमाः హే రమాః	ఓ లక్ష్మి.

‘ఇ’కారముతో ముగియు కొన్ని స్త్రీలింగశబ్దములు

మతి:		భక్తి:	
మతి:	బుద్ధి	భక్తి:	భక్తి
గతి:		భూమి:	
గతి:	గతి	భూమి:	భూమి
శ్రుతి:		మృతి:	
శ్రుతి:	వేదము	మృతి:	మోక్షము
కృతి:		మూర్తి:	
కృతి:	రచన	మూర్తి:	మూర్తి
సృతి:		రాత్రి:	
సృతి:	సృష్టి	రాత్రి:	రాత్రి
బుద్ధి:		రతి:	
బుద్ధి:	బుద్ధి	రతి:	ప్రేమ
రుచి:		స్తుతి:	
రుచి:	రుచి	స్తుతి:	స్తోత్రము
కీర్తి:		వృత్తి:	
కీర్తి:	కీర్తి	వృత్తి:	జీవక
కాంతి:		భూతి:	
కాంతి:	కాంతి	భూతి:	విశ్వరూపము
జాతి:		స్మృతి:	
జాతి:	జాతి	స్మృతి:	వ్యరణము
ప్రీతి:		వృత్తి:	
ప్రీతి:	ప్రేమ	వృత్తి:	వ్యరణము

సూచన :—కుడివైపు పేజీలో ఉన్న ‘మతి’ శబ్దమునకువలె వై శబ్దము లన్నింటికి విభక్తులన్నీ వ్రాసి అభ్యసించుడు.

ఇకారాంత: స్త్రీలింగో ‘మతి’ శబ్ద:

ఇకారాంత: స్త్రీలింగో ‘మతి’ శబ్ద:

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	త. వ.	ప. వ. అర్థము
1.	మతి:	మతి	మతయ:	బుద్ధి
	మతి:	మతి	మతయ:	బుద్ధి
2.	మతి	మతి	మతి:	బుద్ధిని
	మతిం	మతి	మతి:	బుద్ధిని
3.	మత్యా	మతిభ్యాం	మతిభి:	బుద్ధిచేత/తో
	మత్యా	మతిభ్యాం	మతిభి:	బుద్ధిచేత/తో
4.	మత్యే, మతయే	మతిభ్యాం	మతిభ్య:	బుద్ధికొఱకు
	మత్యే, మతయే	మతిభ్యాం	మతిభ్య:	బుద్ధికొఱకు
5.	మత్యా:, మతే:	మతిభ్యాం	మతిభ్య:	బుద్ధివలన
	మత్యా:, మతే:	మతిభ్యాం	మతిభ్య:	బుద్ధివలన
6.	మత్యా:, మతే:	మత్యో:	మతీనాం	బుద్ధియొక్క
	మత్యా:, మతే:	మత్యో:	మతీనాం	బుద్ధియొక్క
7.	మత్యాం, మతౌ	మత్యో:	మతిభ్య	బుద్ధియందు
	మత్యాం, మతౌ	మత్యో:	మతిభ్య	బుద్ధియందు
8.	హే మతే	హే మతి	హే మతయ:	హే బుద్ధి:
	హే మతే	హే మతి	హే మతయ:	హే బుద్ధి:

సూచన :—పై శబ్దములో చతుర్థి, పంచమీ, షష్ఠి, సప్తమీ విభక్తుల ఏకవచనములలో రెండు రూపాలుండుటను గుర్తించుడు.

'ఈ'కారముతో ముగియు కొన్ని స్త్రీలింగశబ్దములు

గౌరీ	పాద్యతి	వాపి	వాపి
గౌరీ		వాపి	
వాణి		దాసి	
వాణి	నరవ్యతి	దాసి	నవికతై
నదీ		దేవి	
నదీ	నది	దేవి	దేవి
నారి		భాగీరథి	
నారి	త్రీ	భాగీరథి	గంగ
పత్ని		శ్రేణి	
పత్ని	భార్య	శ్రేణి	వదన
సఖి		సింహి	
సఖి	చెలియ	సింహి	అదుసింహము
పురి		హరిణి	
పురి	నగరము	హరిణి	అదుజింక
నదీ		శర్వరి	
నదీ	అదికతై	శర్వరి	రాత్రి
మహి		వేణి	
మహి	భూమి	వేణి	జడ
కుమారి		మృగి	
కుమారి	కూతురు	మృగి	అదుజింక
జనని		కరిణి	
జనని	తల్లి	కరిణి	అదు ఏనుగు

పూచన :—కుడివైపు పేజీలో ఉన్న 'గౌరీ' శబ్దమునకువలె పై శబ్దాలన్నింటికి విభక్తు లను వ్రాయుదు.

ईकारान्तः स्त्रीलिङ्गो 'गौरी' शब्दः

ఈకారంతః స్త్రీలింగో 'గౌరీ' శబ్దః

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	వి. వ.	ఏ. వ. అర్థము
1.	గౌరీ గౌరీ	గౌర్యో గౌర్య	గౌర్యః గౌర్య	పాద్యతి
2.	గౌరీ గౌరీం	గౌర్యో గౌర్య	గౌరీః గౌరీ	పాద్యతివి
3.	గౌర్యా గౌర్య	గౌరీభ్యాం గౌరీభ్యం	గౌరీभिః గౌరీభిః	పాద్యతిచేత
4.	గౌర్యే గౌర్యై	గౌరీభ్యాం గౌరీభ్యం	గౌరీభ్యః గౌరీభ్య	పాద్యతికొఱకు
5.	గౌర్యాః గౌర్యా	గౌరీభ్యాం గౌరీభ్యం	గౌరీభ్యః గౌరీభ్య	పాద్యతివలన
6.	గౌర్యాః గౌర్యాః	గౌర్యోః గౌర్యోః	గౌరీణామ్ గౌరీణాం	పాద్యతియొక్క
7.	గౌర్యా గౌర్యాం	గౌర్యోః గౌర్యోః	గౌరీభ్య గౌరీభ్య	పాద్యతియందు
8.	हे गौरी హే గౌరీ	हे गौर्यो హే గౌర్య	हे गौर्यः హే గౌర్య	ఓ పాద్యతి.

ఉకారాంత: స్త్రీలింగో 'ధేను' శబ్ద:

ఉకారాంత: స్త్రీలింగో 'ధేను' శబ్ద:

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ. వ. అర్థము
1.	ధేను: ధేన:	ధేన్ ధేనా	ధేనవ: ధేనవ:	అవు
2.	ధేను ధేనుం	ధేన్ ధేనా	ధేన్: ధేనా:	అవును
3.	ధేన్వా ధేన్వా	ధేనుభ్యాం ధేనుభ్యాం	ధేనుభి: ధేనుభి:	అవుచేత/తో
4.	ధేన్వే, ధేనవే ధేన్వే, ధేనవే	ధేనుభ్యాం ధేనుభ్యాం	ధేనుభ్య: ధేనుభ్య:	అవుకొలుకు
5.	ధేన్వా:, ధేనో: ధేన్వా:, ధేనో:	ధేనుభ్యాం ధేనుభ్యాం	ధేనుభ్య: ధేనుభ్య:	అవువలన
6.	ధేన్వా:, ధేనో: ధేన్వా:, ధేనో:	ధేన్వో: ధేన్వో:	ధేనునామ్ ధేనునామ్	అవుయొక్క
7.	ధేన్వాం, ధేనౌ ధేన్వాం, ధేనౌ	ధేన్వో: ధేన్వో:	ధేనుషు ధేనుషు	అవునందు
8.	हे धेनो హే ధేనో	हे धेनू హే ధేను	हे धेनवः హే ధేనవ:	ఓ అవా.

మూలన:—పై 'ధేను' శబ్దముతో వక్తరి, పంచమి, షష్ఠి, సప్తమి విభక్తుల
ఏకవచనంతో రెండు రూపాలుండుటను గుర్తింపుడు.

ऋकारांत: स्त्रीलिङ्गो 'मातृ' शब्द:

ఋకారాంత: స్త్రీలింగో 'మాతృ' శబ్ద:

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ. వ. అర్థము
1.	माता మాతా	मातरौ మాతరా	मातरः మాతర:	తల్లి
2.	मातरं మాతరం	मातरौ మాతరా	मातृः మాతృ:	తల్లిని
3.	मात्रा మాత్రా	मातृभ्यां మాతృభ్యాం	मातृभिः మాతృభి:	తల్లిచేత/తో
4.	मात्रे మాత్రే	मातृभ्यां మాతృభ్యాం	मातृभ्यः మాతృభ్య:	తల్లికొలుకు
5.	मातुः మాతు:	मातृभ्यां మాతృభ్యాం	मातृभ्यः మాతృభ్య:	తల్లివలన
6.	मातुः మాతు:	मात्रोः మాత్రో:	मातृणाम् మాతృణామ్	తల్లియొక్క
7.	मातरि మాతరి	मात्रोः మాత్రో:	मातृषु మాతృషు	తల్లియందు
8.	हे मातः హే మాత:	हे मातरौ హే మాతరా	हे मातरः హే మాతర:	ఓ తల్లీ

మూలన:—పై 'మాతృ' శబ్దమువలె స్వస్య, యాత్మ, దుహితృ, ననాదృ శబ్దములతో
విభక్తులను వ్రాసి అభ్యసించుడు.

అకారముతో ముగియు కొన్ని నపుంసకలింగ శబ్దములు

జ్ఞానం	జ్ఞానము	వాక్యమ్ వాక్యం	వాక్యము
జలం	నీరు	తత్త్వమ్ తత్త్వం	యథార్థము
ఫలం	పండు	దానమ్ దానం	దానము
ధనం	ధనము	పుణ్యమ్ పుణ్యం	పుణ్యము
వనం	అడవి	పాపమ్ పాపం	పాపము
పద్మం	తామరపువ్వు	అన్నమ్ అన్నం	అన్నము
నేత్రం	కన్ను	ద్రవ్యమ్ ద్రవ్యం	ద్రవ్యము
గాత్రం	శరీరము	శుభమ్ శుభం	శుభము
సత్యం	విజయము	భయమ్ భయం	భయము
నృత్యం	నర్తనము	భద్రమ్ భద్రం	మంగళము

మోచన :—ఈ పేజీలోని శబ్దాలన్నింటికీ కుడివైపు పేజీలో ఉన్న 'జ్ఞాన' శబ్దమునకు వలె విభక్తులను వ్రాసి అభ్యసించుడు.

అకారాంత నపుంసకలింగో 'జ్ఞాన' శబ్దః

అకారాంత నపుంసకలింగో 'జ్ఞాన' శబ్దః

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	ఐ. వ.	ఏ. వ.	అర్థము
1.	జ్ఞానం జ్ఞానం	జ్ఞానే జ్ఞానే	జ్ఞానాని జ్ఞానాని	జ్ఞానము	
2.	జ్ఞానం జ్ఞానం	జ్ఞానే జ్ఞానే	జ్ఞానాని జ్ఞానాని	జ్ఞానమును	
3.	జ్ఞానేన జ్ఞానేన	జ్ఞానాభ్యాం జ్ఞానాభ్యాం	జ్ఞానేః జ్ఞానేః	జ్ఞానము చేత	
4.	జ్ఞానాయ జ్ఞానాయ	జ్ఞానాభ్యాం జ్ఞానాభ్యాం	జ్ఞానేభ్యః జ్ఞానేభ్యః	జ్ఞానము కొరకు	
5.	జ్ఞానాత్ జ్ఞానాత్	జ్ఞానాభ్యాం జ్ఞానాభ్యాం	జ్ఞానేభ్యః జ్ఞానేభ్యః	జ్ఞానమువలన	
6.	జ్ఞానస్య జ్ఞానస్య	జ్ఞానయోః జ్ఞానయోః	జ్ఞానానామ్ జ్ఞానానామ్	జ్ఞానముయొక్క	
7.	జ్ఞానే జ్ఞానే	జ్ఞానయోః జ్ఞానయోః	జ్ఞానేషు జ్ఞానేషు	జ్ఞానమందు	
8.	हे ज्ञान ! హే జ్ఞాన!	हे ज्ञाने ! హే జ్ఞానే!	हे ज्ञानानि ! హే జ్ఞానాని!	జ్ఞానము,	

इकारान्त नपुंसकलिङ्गो 'वारि' शब्दः

ఇకారాంత నపుంసకలింగో 'వారి' శబ్దః

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	త. వ.	ఏ. వ. అర్థము
1.	వారి వారి	వారిణి వారిణి	వారిణి వారిణి	వీరు
2.	వారి వారి	వారిణి వారిణి	వారిణి వారిణి	వీటిని
3.	వారిణా వారిణా	వారిభ్యాం వారిభ్యాం	వారిभिः వారిभिః	వీటిచేత
4.	వారిणे వారిణే	వారిభ్యాం వారిభ్యాం	వారిभ्यः వారిభ్యః	వీటి కొఱకు
5.	వారిణః వారిణః	వారిభ్యాం వారిభ్యాం	వారిभ्यः వారిభ్యః	వీటివలన
6.	వారిణః వారిణః	వారిణోః వారిణోః	వారిణామ్ వారిణామ్	వీటి యొక్క
7.	వారిణి వారిణి	వారిణోః వారిణోః	వారిषు వారిషు	వీటియందు
8.	हे वारे, हे वारि హేవారే, హేవారి	हे वारिणी హేవారిణి	हे वारीणि హేవారిణి	ఓ వీరా!

కొన్ని విశేష శబ్దములు

इकारान्तः पुलिङ्गः 'सखि' शब्दः

ఇకారాంతః పులింగః 'సఖి' శబ్దః

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	త. వ.	ఏ. వ. అర్థము
1.	సఖా సఖా	సఖాయौ సఖాయౌ	సఖायः సఖాయః	మిత్రుడు
2.	సఖాయं సఖాయం	సఖాయौ సఖాయౌ	సఖीन् సఖీన్	మిత్రుని
3.	సఖ్యా సఖ్యా	సखिभ्यां సఖిభ్యాం	सखिभिः సఖిभिః	మిత్రుని చేత
4.	सख्ये సఖ్యే	सखिभ्यां సఖిభ్యాం	सखिभ्यः సఖిభ్యః	మిత్రుని కొఱకు
5.	सख्युः సఖ్యుః	सखिभ्यां సఖిభ్యాం	सखिभ्यः సఖిభ్యః	మిత్రునివలన
6.	सख्युः సఖ్యుః	सख्योः సఖ్యోః	सखीनाम् సఖీనామ్	మిత్రునియొక్క
7.	सख्यौ సఖ్యౌ	सख्योः సఖ్యోః	सखिषु సఖిషు	మిత్రునియందు
8.	हे सखे హే సఖే	हे सखायौ హే సఖాయౌ	हे सखायः హే సఖాయః	ఓ మిత్రమా!

గూర్చిన:—పై 'సఖి' శబ్దంలోని విభక్తుల రూపాలు విచిత్రంగా ఉన్నందుచేత కంఠస్థం చేయటం అవసరం.

నకారాంత: పులింగో 'రాజన్' శబ్ద:

నకారాంత: పులింగో 'రాజన్' శబ్ద:

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ. వ. అర్థము
1.	రాజా రాజా	రాజానౌ రాజానౌ	రాజానః రాజానః	రాజా
2.	రాజానం రాజానం	రాజానౌ రాజానౌ	రాజ్ఞః రాజ్ఞః	రాజాను
3.	రాజ్ఞా రాజ్ఞా	రాజభ్యాం రాజభ్యాం	రాజభిః రాజభిః	రాజా చేత
4.	రాజ్ఞే రాజ్ఞే	రాజభ్యాం రాజభ్యాం	రాజభ్యః రాజభ్యః	రాజా కొఱకు
5.	రాజ్ఞః రాజ్ఞః	రాజభ్యాం రాజభ్యాం	రాజభ్యః రాజభ్యః	రాజావలన
6.	రాజ్ఞః రాజ్ఞః	రాజ్ఞోః రాజ్ఞోః	రాజ్ఞామ్ రాజ్ఞామ్	రాజాయొక్క
7.	రాజ్ఞి, రాజని రాజ్ఞి, రాజని	రాజ్ఞోః రాజ్ఞోః	రాజ్ఞసు రాజ్ఞసు	రాజానందు
8.	హే రాజన్ హే రాజన్	హే రాజానౌ హే రాజానౌ	హే రాజానః హే రాజానః	ఓ రాజా!

సూచన:—(1) 'రాజన్' శబ్దంలో సప్తమీ విభక్తి ఏక వచనంలో రెండు రూపములుండుటను గుర్తింపుడు.

(2) ఈ శబ్దమునకున్న విభక్తులన్నింటినీ కంఠస్థము చేయవలెను.

నకారాంత నపుंसకలింగో 'నామన్' శబ్ద:

నకారాంత నపుंसకలింగో 'నామన్' శబ్ద:

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ. వ. అర్థము
1.	నామ నామ	నామ్నో, నామనీ నామ్నీ, నామనీ	నామాని నామాని	పేరు
2.	నామ నామ	నామ్నో, నామనీ నామ్నీ, నామనీ	నామాని నామాని	పేరును
3.	నామ్నా నామ్నా	నామభ్యాం నామభ్యాం	నామభిః నామభిః	పేరుచేత
4.	నామ్నో నామ్నో	నామభ్యాం నామభ్యాం	నామభ్యః నామభ్యః	పేరుకొఱకు
5.	నామ్నః నామ్నః	నామభ్యాం నామభ్యాం	నామభ్యః నామభ్యః	పేరువలన
6.	నామ్నః నామ్నః	నామ్నోః నామ్నోః	నామ్నామ్ నామ్నామ్	పేరుయొక్క
7.	నామ్ని, నామని నామ్ని, నామని	నామ్నోః నామ్నోః	నామ్నసు నామ్నసు	పేరునందు
8.	హేనామన్, హేనామ హేనామన్, హేనామ	హేనామ్నో, హేనామనీ హేనామ్నో, హేనామనీ	హేనామాని హేనామాని	ఓ పేరా!

సూచన:—(1) పై నామన్ శబ్దమున ప్రథమా ద్వితీయా విభక్తుల ద్వ్యవచనంలోను, సప్తమీ ఏకవచనంలోను సంఖ్యధన ప్రథమ ఏకవచన ద్వ్యవచనాలలోను రెండు రెండు రూపములున్న విషయం గుర్తు పెట్టి కంఠస్థం చేయవలెను.

(2) ఇదే రీతిలో దామన్, దామన్, వ్యోమన్ శబ్దాలకు విభక్తులను వ్రాసి అభ్యసించు.

नकारान्तः पुलिङ्ग 'आत्मन्' शब्दः

नकारान्तः पुलिङ्ग 'आत्मन्' शब्दः

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ. వ. ఆర్థము
1.	आत्मा ఆత్మా	आत्मानौ ఆత్మానౌ	आत्मानः ఆత్మానః	ఆత్మ
2.	आत्मानं ఆత్మానం	आत्मानौ ఆత్మానౌ	आत्मनः ఆత్మనః	ఆత్మను
3.	आत्मना ఆత్మనా	आत्मभ्यां ఆత్మభ్యాం	आत्मभिः ఆత్మభిః	ఆత్మచేత
4.	आत्मने ఆత్మనే	आत्मभ्यां ఆత్మభ్యాం	आत्मभ्यः ఆత్మభ్యః	ఆత్మకొఱకు
5.	आत्मनः ఆత్మనః	आत्मभ्यां ఆత్మభ్యాం	आत्मभ्यः ఆత్మభ్యః	ఆత్మవలన
6.	आत्मनः ఆత్మనః	आत्मनोः ఆత్మనోః	आत्मनाम् ఆత్మానామ్	ఆత్మయొక్క
7.	आत्मनि ఆత్మని	आत्मनोः ఆత్మనోః	आत्मसु ఆత్మసు	ఆత్మయందు
8.	हे आत्मन्! హే ఆత్మన్!	हे आत्मानौ! హే ఆత్మానౌ!	हे आत्मानः హే ఆత్మానః	ఓ ఆత్మా!

మూచన:—పై ఆత్మన్ శబ్దమువలె, బ్రహ్మన్, పాశ్చన్, సహశ్రత్వన్ శబ్దాలకు విభక్తులన్నీ వ్రాసి అభ్యసించుడు.

सकारान्त नपुंसकलिङ्गो 'मनस्' शब्दः

సకారాంత నపుంసకలింగో 'మనస్' శబ్దః

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ. వ. ఆర్థము
1.	मनः మనః	मनसी మనసీ	मनांसि మనాంసి	మనస్సు
2.	मनः మనః	मनसी మనసీ	मनांसि మనాంసి	మనస్సుమ
3.	मनसा మనసా	मनोभ्यां మనోభ్యాం	मनोभिः మనోభిః	మనస్సుచేత
4.	मनसे మనసే	मनोभ्यां మనోభ్యాం	मनोभ्यः మనోభ్యః	మనస్సు కొఱకు
5.	मनसः మనసః	मनोभ्यां మనోభ్యాం	मनोभ्यः మనోభ్యః	మనస్సువలన
6.	मनसः మనసః	मनसोः మనసోః	मनसाम् మనసామ్	మనస్సుయొక్క
7.	मनसि మనసి	मनसोः మనసోః	मनसु మనసు	మనస్సునందు
8.	हे मनः హే మనః	हे मनसी హే మనసీ	हे मनांसि హే మనాంసి	ఓ మనసా!

మూచన:—ఈ 'మనస్' శబ్దమును బాగా కంఠస్థము చేయవలెను.

విభక్తులతో వాక్యప్రయోగము

ప్రథమా విభక్తి పదములున్న వాక్యములు :—

రామః	పఠాతి	
రామః	పఠతి	రాముడు చదువుచున్నాడు
హరిః	వదతి	
హరిః	వదతి	హరి మాటాడుచున్నాడు
నృపః	పాలయతి	
నృపః	పాలయతి	రాజు పాలించుచున్నాడు
మేఘః	వర్షతి	
మేఘః	వర్షతి	మేఘము వర్షించుచున్నది
నరః	నమతి	
నరః	నమతి	మనుష్యుడు నమస్కరించుచున్నాడు
కృషీవలః	కర్షతి	
కృషీవలః	కర్షతి	కర్షకుడు దున్నుచున్నాడు
నదీ	ప్రవహతి	
నదీ	ప్రవహతి	నది ప్రవహించుచున్నది
బాలః	క్రీడతి	
బాలః	క్రీడతి	బాలుడు ఆడుచున్నాడు
రథః	ధావతి	
రథః	ధావతి	రథము పరుగిడుచున్నది

ద్వితీయా విభక్తి పదములున్న వాక్యములు :—

సత్యం	వదతి	
సత్యం	వదతి	సత్యమును వలతుచున్నాడు
రాజ్యం	పాలయతి	
రాజ్యం	పాలయతి	రాజ్యమును పాలించుచున్నాడు
సూర్యం	నమతి	
సూర్యం	నమతి	సూర్యుని నమస్కరించుచున్నాడు
భూమి	కర్షతి	
భూమి	కర్షతి	నేలను దున్నుచున్నాడు
గ్రామం	గచ్ఛతి	
గ్రామం	గచ్ఛతి	గ్రామమును గురించి వెళ్ళుచున్నాడు
గృహం	స్మృశతి	
గృహం	స్మృశతి	గడ్డిని తాకుచున్నాడు
కార్యం	కరోతి	
కార్యం	కరోతి	పనిని చేయుచున్నాడు
శకటం	నయతి	
శకటం	నయతి	బండిని తీసుకొని వెళ్ళుచున్నాడు
భారం	వహతి	
భారం	వహతి	బరువును మోయుచున్నాడు
పుస్తకం	పఠతి	
పుస్తకం	పఠతి	పుస్తకమును చదువుచున్నాడు
ధనం	దదాతి	
ధనం	దదాతి	ధనమును ఇచ్చుచున్నాడు

తృతీయా విభక్తి వదములున్న వాక్యములు:—

बाणेन దాణేన	ताडयति తాడయతి	బాణముతో కొట్టుచున్నాడు
नेत्रेण నేత్రేణ	पश्यति పశ్యతి	కంటితో చూచుచున్నాడు
शकटेन శకటేన	गच्छति గచ్ఛతి	బండితో వెళ్ళుచున్నాడు
जलेन జలేన	सिञ्चति సింఛతి	నీటితో తడుపుచున్నాడు
अग्निना అగ్నినా	दहति దహతి	విప్పుతో కాల్చుచున్నాడు
रामेण రామేణ	(सह) पठति (సహ) పఠతి	రామునితో చదువుచున్నాడు
त्वया विना न गतिः త్వయా వినా న గతిః		
वर्षेण వర్షేణ	विना न सस्यानि వినా న సస్యాని	వర్షము లేవిడే పైరు లేదు
विद्यया విద్యయా	विलसति విలసతి	విద్యతో ఒప్పుచున్నాడు
विनयेन వినయేన	विराजते విరాజతే	వినయముచే ప్రకాశించుచున్నాడు

చతుర్థీ విభక్తి వదములున్న వాక్యములు:—

भिक्षुकाय భిక్షుకాయ	तण्डुलं తండులం	భిక్షకుని కొఱకు దియ్యము
गुरवे గురవే	नमः నమః	గురువు కొఱకు నమస్కారము
इन्द्राय ఇంద్రాయ	स्वाहा స్వాహా	ఇంద్రుని కొఱకు అహంతి దానము
पितृभ्यः పితృభ్యః	स्वधा స్వధా	పితరుల కొఱకు పిండ దానము
प्रजाभ्यः ప్రజాభ్యః	स्वप्ति స్వప్తి	ప్రజల కొఱకు జేయము
ज्ञानाय జ్ఞానాయ	पठति పఠతి	జ్ఞానము కొఱకు చదువుచున్నాడు
आहाराय ఆహారాయ	भ्रमति భ్రమతి	ఆహారము కొఱకై తిరుగుచున్నాడు
मात्रे మాత్రే	नमः నమః	తల్లికొఱకు నమస్కారము

పంచమీ విభక్తి పదములున్న వాక్యములు:—

చక్షాత్ పృజ్ఞాత్	పతతి పతతి	చెట్టు నుండి పడుచున్నాడు (పడుచున్నది)
పత్తనాత్ పత్తనాత్	ఆగచ్ఛతి ఆగచ్ఛతి	పట్టణమునుండి వచ్చుచున్నాడు
పర్వతాత్ పర్వతాత్	ప్రవహతి ప్రవహతి	కొండనుండి ప్రవహించుచున్నది
కూపాత్ కూపాత్	ఉద్ధరతి ఉద్ధరతి	బావినుండి తోడుచున్నాడు
వ్యాఘాత్ వ్యాఘాత్	విభేతి విభేతి	పులివలన భయపడుచున్నాడు
క్రోధాత్ క్రోధాత్	పాపం భవతి పాపం భవతి	కోపమువలన పాపము వచ్చును
కృణాత్ కృష్ణాత్	శ్రేష్ఠతరః శ్రేష్ఠతరః	కృష్ణునికంటె మిక్కిలి శ్రేష్ఠుడు
నగరాత్ నగరాత్	బహిః బహిః	నగరమునకు వెలుపల
అర్థాత్ అర్థాత్	సుఖమ్ సుఖం	పంపదవలన సుఖము
చోరాత్ చోరాత్	భయం అస్తి భయం అస్తి	దొంగవలన భయము కలదు

షష్ఠీ విభక్తి పదములున్న వాక్యములు:—

గ్రామస్య రామస్య	పుస్తక పుస్తకం	రామునియొక్క పుస్తకము
పుస్తకస్య పుస్తకస్య	మూల్యమ్ మూల్యం	పుస్తకముయొక్క వెల
హరేః హరేః	దర్శనమ్ దర్శనం	విష్ణువుయొక్క దర్శనము
గురోః గురోః	అనుగ్రహః అనుగ్రహః	గురువుయొక్క అనుగ్రహము
ధేనోః ధేనోః	క్షీరమ్ క్షీరం	అవుయొక్క పాలు
వృక్షస్య వృక్షస్య	శాఖా శాఖా	చెట్టుయొక్క కొమ్మ
శుక్రస్య శుక్రస్య	వర్ణః వర్ణః	చిరుకయొక్క రంగు
పర్వతస్య పర్వతస్య	శిఖరమ్ శిఖరం	పర్వతముయొక్క శిఖరము
శివస్య శివస్య	కృపా కృపా	శివునియొక్క దయ
రాజ్ఞః రాజ్ఞః	ఆజ్ఞా ఆజ్ఞా	రాజుయొక్క ఆజ్ఞ

సప్తమీ విభక్తి పదములున్న వాక్యములు:—

నగరే	వసతి	
నగరే	వసతి	నగరమందు వివసించుచున్నాడు
ఆసనే	ఉపవిశాతి	
ఆసనే	ఉపవిశతి	ఆసనమందు కూర్చొనుచున్నాడు
పర్వతే	వర్తతే	
పర్వతే	వర్తతే	పర్వతమందు ఉన్నది
వృక్షే	తిष्ठతి	
వృక్షే	తిष्ठతి	చెట్టునందున్నది
పుస్తకే	లిఖతి	
పుస్తకే	లిఖతి	పుస్తకమునందు వ్రాయుచున్నాడు
భూమౌ	ప్రవతే	
భూమౌ	ప్రవతే	భూమిమీద గంతులువేయుచున్నాడు
గురౌ	భక్తిః	
గురౌ	భక్తిః	గురువునందు భక్తి
గృహే	అస్తి	
గృహే	అస్తి	గృహమందు ఉన్నాడు
హస్తే	కిమ్?	
హస్తే	కిమ్	చేతియందు ఏమి? (కలదు)

సంబోధన ప్రథమ పదములున్న వాక్యములు:—

हे राम!	रक्ष	
హే రామ	రక్ష	ఓ రామా రక్షించు
रे बाल!	आगच्छ	
రే బాల	ఆగచ్ఛ	ఒరే బాలుడా రమ్ము
भो मित्र!	पठ	
భో మిత్ర	పఠ	ఓ మిత్రుడా: చదువుము
अयि	बालिके!	
అయి	బాలికే!	ఓసీ బాలికా:
रे दुष्ट!	मां त्यज	
రే దుష్ట!	మాం త్యజ	ఓరీ దుష్టుడా: నమ్మ విడువుము
रेरे वञ्चक!	गच्छ	
రేరే వంచక!	గచ్ఛ	ఓరీ వంచకుడా: కూమ్ము
हे माता!	धनं देहि	
హే మాతా:	ధనం దేహి	అమ్మా! ధనము విమ్ము

గమనిక:—క్రియలకు లింగములు లేవు. అందువలన క్రియారూపము మూడు లింగములలోను ఒకే విధముగా ఉండును.

ఉదా:—న: పఠతి = నాడు పఠించుచున్నాడు. సా పఠతి = ఆమె పఠించుచున్నది. ఇచ్చే పఠతి = చదువుచున్నాడు. చదువుచున్నది మొదలై నవి గ్రహించవలెను.

సర్వనామ శబ్దాలు

ఒకనామ వాచక శబ్దానికి బదులుగా ఒక వాక్యములో ప్రయోగించే శబ్దానికి సర్వనామ శబ్దమని పేరు.

సంస్కృత భాషలోని సర్వనామ శబ్దాలను అరు విధాలుగా విభజించ వచ్చు. అవి—

1. పురుష (వ్యక్తి) వాచకము: యుగ్మత్ (పిచ్చు). అస్మత్ (నేను). భవత్ (తాము). స్వ (తనయొక్క).

2. సంబంధార్థకములు: యద్ (ఎవరు. ఏది). మతీయ 'దతరు' 'దతమ' ప్రత్యయాల.

3. ప్రశ్నార్థకములు: కిమ్ (ఎవరు. ఏది).

4. నిరూపణార్థకములు: సర్వ, విశ్వ, సమ, సిద్ధ (అప్పి). అన్య (వేరే). అన్యతర (రెంటలో ఒకటి). త్వత్, త్వ, ఇతర (తతిమ్మా) నేమ (సగము). తద, అదస్ (అది) ఇతద్, ఇదే (ఇది).

5. సంఖ్యా వాచకములు: ఒకం (ఒకటి). ద్వి (రెండు). త్రి, త్రియ (రెండు).

6. దిగ్వాచకములు: పూర్వ (పూర్వుని). అవర (వడమటి). దక్షిణ (దక్షిణములోని). ఉత్తర (ఉత్తరమున). అపర (వేరే). అధర (తక్కువ రకానికి చెందిన). అంతర (తైచిమన్న).

పైగా చెప్పిన అరు రకాలైన సర్వనామ శబ్దాలలో 1. పురుష వాచకాలు 2. ప్రశ్నార్థకాలు 3. సంఖ్యావాచకాలు ఇవి మాత్రమే ఈ పుస్తకంలో ఇవ్వబడ్డాయి.

పురుషవాచక సర్వనామ శబ్దములు

దకారాంత: పులింగ: (త్రిషు లింగేషు సమాన:)

'అస్మద్' శబ్ద:

దకారాంత: పులింగ: (త్రిషు లింగేషు సమాన:)

'అస్మద్' శబ్ద:

విభక్తి	ఏకవచనము	ద్వివచనము	బహువచనము	ఏ. వ. అర్థము
1.	అహం అహం	आवां అవాం	वयम వయం	నేను
2.	मां, मा మాం. మా	आवां, नौ అవాం. నౌ	अस्मान्, नः అస్మాన్. నః	నన్ను
3.	मया మయా	आवाभ्यां అవాభ్యాం	अस्माभिः అస్మాభిః	నాచేత/తో
4.	मह्यं, मे మహ్యం. మే	आवाभ्यां, नौ అవాభ్యాం. నౌ	अस्मभ्यं, नः అస్మభ్యం. నః	నాకొఱకు/నాకై
5.	मत् మత్	आवाभ्यां అవాభ్యాం	अस्मत् అస్మత్	నావంన/కంటె
6.	मम, मे మమ. మే	आवयोः, नौ అవయోః. నౌ	अस्माकं, नः అస్మాకం. నః	నాయొక్క/కు
7.	मयि మయి	आवयोः అవయోః	अस्मासु అస్మాసు	నాయందు

మొదట:—(1) ఈ 'అస్మత్' శబ్దమును బాగా కంతసము చేయవలెను.

(2) ద్వితీయ, చతుర్థి, షష్ఠి విభక్తులలో రెండు రెండు రూపము లుండుటను గుర్తింపుడు.

(3) ఈ శబ్దమునకు సంబోధనము లేదు.

దకారాంతః (త్రిషు లింగేషు సమానః)

‘యత్మద్’ శబ్దః

దకారాంతః (త్రిషు లింగేషు సమానః) ‘యత్మద్’ శబ్దః

	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బ. వ.	ఏ. వ. ఆ.
1.	త్వం త్వ	యुవాం యువాం	యూయం యూయం	ఏవ
2.	త్వాం, త్వా త్వాం, త్వా	యुవాం, వాం యువాం, వాం	యూమాన్, వః యూమ్మాన్, వః	ఏవ
3.	త్వయా త్వయా	యुవాభ్యాం యువాభ్యాం	యూమాభిః యూమ్మాభిః	ఏవేక/తో
4.	తుభ్యం, తే తుభ్యం, తే	యुవాభ్యాం, వాం యువాభ్యాం, వాం	యూమభ్యం, వః యూమ్మభ్యం, వః	ఏవ కొఱకు/కై
5.	త్వత్ త్వత్	యువాభ్యాం యువాభ్యాం	యూమత్ యూమ్మత్	ఏవ లన/కంటె
6.	తవ, తే తవ, తే	యువయోః, వాం యువయోః, వాం	యూమాకం, వః యూమ్మాకం, వః	ఏవ యొక్క/కు
7.	త్వయి త్వయి	యువయోః యువయోః	యూమాసు యూమ్మాసు	ఏవ యందు

నూతనః—(1) ఈ శబ్దానికి సంబంధనము లేదు.

(2) ఈ శబ్దములో రెండు రెండు రూపాలున్న విభక్తులను గుర్తింపు.

(3) ఈ శబ్దాన్ని కూడా తప్పక కంఠస్థము చేయవలెను.

దకారాంతః పులింగః ‘తద్’ శబ్దః

దకారాంతః పులింగః ‘తద్’ శబ్దః

	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బ. వ.	ఏ. వ. ఆ.
1.	సః సః	తౌ తౌ	తే తే	అతడు
2.	తం తం	తౌ తౌ	తాన్ తాన్	అతనిని
3.	తేన తేన	తాభ్యాం తాభ్యాం	తేః తేః	అతనిచేత/తో
4.	తస్మై తస్మై	తాభ్యాం తాభ్యాం	తేభ్యః తేభ్యః	అతనికొఱకు/కై
5.	తస్మాత్ తస్మాత్	తాభ్యాం తాభ్యాం	తేభ్యః తేభ్యః	అతనివలన/కంటె
6.	తస్య తస్య	తయోః తయోః	తేషాం తేషాం	అతనియొక్క/కి
7.	తస్మిన్ తస్మిన్	తయోః తయోః	తేషు తేషు	అతనియందు

నూతనః— పై ‘తద్’ శబ్దము మూడు లింగములలోను ఉన్నది. వాటినున్న వ్యత్యాసమును గమనింపుడు.

దకారాంత: స్త్రీలింగ: 'తద్' శబ్ద:

దకారాంత: స్త్రీలింగ: 'తద్' శబ్ద:

	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	వి. వ.	ఏ. వ. అ.
1.	సా సా	తే తే	తా: తా:	అమె
2.	తాं తాం	తే తే	తా: తా:	అమెను
3.	తయా తయా	తాభ్యాం తాభ్యాం	తాభి: తాభి:	అమెచేక/తో
4.	తస్యే తస్యే	తాభ్యాం తాభ్యాం	తాభ్య: తాభ్య:	అమెకొఱకు/కై
5.	తస్యా: తస్యా:	తాభ్యాం తాభ్యాం	తాభ్య: తాభ్య:	అమెవలన/కంటె
6.	తస్యా: తస్యా:	తయో: తయో:	తాసాం తాసాం	అమెయొక్క/కి
7.	తస్యాం తస్యాం	తయో: తయో:	తాసు తాసు	అమెయందు

నూచన:— ఈ శబ్దమును కంతస్థము చేయవలెను.

దకారాంత నపుंसకలింగ: 'తద్' శబ్ద:

దకారాంత నపుंसకలింగ: 'తద్' శబ్ద:

	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	వి. వ.	ఏ. వ. అ.
1.	తత్ తత్	తే తే	తాని తాని	అది
2.	తత్ తత్	తే తే	తాని తాని	దానిని
3.	తేన తేన	తాభ్యాం తాభ్యాం	తే: తే:	దానిచేక/తో
4.	తస్మై తస్మై	తాభ్యాం తాభ్యాం	తేభ్య: తేభ్య:	దానికొఱకు/కై
5.	తస్మాత్ తస్మాత్	తాభ్యాం తాభ్యాం	తేభ్య: తేభ్య:	దానివలన/కంటె
6.	తస్య తస్య	తయో: తయో:	తేషాం తేషాం	దానియొక్క/కి
7.	తస్మిన్ తస్మిన్	తయో: తయో:	తేషు తేషు	దానియందు

నూచన:— ఈ శబ్దమును కూడా కంతస్థము చేయవలెను. దీనికి ప్రథమా ద్వితీయా విభక్తుల రూపములు ఒకే విధముగా ఉండును. సందర్భమును బట్టి అర్థమును గ్రహింపవలెను.

వ్యక్తివాచక సర్వనామములు

ఉత్తమ పురుష ఏకవచనము :—

అహం అహం	గచ్ఛామి గచ్ఛామి	నేను వెళ్ళుచున్నాను
అహం అహం	వదామి వదామి	నేను మాటాడుచున్నాను
అహం అహం	పఠామి పఠామి	నేను చదువుచున్నాను
అహం అహం	లిఖామి లిఖామి	నేను వ్రాయుచున్నాను
అహం అహం	క్రీడామి క్రీడామి	నేను ఆడుచున్నాను
అహం అహం	తిష్ఠామి తిష్ఠామి	నేను నిలుచున్నాను
అహం అహం	కరోమి కరోమి	నేను చేయుచున్నాను
అహం అహం	ఖాదామి ఖాదామి	నేను తినుచున్నాను
అహం అహం	పిబామి పిబామి	నేను త్రాగుచున్నాను
అహం అహం	భవామి భవామి	నేను ఉన్నాను
అహం అహం	ధావామి ధావామి	నేను పరుగిడుచున్నాను

మధ్యమ పురుష ఏకవచనము :—

త్వం త్వం	గచ్ఛసి గచ్ఛసి	నీవు వెళ్ళుచున్నావు
త్వం త్వం	వదసి వదసి	నీవు మాటాడుచున్నావు
త్వం త్వం	పఠసి పఠసి	నీవు చదువుచున్నావు
త్వం త్వం	లిఖసి లిఖసి	నీవు వ్రాయుచున్నావు
త్వం త్వం	క్రీడసి క్రీడసి	నీవు ఆడుచున్నావు
త్వం త్వం	తిష్ఠసి తిష్ఠసి	నీవు నిలుచున్నావు
త్వం త్వం	కరోసి కరోసి	నీవు చేయుచున్నావు
త్వం త్వం	ఖాదసి ఖాదసి	నీవు తినుచున్నావు
త్వం త్వం	పిబసి పిబసి	నీవు త్రాగుచున్నావు
త్వం త్వం	భవసి భవసి	నీవు ఉన్నావు
త్వం త్వం	ధావసి ధావసి	నీవు పరుగిడుచున్నావు

ప్రథమ పురుష ఏకవచనము :—

స:	గచ్ఛతి	
స:	గచ్ఛతి	అతడు వెళ్ళుచున్నాడు
స:	వదతి	
స:	వదతి	అతడు మాటాడుచున్నాడు
స:	పఠతి	
స:	పఠతి	అతడు చదువుచున్నాడు
స:	లిఖతి	
స:	లిఖతి	అతడు వ్రాయుచున్నాడు
స:	క్రీడితి	
స:	క్రీడితి	అతడు ఆడుచున్నాడు
స:	తిष्ठతి	
స:	తిष्ठతి	అతడు నిలుచున్నాడు
స:	కరోతి	
స:	కరోతి	అతడు చేయుచున్నాడు
స:	వాదతి	
స:	వాదతి	అతడు తినుచున్నాడు
స:	పిచితి	
స:	పిచితి	అతడు త్రాగుచున్నాడు
స:	భవతి	
స:	భవతి	అతడు ఉన్నాడు
స:	ధావతి	
స:	ధావతి	అతడు పరుగిడుచున్నాడు

సూచన :—

ఈ వాక్యములలో 'ఆమి' అనే అర్థముగల 'సా' అనే పదమును చేర్చియు, 'అది' అనే అర్థముగల 'రత్' అనే పదమును చేర్చియు వాక్యములను రచింపుడు.

ఉత్తమ పురుష ద్వివచనము :—

आवां	गच्छावः	
आवां	गच्छावः	మేమిద్దరము వెళ్ళుచున్నాము
आवां	वदावः	
आवां	वदावः	మేమిద్దరము మాటాడుచున్నాము
आवां	पठावः	
आवां	पठावः	మేమిద్దరము చదువుచున్నాము
आवां	लिखावः	
आवां	लिखावः	మేమిద్దరము వ్రాయుచున్నాము
आवां	क्रीडावः	
आवां	क्रीडावः	మేమిద్దరము ఆడుచున్నాము
आवां	तिष्ठावः	
आवां	तिष्ठावः	మేమిద్దరము నిలుచున్నాము
आवां	कुर्यावः	
आवां	कुर्यावः	మేమిద్దరము చేయుచున్నాము
आवां	वादावः	
आवां	वादावः	మేమిద్దరము తినుచున్నాము
आवां	पिचावः	
आवां	पिचावः	మేమిద్దరము త్రాగుచున్నాము
आवां	भवावः	
आवां	भवावः	మేమిద్దరము ఉన్నాము
आवां	धावावः	
आवां	धावावः	మేమిద్దరము పరుగిడుచున్నాము

సూచన :—

మేమిద్దరము అనేచోట మనమిద్దరము అనీ కూడా పై వాక్యములకు అర్థము చెప్పవచ్చును.

మధ్యమ పురుష ద్వివచనము :—

युवां యువాం	गच्छथः గచ్చః	మీరిద్దరు వెళ్ళుచున్నారు
युवां యువాం	वदथः వదః	మీరిద్దరు మాటాడుచున్నారు
युवां యువాం	पठथः పఠః	మీరిద్దరు చదువుచున్నారు
युवां యువాం	लिखथः లిఖః	మీరిద్దరు వ్రాయుచున్నారు
युवां యువాం	क्रोडथः క్రీడః	మీరిద్దరు ఆడుచున్నారు
युवां యువాం	तिष्ठथः తిష్ఠః	మీరిద్దరు విలడుచున్నారు
युवां యువాం	कुरुथः కురుః	మీరిద్దరు చేయుచున్నారు
युवां యువాం	खादथः ఖాదః	మీరిద్దరు తినుచున్నారు
युवां యువాం	पिबथः పిబః	మీరిద్దరు త్రాగుచున్నారు
युवां యువాం	भवथः భవః	మీరిద్దరు ఉన్నారు
युवां యువాం	धावथः ధావః	మీరిద్దరు పరుగిడుచున్నారు

ప్రథమ పురుష ద్వివచనము :—

तौ తౌ	गच्छतः గచ్చః	వారిద్దరు వెళ్ళుచున్నారు
तौ తౌ	वदतः వదః	వారిద్దరు మాటాడుచున్నారు
तौ తౌ	पठतः పఠః	వారిద్దరు చదువుచున్నారు
तौ తౌ	लिखतः లిఖః	వారిద్దరు వ్రాయుచున్నారు
तौ తౌ	क्रोडतः క్రీడః	వారిద్దరు ఆడుచున్నారు
तौ తౌ	तिष्ठतः తిష్ఠః	వారిద్దరు విలడుచున్నారు
तौ తౌ	कुरुतः కురుః	వారిద్దరు చేయుచున్నారు
तौ తౌ	खादतः ఖాదః	వారిద్దరు తినుచున్నారు
तौ తౌ	पिबतः పిబః	వారిద్దరు త్రాగుచున్నారు
तौ తౌ	भवतः భవః	వారిద్దరు ఉన్నారు
तौ తౌ	धावतः ధావః	వారిద్దరు పరుగిడుచున్నారు

ఉత్తమ పురుష బహువచనము :—

వయం వయం	గచ్ఛామః గచ్ఛామః	మేము వెళ్లుచున్నాము
వయం వయం	వదామః వదామః	మేము మాటాడుచున్నాము
వయం వయం	పఠామః పఠామః	మేము చదువుచున్నాము
వయం వయం	లిఖామః లిఖామః	మేము వ్రాయుచున్నాము
వయం వయం	క్రీడామః క్రీడామః	మేము ఆడుచున్నాము
వయం వయం	తిష్ఠామః తిష్ఠామః	మేము నిలుచుచున్నాము
వయం వయం	కుर्मః కుర్మః	మేము చేయుచున్నాము
వయం వయం	వాదామః వాదామః	మేము ఆడుచున్నాము
వయం వయం	పివామః పివామః	మేము త్రాగుచున్నాము
వయం వయం	భవామః భవామః	మేము ఉన్నాము
వయం వయం	ధావామః ధావామః	మేము పరుగిడుచున్నాము

మధ్యమ పురుష బహువచనము :—

గ్రయం యూయం	గచ్ఛత గచ్ఛత	మీరు వెళ్లుచున్నారు
గ్రయం యూయం	వదత వదత	మీరు మాటాడుచున్నారు
గ్రయం యూయం	పఠత పఠత	మీరు చదువుచున్నారు
గ్రయం యూయం	లిఖత లిఖత	మీరు వ్రాయుచున్నారు
గ్రయం యూయం	క్రీడత క్రీడత	మీరు ఆడుచున్నారు
గ్రయం యూయం	తిష్ఠత తిష్ఠత	మీరు నిలుచున్నారు
గ్రయం యూయం	కురుత కురుత	మీరు చేయుచున్నారు
గ్రయం యూయం	వాదత వాదత	మీరు ఆడుచున్నారు
గ్రయం యూయం	పివత పివత	మీరు త్రాగుచున్నారు
గ్రయం యూయం	భవత భవత	మీరు ఉన్నారు
గ్రయం యూయం	ధావత ధావత	మీరు పరుగిడుచున్నారు

(పథమ పురుష బహువచనము :—

నే	గచ్ఛంతి	
తే	గచ్ఛంతి	వారు వెళ్ళుచున్నారు
నే	వదంతి	
తే	వదంతి	వారు మాటాడుచున్నారు
నే	పఠంతి	
తే	పఠంతి	వారు చదువుచున్నారు
నే	లిఖంతి	
తే	లిఖంతి	వారు వ్రాయుచున్నారు
నే	క్రీడంతి	
తే	క్రీడంతి	వారు ఆడుచున్నారు
నే	నిశ్చింతి	
తే	నిశ్చింతి	వారు నిలుచుచున్నారు
నే	కుర్వంతి	
తే	కుర్వంతి	వారు చేయుచున్నారు
నే	వాదంతి	
తే	వాదంతి	వారు తినుచున్నారు
నే	పిబంతి	
తే	పిబంతి	వారు త్రాగుచున్నారు
నే	భవంతి	
తే	భవంతి	వారు ఉన్నారు
నే	ధావంతి	
తే	ధావంతి	వారు పడుగుడుచున్నారు

ప్రశ్నార్థక సర్వనామములు

మకారాంతః పులింగః 'క్రిమ్' శబ్దః

మకారాంతః పులింగః 'కిం' శబ్దః

	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ. వ. ఆ
1.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఎవడు?
2.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఎవనిని?
3.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఎవనిచేక/క?
4.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఎవనికొఱకు/కై
5.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఎవనివలన/కంటె
6.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఎవనియొక్క/కి
7.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఎవనియందు

मकारान्तः स्त्रीलिङ्गः 'किम्' शब्दः

మకారాంతః స్త్రీలింగః 'కిం' శబ్దః

ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ. వ. అ.
1. కా కా	కే కే	కాః కాః	ఎవరె
2. కా కాం	కే కే	కాః కాః	ఎవరెను
3. కయా కయా	కాభ్యా కాభ్యాం	కాభిః కాభిః	ఎవరెచేత/కా
4. కస్యే కస్యై	కాభ్యా కాభ్యాం	కాభ్యః కాభ్యః	ఎవరెకొఱకు/కై
5. కస్యాః కస్యాః	కాభ్యా కాభ్యాం	కాభ్యః కాభ్యః	ఎవరెవలన/కంటె
6. కస్యాః కస్యాః	కయోః కయోః	కాసాం కాసాం	ఎవరెయొక్క/కు
7. కస్యాం కస్యాం	కయోః కయోః	కాసు కాసు	ఎవరెయందు

मकारान्त नपुंसकलिङ्गः 'किम्' शब्दः

మకారాంత నపుంసకలింగః 'కిం' శబ్దః

ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ. వ. అర్థము
1. కిమ్ కిమ్	కే కే	కాని కాని	ఏది
2. కిమ్ కిమ్	కే కే	కాని కాని	దేనిది
3. కేన కేన	కాభ్యా కాభ్యాం	కేః కైః	దేనిచేత/కా
4. కస్మై కస్మై	కాభ్యా కాభ్యాం	కేభ్యః కేభ్యః	దేనికొఱకు/కై
5. కస్మాత్ కస్మాత్	కాభ్యా కాభ్యాం	కేభ్యః కేభ్యః	దేనివలన/కంటె
6. కస్య కస్య	కయోః కయోః	కేషామ్ కేషామ్	దేనికి/యొక్క
7. కస్మిన్ కస్మిన్	కయోః కయోః	కేషు కేషు	దేనియందు

గమనిక:— ఈ శబ్దమునకు ప్రథమా ద్వితీయా విభక్తుల యందు రూపములు బహువిధముగా ఉండును. సందర్భమును బట్టి అర్థము చెప్పకొనరాదు.

అనిశ్చితవాచక సర్వనామములు

సంస్కృత భాషలో 'కిమ్' అనే సర్వనామ శబ్దానికి చిత్, చన, ఆపి అనే ప్రత్యయాలలో ఒకదానిని చేర్చుటవలన కొన్ని అనిశ్చితవాచక సర్వనామ శబ్దాలు ఏర్పడును. ఆ శబ్దాలకు విశేష్యంగా వచ్చే నామవాచకాల కున్న లింగ-విభక్తి-వచనాలే వచ్చును.

పుంలింగము :

కః	+	చిత్	=	కశ్చిత్
కః	+	ఁత్	=	కశ్చిత్
కః	+	చన	=	కశ్చన
కః	+	ఁన	=	కశ్చన
కః	+	ఆపి	=	కోఽపి
కః	+	అపి	=	కాపి

ఒకానొకడు
(పురుషుడు)

స్త్రీలింగము :

కా	+	చిత్	=	కాచిత్
కా	+	ఁత్	=	కాఁచిత్
కా	+	చన	=	కాచన
కా	+	ఁన	=	కాఁచన
కా	+	ఆపి	=	కాపి
కా	+	అపి	=	కాపి

ఒకానొకతె
(స్త్రీ)

వపుంసకలింగము :

కిం	+	చిత్	=	కిశ్చిత్
కిం	+	ఁత్	=	కింఁచిత్
కిం	+	చన	=	కిశ్చన
కిం	+	ఁన	=	కింఁచన
కిం	+	ఆపి	=	కిమపి
కిం	+	అపి	=	కిమపి

ఒకానొకటి
(వస్తువు)

వాక్యాలలో

1. కశ్చిత్ పురుషః ఒకానొక పురుషుడు
2. కాచిత్ స్త్రీ ఒకానొక స్త్రీ
3. కిశ్చిత్ వనమ్ ఒకానొక అడవి

పుంలింగ కి శబ్ద విభక్తులతో కలిసిన చిత్, చన, ఆపి ప్రత్యయాలు

విభక్తి	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.
1.	కశ్చిత్ కశ్చిత్	కౌచిత్ కాఁచిత్	కేచిత్ కేచిత్
2.	కంచిత్ కంచిత్	కౌచిత్ కాఁచిత్	కాశ్చిత్ కాశ్చిత్
3.	కేనచిత్ కేనచిత్	కాభ్యాంచిత్ కాభ్యాంచిత్	కేశ్చిత్ కేశ్చిత్
4.	కస్మైచిత్ కస్మైచిత్	కాభ్యాంచిత్ కాభ్యాంచిత్	కేభ్యశ్చిత్ కేభ్యశ్చిత్
5.	కస్మాన్చిత్ కస్మాన్చిత్	కాభ్యాంచిత్ కాభ్యాంచిత్	కేభ్యశ్చిత్ కేభ్యశ్చిత్
6.	కస్యచిత్ కస్యచిత్	కయోశ్చిత్ కయోశ్చిత్	కేవాంచిత్ కేవాంచిత్
7.	కస్మింశ్చిత్ కస్మింశ్చిత్	కయోశ్చిత్ కయోశ్చిత్	కేషుచిత్ కేషుచిత్

- సూచన: 1. పై విధంగా 'చన' ప్రత్యయమును కలిపితే కశ్చన, కౌచన, కేచన, కంచన మొదలైన శబ్దాలు; ఆపి కలిపితే కోఽపి, కావపి, కేఽపి, కాపి మొదలైన శబ్దాలు పుంలింగంలో ఏర్పడును.
2. స్త్రీలింగ కి శబ్దానికి పై ప్రత్యయాలు కలిపితే కాచిత్, కాచిత్, కాశ్చిత్ మొదలైనవి: కాచన, కేచన, కాంచన మొదలైనవి: కాపి, కేఽపి, కా ఆపి, కామపి మొదలైనవి ఏర్పడును.
3. వపుంసకలింగ కి శబ్దానికి కలిపితే. కిశ్చిత్, కినిశ్చిత్; కిచన, కినిచన; కిమపి, కినిమపి మొదలైన శబ్దాలు ఏర్పడును.

వర్గీకరించిన కొన్ని శబ్దాలు

కాల:

(కాలః)

కాలము

క్షణః

క్షణః

క్షణము

మృత్యురే:

మృత్యురే:

మృత్యురము

అహోరాత్రమ్

అహోరాత్రం

వగణ-రాత్రి రేయింబవళ్ల

పక్షః

పక్షః

పక్షము

శుక్లపక్షః

శుక్ల పక్షః

శుక్ల పక్షము

కృష్ణపక్షః

కృష్ణ పక్షః

కృష్ణ పక్షము

మాసః

మాసః

మాసము

ఋతుః

ఋతుః

ఋతువు

85

అయనమ్

అయనం

అయనము

ఉత్తరాయణమ్

ఉత్తరాయణం

ఉత్తరాయణము

దక్షిణాయనమ్

దక్షిణాయనం

దక్షిణాయనము

వత్సరః

వత్సరః

సంవత్సరము

ప్రభాతమ్, ప్రాతః

ప్రభాతం, ప్రాతః

ఉదయకాలము (ప్రొద్దున)

సాయమ్

సాయం

సాయంకాలము

నిశా, రాత్రిః

నిశా, రాత్రిః

రేయి

అదృశ్య

అదృశ్య

ఇప్పుడు, ఈరోజు

శ్చ:

శ్చ:

రేపు

ద్య:

ద్య:

విన్న

परश्वः
వరశ్వః

ఎల్లండి

उषः
ఉషః

వేకువ జామున

अष्टुना
అడునా

ఇప్పుడు

दिवा
దివా

వగలు

नक्तम्
నక్తమ్

రాత్రి

दिवसः
దివసః

దివము

तिथिः
తిథిః

తిది

अमावास्या
అమావాస్య

అమావాస్య

पूर्णिमा
పూర్ణిమా

పూర్ణిమా

ऋतवः

(ఋతవః)

ఋతువులు

वसन्तः
వసంతః

వసంత ఋతువు

ग्रीष्मः
గ్రీష్మః

గ్రీష్మ ఋతువు

निदाघः
నిదాఘః

वर्षाः
వర్షాః

వర్ష ఋతువు

श्रावृत्
శ్రావృత్

शरत्
శరత్

శరదృతువు

हेमन्तः
హేమంతః

హేమంత ఋతువు

शिशिरः
శిశిరః

శిశిర ఋతువు

మాసా:
(మాసాః)
మా స ము లు

చేత్ర:	చైత్రము
చైత్ర శ్రావణ:	చైత్ర శ్రావణము
జ్యేష్ఠ:	జ్యేష్ఠము
ఆషాఢ:	ఆషాఢము
శ్రావణ:	శ్రావణము
భాద్రపద:	భాద్రపదము
ఆశ్విన్:	ఆశ్విజము
కార్తిక:	కార్తికము
మార్గశీర్ష:	మార్గశీరము
పౌష:	పౌష్యము
మాఘ:	మాఘము
ఫాల్గున:	ఫాల్గునము

వాసరా:
(వాసరాః)

వా ర ము లు

భానువాసర:	ఆదివారము
ఇందువాసర:	సోమవారము
భౌమవాసర:	మంగళవారము
సౌమ్యవాసర:	బుధవారము
గురువాసర:	గురువారము
శుక్రవాసర:	శుక్రవారము
శనివాసర:	శనివారము
సప్తాహ:	ఒకవారము (ఏడు రోజులు)

విశా:
(దిశా)
ది క్కు లు

పూర్వా, గ్రాహి హస్తా. ప్రాచీ	హస్త
దక్షిణా, అవాహి దక్షిణా. అవాహి	దక్షిణము
బిహిషా, ప్రతీహి కర్కాటక. ప్రతీహి	వజ్రము
ఉత్తరా, ఉదీహి ఉత్తరా. ఉదీహి	ఉత్తరము
రేషానీ రేషానీ	ఈశాన్యములు
ఆమోహి ఆమోహి	ఆగ్నేయములు
వైశాఖా వైశాఖా	వైశాఖములు
జావహి జావహి	జావహిములు
హస్తా - దక్షిణవ శక్తిలన్ని ప్రీతిగలదేనీ అంటారు.	

నవగ్రహా:
(నవగ్రహాః)
న వ గ్ర హా లు

సూర్య:	సూర్యుడు
చంద్ర:	చంద్రుడు
కుజ:	కుజుడు
బుధ:	బుధుడు
గురు:	గురువు
శుక్ర:	శుక్రుడు
శని:	శని
రాహు:	రాహువు
కేతు:	కేతువు

वर्णः

(వర్ణః)

రంగులు

शुक्लः	
శుక్లః	తెలుపు
नीलः	
నీలః	నలుపు
पीतः	
పీతః	పసుపు
रक्तः	
రక్తః	ఎఱుపు
हरितः	
హరితః	పచ్చ
कपिशः	
కపితః	గోధుమరంగు
धूसरः	
ధూసరః	బూడిదరంగు
शोणः	
శోణః	చిక్కని ఎఱుపు
अरुणः	
అరుణః	కొంచెము ఎఱుపు
पाटलः	
పాటలః	తెలుపు మించిన ఎఱుపు

रसाः

(రసాః)

రసములు

मधुरः	
మధురః	తీపి
आम्लः	
ఆమ్లః	పులుపు
लवणः	
లవణః	ఉప్పు
कटुः	
కటుః	కారము
कषायः	
కషాయః	చేదు
तिक्तः	
తిక్తః	వగరు

आम्रस्य रसः मधुरः

ఆమ్రస్య రసః మధురః

మామిడిపండు యొక్క రసము తీయనిది

तिन्त्रिण्याः रसः आम्लः

తిన్త్రిణ్యాః రసః ఆమ్లః

చింతపండు యొక్క రసము పులుపు

बान्धवाः

(బాంధవాః)

బంధువులు

మాతా మాతా	తల్లి
పితా పితా	తండ్రి
మాతామహః మాతామహః	తల్లికి తండ్రి (తాత)
పితామహః పితామహః	తండ్రికి తండ్రి (తాత)
మాతామహీ మాతామహీ	తల్లికి తల్లి (అమ్మమ్మ)
పితామహీ పితామహీ	తండ్రికి తల్లి (నాన్నమ్మ)
పతిః, భర్తా పతిః, భర్తా	భర్త
పత్నీ, భార్యా పత్నీ, భార్యా	భార్య
పుత్రః, సుతా పుత్రః, సుతా	కుమారుడు

పుత్రీ, సుతా పుత్రీ, సుతా	కుమార్తె
శిశుః శిశుః	బిడ్డ
జ్యేష్ఠభ్రాతా జ్యేష్ఠభ్రాతా	అన్న
జ్యేష్ఠభగిని జ్యేష్ఠభగిని	అక్క
కనిష్ఠభ్రాతా కనిష్ఠభ్రాతా	తమ్ముడు
కనిష్ఠభగిని కనిష్ఠభగిని	తల్లెలు
మాతులః మాతులః	మేనమామ
మాతులానీ మాతులానీ	మేనత్త
పితృవ్యః పితృవ్యః	వినతండ్రి, పెదతండ్రి
పితృవ్యసా పితృవ్యసా	మేనత్త
శ్వశ్రుః శ్వశ్రుః	అత్త

अशुरः
स्वकः

మాను

श्यालः
कालः

వాపసురది

नान्दा
नान्दा

అడపడుడు

देवरः
देवरः

ధర్మతమ్ముడు

पौत्रः
पौत्रः

పుత్రుని కొడుకు

पौत्री
पौत्री

పుత్రుని కూతురు

दौहित्रः
दौहित्रः

కుమార్తె యొక్క కుమారుడు

दौहित्री
दौहित्री

కుమార్తె యొక్క కూతురు

भागिनेयः
भागिनेयः

మేనల్లుడు (సోదరి కొడుకు)

भगिनी
भगिनी

సోదరి

भ्राता
भ्राता

సోదరుడు

मनोभावाः

(मनोभावः)

మనోభావములు

आनन्दः
आनन्दः

ఆనందము

कोपः
कोपः

కోపము

हासः
हासः

నవ్వు

रोदनम्
रोदनम्

వీడ్పు

दुःखम्
दुःखम्

దుఃఖము

दया
दया

దయ

विस्मयः
विस्मयः

ఆశ్చర్యము

भयम्
भयम्

భయము

ग वः
ग र्वः

గర్వము

ल ज्ञा
० ङ्ग

సిగ్గు

धा न्तिः
ङ्ग प्रिः

టర్పు

अ सू या
అసూయా

అసూయ

का मः
का मः

ఆళ

प्रे म
ప్రేమ

ప్రేమ

इ च्छा
ఇచ్ఛా

కోరిక

वि न्ता
చింత

చింత (విదారము)

उ त्क ण्ठा
ఉత్కంఠ

అతురత

उ त्सा हः
ఉత్సాహః

ఉత్సాహము

मृगाः
(మృగాః)

మృ గ ము లు

सि हः
సింహః

సింహము

व्या घ्नः
వ్యాఘ్రః

వుతి

व रा हः
వరాహః

వంది

वा न रः
వానరః

కోతి

भ ल्लू कः
భల్లూకః

ఎలుగుబంటు

म हि षः
మహిషః

ఎనుబొర

सु गा लः
సృగాలః

వక్క

వి డా లా:	
ది డా లా:	పల్లి
వృ క:	
వృ క:	కోడేయ
హ రి ణ:	
హ రి ణ:	జింక
శ శ:	
శ శ:	కుండేయ
గ జ:	
గ జ:	ఎనుగు
అ శ్వ:	
అ శ్వ:	గుట్టము
వృ ష భ:	
వృ ష భ:	ఎద్దు
సా ర మే య:	
సా ర మే య:	కుక్క
ధే ను:	
ధే ను:	అవు

గౌ:	
గౌ:	అవు
ఉ ట్:	
ఉ ట్:	జింటె
గ ద్ భ:	
గ ద్ భ:	గడిద
అ జ:	
అ జ:	మేక
వ త్స:	
వ త్స:	దూడ
కా స ర:	
కా స ర:	(దున్న) అడవి దున్న
లు లా య:	
లు లా య:	ఎనువొక
మ హి ణి	
మ హి ణి	గేదె

ఖగా:

(ఖగాః)

పక్షులు - కీటకములు

కోకిలః, పికః

కోకిలః, పికః

కోయిల

కపోతః

కపోతః

పావురము

ఉల్లూకః

ఉల్లూకః

గ్రద్ధు గూబ

కుక్కుటః

కుక్కుటః

కోడి

చిటకః

చిటకః

పిచ్చుక

కాకః

కాకః

కాకి

గృభః

గృభః

గ్రద్ధ

శుకః

శుకః

చిలుక

బకః

బకః

కొంగ

గరుడః

గరుడః

గరుడవక్షి

మయూరః

మయూరః

నెమలి

హంసః

హంసః

హంసము

మధుపః

మధుపః

తుమ్మెద

సర్పః

సర్పః

తేనెటీగ

మక్షికా

మక్షికా

ఈగ

మశకః

మశకః

దోమ

మత్స్యః

మత్స్యః

వర్ష

शरीरस्य भागाः

(శరీరస్య భాగాః)

శ రీ ర భా గ ము లు

शरीरम् శ రీ ర మ్	శరీరము
शिरः శి రః	తల
वदनं వ ద నం	ముఖము, నోరు
कण्ठः క ణ్ ఠః	గొంతు, మెడ
करः క రః	చేయి
भुजः భు జః	భుజము
वक्षः వ క్షః	రోమ్ము
उदरं ఉ ద రం	కడుపు
नाभिः నా భిః	బొడ్డు

ऊरुः ఊ రుః	కొడ
जात्रुः జా న్మః	మోకాతి
अङ्गुष्ठः అ ం గు ష్ఠః	బొటనవ్రేలు
तर्जनी త ర్జ నీ	చూపుడు వ్రేలు
मध्यमा మ డ్య మా	నడిమివ్రేలు
अनामिका అ నా మి కా	ఉంగరపు వ్రేలు
कनिष्ठिका క ని ష్ఠ ి కా	చిటికెనవ్రేలు
पादः పా దః	పాదము
नेत्रम् నే త్ర మ్	కన్ను
कर्णः క ర్ణః	తెవి

నా సి కా, నా సా
నా సి కా. నా సా

ముక్కు

మృగ మ
మృగ మ

ముఖము

జిహ్వా
జిహ్వా

నాదక

రసనా
రసనా

నాదక

దంతా
దంతా

పల్ల

అంగులి
అంగులి

నీచ

నఖా
నఖా

గోర

కేశా
కేశా

వెండ్రుక

శ్రుతి
శ్రుతి

శనుబొమ్మ

లలాట మ
లలాట మ

మడుగు

‘వక్షః’ అనునది ఆకారాంత శబ్దము కాదు. నకారాంత శబ్దము. వక్షః వక్షస్
వక్షస్—అని నకారాంత నవునకలింగ శబ్దముగా గ్రహించవలెను.
ఇట్లే శిరః శిరస్ శిరాస్— అని చెప్పుకోవలెను.

భృషణాని
(భూషణాని)
న గ లు

భృషణ మ
భృషణ మ

అభరణము

కిరీట మ
కిరీట మ

కిరీటము

చూడా మణిః
చూడా మణిః

శిరోరత్నము

కర్ణికా, కుండల మ్
కర్ణికా, కుండల మ్

అంటుబొగ

హారః
హారః

హారము

एकावलिః
एकाవलिః

మృత్యుహం

మేఖలా, కాంచీ
మేఖలా, కాంచీ

బద్ధాణము

కంకణ మ్
కంకణ మ్

కడియము

అంగదః
అంగదః

అంగదము, భుజకీర్తి

నూపుర మ్
నూపుర మ్

కాలిగజ్జె (అందె)

वसनानि - प्रसाधनानि च

(వసనాని - ప్రసాధనాని చ)

వస్త్రములు-అలంకార సాధనములు

वस्त्रम्	వస్త్రము
चतुष्	
क्षौमम्	పట్టు వస్త్రము
कर्मणः	
करुणः	చినుగు గుడ్డ
कम्बलः	
करुणः	కంబళి
आहतम्	
अनाहतम्	ఉరికినది
अनाहतम्	
अनाहतम्	ఉరకవిది
दर्पणः	
दर्पणः	అద్దము
प्रसाधनी	
प्रसाधनी	దువ్వెన
अञ्जनम्	
अञ्जनम्	చినవకట్ట
कञ्चुकः	
कञ्चुकः	చొక్కా. రవిక

विकलांगाः

(వికలాంగాః)

అంగ హి ను లు

अङ्गः	
అంగః	గ్రుడ్డివాడు
वङ्गिरः	
वङ्गिरः	చెవిటివాడు
विग्रः, विनसः	
విగ్రః, వినసః	ముక్కిడి
कुञ्जः	
కుంజః	గూచివాడు
पङ्गुः	
పంగుః	కుంటివాడు
खर्वः	
ఖర్వః	బొట్టివాడు
मूकः	
మూకః	మూగవాడు

వృత్తికర:

(వృత్తికరః)

వృత్తులు చేయువారు

తక్షక:	
తక్షక:	వదంగి
రజక:	
రజక:	చాకలి
నాపిత:	
నాపిత:	మంగలి
స్వర్ణకార:	
స్వర్ణకార:	అగసాలె (కమసాలె)
లోహకార:	
లోహకార:	కమ్మరి
తన్తువాయ:	
తంతువాయ:	సాలె
సౌచిక:	
సౌచిక:	దిక్ష్
కులాల:	
కులాల:	కుమ్మరి

మాలాకార:	
మాలాకార:	తందలల్లనాడు
చిత్రకార:	
చిత్రకార:	చిత్రకారుడు
చर्मకార:	
చర్మకార:	చూదిగ
నట:	
నట:	నటుడు
వ్యాధ:	
వ్యాధ:	బోయ
బేతనిక:	
బేతనిక:	జీతగాడు
వార్తావహ:	
వార్తావహ:	వార్తలు తెలుపువాడు
చోర:	
చోర:	చొంగ
కింకర, సేవక:	
కింకర, సేవక:	సేవకుడు

నవధాన్యాని

[నవధాన్యాని]

న వ ధా న్య ము లు

గో ధూ మః గో ధూ మః	గోధుమ
వ్రీ హిః వ్రీ హిః	వరిధాన్యము
ఆ ఠ కః ఆ ఠ కః	కందులు
మృ ద్రః మృ ద్రః	పెసలు
చ ణ కః చ ణ కః	పెసగలు
నీ ల మ్ నీ ల మ్	పప్పులు
మా ణః మా ణః	మినుమలు
కు క్తు త్యః కు క్తు త్యః	ఉలవలు
రా జ మా ణః రా జ మా ణః	అలవడలు

ఫలాని

(ఫలాని)

ప ం డ్లు

ఆ బ్ర ఆ బ్ర	మామిడిపండు
ప న స ప న స	వనసపండు
నా రి కే లం నా రి కే లం	తెంకాయ
ద్రా శా ద్రా శా	ద్రాక్ష
జ మ్బీ ర మ్ జ మ్బీ ర మ్	నిమ్మ
క పి త్యం క పి త్యం	వెలగ
క ద లీ క ద లీ	అరటి
జ మ్బూః జ మ్బూః	వేరేడు
ఆ మ ల క మ్ ఆ మ ల క మ్	ఉసిరిక
బ ద రం బ ద రం	రేగుపండు

लोहाः, खनिजाः च

(లోహాః, ఖనిజాః చ)

లోహములు, ఖనిజములు

सुवर्णं	బంగారు
सुवर्णं	
रजतं	వెండి
रजतं	
पित्तलं	తెత్తి
पित्तलं	
ताम्रं	రాగి
ताम्रं	
अयः	ఇనుము
अयः	
सीसं	పీసము
सीसं	
कांस्यं	కండు
कांस्यं	
त्रपु	తగరము
त्रपु	
पादः	పాదరసము
पादः	
अभ्रकं	అభ్రకము
अभ्रकं	

संख्यावाचकानि

(సంఖ్యావాచకాని)

సంఖ్యావాచకములు

పుం.	స్త్రీ.	నపుం.	
एकः	एका	एकं	१
एकः	एक	एकं	ఒకటి
द्वौ	द्वे	द्वे	२
द्वौ	द्वे	द्वे	రెండు
त्रयः	तिस्रः	त्रीणि	३
त्रयः	త్రయః	త్రిణి	మూడు
चत्वारः	चतस्रः	चत्वारि	४
चत्वारः	చత్రసః	చత్వారి	నాలుగు
पञ्च			५
पञ्च			ఐదు
षट्			६
षट्			ఆరు
सप्त			७
सप्त			ఏడు
अष्ट - अष्टौ			८
अष्ट/अष्टौ			ఎనిమిది
नव			९
नव			తొమ్మిది
दश			१०
दश			పది

గూఢనః—

ఒకటి మొదలు నాలుగు వరకున్న శబ్దాలు మూడు లింగాలలోను వచ్చును.

एकादश ఏకాదశ	११ పదునొకండు
द्वादश ద్వాదశ	१२ పందెండు
त्रयोदश త్రయోదశ	१३ పదమూడు
चतुर्दश చతుర్దశ	१४ పదునాలుగు
पञ्चदश పంచదశ	१५ పదునైదు
षोडश షోడశ	१६ పదునారు
सप्तदश సప్తదశ	१७ పదునేడు
अष्टादश అష్టాదశ	१८ పదునెనిమిది
नवदश నవదశ	१९ పందొమ్మిది
विंशतिः వింశతిః	२० ఇరవై

* ఇరునది, దానికి పైబడిన సంఖ్యలు ఇవన్నీ ఎప్పుడూ ఏక వచనం గానే వుంటాయి.

त्रिंशत् తీంశత్	३० ముప్పై
चत्वारिंशत् చత్వారింశత్	४० నలభై
पञ्चाशत् పంచాశత్	५० యాభై
षष्टिः షష్టిః	६० ఆరభై
सप्ततिः సప్తతిః	७० దెబ్బై
अशीतिः అశీతిః	८० ఎనభై
नवतिः నవతిః	९० తొంభై
शतम् శతమ్	१०० సూడు
सहस्रम् సహస్రమ్	१००० వేయి
लक्षम् లక్షమ్	१,००,००० లక్ష
कोटिः కోటిః	१००००००० కోటి

సంఖ్యేయవాచకాని

(సంఖ్యేయవాచకాని)

సంఖ్యేయములు

పుం.	స్త్రీ.	నపుం.	
ప్రథమః	ప్రథమా	ప్రథమమ్	1-వ
ప్రథమః	ప్రథమా	ప్రథమమ్	
ద్వితీయః	ద్వితీయా	ద్వితీయమ్	2-వ
ద్వితీయః	ద్వితీయా	ద్వితీయమ్	
తృతీయః	తృతీయా	తృతీయమ్	3-వ
తృతీయః	తృతీయా	తృతీయమ్	
చతుర్థః	చతుర్థీ	చతుర్థమ్	4-వ
చతుర్థః	చతుర్థీ	చతుర్థమ్	
పञ్చమః	పञ్చమీ	పञ్చమమ్	5-వ
పంచమః	పంచమీ	పంచమమ్	
షష్ఠః	షష్ఠీ	షష్ఠమ్	6-వ
షష్ఠః	షష్ఠీ	షష్ఠమ్	
సప్తమః	సప్తమీ	సప్తమమ్	7-వ
సప్తమః	సప్తమీ	సప్తమమ్	
అష్టమః	అష్టమీ	అష్టమమ్	8-వ
అష్టమః	అష్టమీ	అష్టమమ్	
నవమః	నవమీ	నవమమ్	9-వ
నవమః	నవమీ	నవమమ్	
దశమః	దశమీ	దశమమ్	10-వ
దశమః	దశమీ	దశమమ్	

एकादशः	एकादशी	एकादशम्	11-వ
ఏకాదశః	ఏకాదశీ	ఏకాదశమ్	
द्वादशः	द्वादशी	द्वादशम्	12-వ
ద్వాదశః	ద్వాదశీ	ద్వాదశమ్	
त्रयोदशः	त्रयोदशी	त्रयोदशम्	13-వ
త్రయోదశః	త్రయోదశీ	త్రయోదశమ్	
चतुर्दशः	चतुर्दशी	चतुर्दशम्	14-వ
చతుర్దశః	చతుర్దశీ	చతుర్దశమ్	
पञ्चदशः	पञ्चदशी	पञ्चदशम्	15-వ
పంచదశః	పంచదశీ	పంచదశమ్	
षोडशः	षोडशी	षोडशम्	16-వ
షోడశః	షోడశీ	షోడశమ్	
सप्तदशः	सप्तदशी	सप्तदशम्	17-వ
సప్తదశః	సప్తదశీ	సప్తదశమ్	
अष्टादशः	अष्टादशी	अष्टादशम्	18-వ
అష్టాదశః	అష్టాదశీ	అష్టాదశమ్	
नवदशः	नवदशी	नवदशम्	19-వ
నవదశః	నవదశీ	నవదశమ్	
विंशः	विंशी	विंशम्	20-వ
వింశః	వింశీ	వింశమ్	

త్రిశాః (తొంకః)	త్రిశో (తొంకీ)	త్రిశమ్ (తొంకమ్)	30-వ
చత్వారిశాః చత్వారింకః	చత్వారిశో చత్వారింకీ	చత్వారిశమ్ చత్వారింకమ్	40-వ
పంచాశాః పంచాశః	పంచాశో పంచాశీ	పంచాశమ్ పంచాశమ్	50-వ
షష్ఠితమః షష్ఠితమః	షష్ఠితమీ షష్ఠితమీ	షష్ఠితమమ్ షష్ఠితమమ్	60-వ
సప్తతమః సప్తతమః	సప్తతమీ సప్తతమీ	సప్తతమమ్ సప్తతమమ్	70-వ
అశీతమః అశీతమః	అశీతమీ అశీతమీ	అశీతమమ్ అశీతమమ్	80-వ
నవతమః నవతమః	నవతమీ నవతమీ	నవతమమ్ నవతమమ్	90-వ
శతతమః శతతమః	శతతమీ శతతమీ	శతతమమ్ శతతమమ్	100-వ

పాదమ్ పాదం	పాతిక
అర్థమ్ అర్థమ్	నగము
పాదోనమ్ పాదోనమ్	ముప్పాతిక
సపాదైకమ్ సపాదైకమ్	ఒకటింపావు
సార్ధైకమ్ సార్ధైకమ్	ఒకటిన్నర
పాదోనద్వయమ్ పాదోనద్వయమ్	ఒకటిమ్ముప్పావు
సపాదద్వయమ్ సపాదద్వయం	రెండుంపాతిక
సార్ధద్వయమ్ సార్ధద్వయం	రెండున్నర
పాదోనత్రయమ్ పాదోనత్రయం	రెండుమ్ముప్పావు

ధాతువులు-క్రియలు

ఒక చెట్టులోని కొమ్మలు, ఆకులు, పరిమలు ఇవన్నీ ఎట్లు ఆ చెట్టు కున్న పేరును (మూలాన్ని) ఆధారంగా చేసుకొని పుడుతాయో, అలాగే ఒక భాషలోని నామవాచకములు, క్రియా పదములు, క్రియా విశేషములు, అవ్యయములు ఈలాటి భాషా భాగాలన్నీ ఒక మూల ధాతువు నుంచే రూపొందుతాయి.

సంస్కృత భాషలో ఇంచుమించు 2200 మూల ధాతువులున్నాయి. ఆ ధాతువుల నుంచే అతి విపులమైన సంస్కృత భాషా వాఙ్మయమంతా రూపొందింది.

ఈ ధాతువులు పది వర్గాలుగా విభజింపబడ్డాయి. ఆ వర్గాలను 'వికరణములు' అని చెబుదురు. ప్రతి వర్గకు ఒక వికరణ చిహ్నం ఉంటుంది. ఆ విషయం ప్రస్తుతం అవసరంలేదు.

ఈ పుస్తకంలో విశ్య తీవితావితి అవసరమైన, ప్రసిద్ధమైన కొన్ని ధాతువులను గురించిన వివరాలను ముందు పేజీలలో చూడవచ్చు. ఈ క్రియలను బాగా అర్థం చేసుకొని కంఠస్థం చేస్తే, తృప్తికరంగా క్రియా పదాలను ప్రయోగించి వాక్యపూర్తి చేసుకోవచ్చు.

సంస్కృత ధాతువులు - వాటి విభాగములు

సంస్కృత ధాతువులు కొన్ని పరస్మై పదులవి, కొన్ని ఆత్మనే పదులవి, కొన్ని రెండూ కలిపిన ఉరయ పదులవి మూడు రకాలుగా విభజింపబడి ఉన్నాయి. అయీ పదులలోని ప్రత్యయాల స్వరూపం పేరు పేరుగా ఉంటుంది.

క్రియల ఒక్కొక్కటి ఈ క్రింద వివరించిన రీతిగా భూత - భవిష్యత్ - వర్తమాన కాలాలను తెలుపుతుంటాయి. :-

వ.నెం.	సంస్కృతములోని పేరు	తెలుగులో	కాలము
1.	లట్	లట్	వర్తమానకాలము
2.	లడ్	లడ్	భూతకాలము
3.	లృట్	లృట్	భూతకాలము
4.	లిట్	లిట్	భూతకాలము
5.	లౄట్	లౄట్	భవిష్యత్ కాలము
6.	లృట్	లృట్	భవిష్యత్ కాలము
7.	లృట్	లృట్	భవిష్యత్ కాలము
8.	విధిలిట్	విధిలిట్	విధి (ప్రేరణ)
9.	आशीर्लिङ्	ఆశీర్లిట్	తీర్పింపు
10.	लोट्	లోట్	ఆశీర్వాదము, విధి

గమనిక : ముందున్న పేజీలలో కొన్ని ధాతువులకు లట్, లడ్, లృట్, లోట్ అనే 4 లకాల రూపాలన్నీ ఇవ్వబడ్డాయి. అదే విధంగా తతిమ్మా ధాతువులకు కూడా రూపాలను ఊహించి ప్రయోగింపవలెను.

పరస్మైపది ధాతువు

गम् (गच्छ्) = వెళ్లు

వర్తమానకాలము—లట్

ఏ. వ.	ద్వి. వ.	ట. వ.
ప్ర. పు. గాచతా గచ్ఛతి అతడు వెళ్ళుచున్నాడు	గాచతః గచ్ఛతః వారిద్దరు వెళ్ళుచున్నారు	గాచంతి గచ్ఛంతి వారు వెళ్ళుచున్నారు
మ. పు. గాచసి గచ్ఛసి నీవు వెళ్ళుచున్నావు	గాచతః గచ్ఛతః మీరిద్దరు వెళ్ళుచున్నారు	గాచత గచ్ఛత మీరు వెళ్ళుచున్నారు
ఉ. పు. గాచామి గచ్ఛామి నేను వెళ్ళుచున్నాను	గాచావః గచ్ఛావః మేమిద్దరం వెళ్ళుచున్నాము	గాచామః గచ్ఛామః మేము వెళ్ళుచున్నాము

భూత కాలము - లట్

ప్ర. పు. అగాచత అగచ్ఛత్ అతడు వెళ్ళెను	అగాచతాం అగచ్ఛతాం వారిద్దరు వెళ్ళిరి	అగాచన్ అగచ్ఛన్ వారు వెళ్ళిరి
మ. పు. అగాచః అగచ్ఛః నీవు వెళ్ళితివి	అగాచతం అగచ్ఛతం మీరిద్దరు వెళ్ళితిరి	అగాచత్ అగచ్ఛత్ మీరు వెళ్ళితిరి
ఉ. పు. అగాచామ్ అగచ్ఛామ్ నేను వెళ్ళితివి	అగాచావ అగచ్ఛావ మేమిద్దరము వెళ్ళితిమి	అగాచామ అగచ్ఛామ మేము వెళ్ళితిమి

భవిష్యత్కాలము - లృట్

ప్ర. పు.	గామిష్యతి గమిష్యతి అతడు వెళ్ళగలడు	గామిష్యతః గమిష్యతః వారిద్దరు వెళ్ళగలరు	గామిష్యంతి గమిష్యంతి వారు వెళ్ళగలరు
మ. పు.	గామిష్యసి గమిష్యసి నీవు వెళ్ళగలవు	గామిష్యతః గమిష్యతః మీరిద్దరు వెళ్ళగలరు	గామిష్యత గమిష్యత మీరు వెళ్ళగలరు
ఉ. పు.	గామిష్యామి గమిష్యామి నేను వెళ్ళగలను	గామిష్యావః గమిష్యావః మేమిద్దరము వెళ్ళగలము	గామిష్యామః గమిష్యామః మేము వెళ్ళగలము

విధి, ఆశీర్వాదము - లౌట్

ప్ర. పు.	గాచత, గాచతాత్ గచ్ఛతు. గచ్ఛతాత్ అతను వెళ్ళుగాక	గాచతాం గచ్ఛతాం వారిద్దరు వెళ్ళుగాక	గాచన్తు గచ్ఛన్తు వారు వెళ్ళుదురుగాక
మ. పు.	గాచ, గాచతాత్ గచ్ఛ. గచ్ఛతాత్ నీవు వెళ్ళుదువుగాక	గాచతం గచ్ఛతం మీరిద్దరు వెళ్ళుదురుగాక	గాచత్ గచ్ఛత్ మీరు వెళ్ళుదురుగాక
ఉ. పు.	గాచాని గచ్ఛాని నేను వెళ్ళుదునుగాక	గాచావ గచ్ఛావ మేమిద్దరము వెళ్ళుదుముగాక	గాచామ గచ్ఛామ మేము వెళ్ళుదుముగాక

स् (अस्) = ఉండు

వర్తమానకాలము - లట్

ప్ర.పు. అస్తి అస్తి అతడు ఉన్నాడు	స్థ: స్థా వారిద్దరు ఉన్నారు	సन्ति సన్తి వారు ఉన్నారు
మ.పు. అసి అసి నీవు ఉన్నావు	स्थ: స్థా మీరిద్దరు ఉన్నారు	स्थ స్థ మీరు ఉన్నారు
ఉ.పు. अस्मि అస్మి నేను ఉన్నాను	स्व: స్వా మేమిద్దరము ఉన్నాము	स्म: స్మా మేము ఉన్నాము

భూతకాలము - లట్

ప్ర.పు. आसीत् అసిక్ అతడు ఉండెను	आस्तां అస్తాం వారిద్దరు ఉండిరి	आसन् అసన్ వారు ఉండిరి
మ.పు. आसीः అసిః నీవు ఉంటివి	आस्तं అస్తం మీరిద్దరు ఉండిరి	आस्त అస్త మీరు ఉంటివి
ఉ.పు. आसं అసం నేను ఉంటివి	आस्व అస్వ మేమిద్దరము ఉంటిమి	आस्म అస్మ మేము ఉంటిమి

భవిష్యత్కాలము - ల్

ప్ర.పు. भविष्यति భవిష్యతి అతడు ఉండగలడు	भविष्यतः భవిష్యతః వారిద్దరు ఉండగలరు	भविष्यन्ति భవిష్యంతి వారు ఉండగలరు
మ.పు. भविष्यसि భవిష్యసి నీవు ఉండగలవు	भविष्यथः భవిష్యథః మీరిద్దరు ఉండగలరు	भविष्यथ భవిష్యథ మీరు ఉండగలరు
ఉ.పు. भविष्यामि భవిష్యామి నేను ఉండగలను	भविष्यावः భవిష్యావః మేమిద్దరం ఉండగలము	भविष्यामः భవిష్యామః మేము ఉండగలము

విధి, ఆశీర్వాదము - ల్

ప్ర.పు. अस्तु, स्तात् అస్తు, స్తాత్ అతడు ఉండుగాక	स्तां స్తాం వారిద్దరు ఉండురుగాక	सन्तु సన్తు వారు ఉండురుగాక
మ.పు. एधि, स्तात् ఏధి, స్తాత్ నీవు ఉండువుగాక	स्तं స్తం మీరిద్దరు ఉండురుగాక	स्त స్త మీరు ఉండురుగాక
ఉ.పు. असानि అసాని నేను ఉండునుగాక	असाव అసావ మేమిద్దరం ఉండుముగాక	असाम అసామ మేము ఉండుముగాక

ఆత్మనేపది ధాతువు

వృతు (వర్त्) వృతు (వర్త్) = ఉండు

వర్తమానకాలము - లట్

ప్ర.పు.	వర్తే వర్తే అకడు ఉన్నాడు	వర్తే వర్తే వారిద్దరు ఉన్నారు	వర్తే వర్తే వారు ఉన్నారు
మ.పు.	వర్తే వర్తే నీవు ఉన్నావు	వర్తే వర్తే మీరిద్దరు ఉన్నారు	వర్తే వర్తే మీరు ఉన్నారు
ఉ.పు.	వర్తే వర్తే నేను ఉన్నాను	వర్తే వర్తే మేమిద్దరం ఉన్నాము	వర్తే వర్తే మేము ఉన్నాము

భూతకాలము - లట్

ప్ర.పు.	అవర్తే అవర్తే అకడు ఉండెను	అవర్తే అవర్తే వారిద్దరు ఉండిరి	అవర్తే అవర్తే వారు ఉండిరి
మ.పు.	అవర్తే అవర్తే నీవు ఉంటివి	అవర్తే అవర్తే మీరిద్దరు ఉండిరి	అవర్తే అవర్తే మీరు ఉండిరి
ఉ.పు.	అవర్తే అవర్తే నేను ఉంటివి	అవర్తే అవర్తే మేమిద్దరము ఉంటిమి	అవర్తే అవర్తే మేము ఉంటిమి

భవిష్యత్కాలము - ల్పట్

ప్ర.పు.	వర్తిష్యే వర్తిష్యే అకడు ఉండగలడు	వర్తిష్యే వర్తిష్యే వారిద్దరు ఉండగలరు	వర్తిష్యే వర్తిష్యే వారు ఉండగలరు
మ.పు.	వర్తిష్యే వర్తిష్యే నీవు ఉండగలవు	వర్తిష్యే వర్తిష్యే మీరిద్దరు ఉండగలరు	వర్తిష్యే వర్తిష్యే మీరు ఉండగలరు
ఉ.పు.	వర్తిష్యే వర్తిష్యే నేను ఉండగలను	వర్తిష్యే వర్తిష్యే మేమిద్దరం ఉండగలము	వర్తిష్యే వర్తిష్యే మేము ఉండగలము

విధి, ఆశీర్వాదము - ల్పట్

ప్ర.పు.	వర్తే వర్తే అకడు ఉండుగాక	వర్తే వర్తే వారిద్దరు ఉందురుగాక	వర్తే వర్తే వారు ఉందురుగాక
మ.పు.	వర్తే వర్తే నీవు ఉండువుగాక	వర్తే వర్తే మీరిద్దరు ఉందురుగాక	వర్తే వర్తే మీరు ఉందురుగాక
ఉ.పు.	వర్తే వర్తే నేను ఉండునుగాక	వర్తే వర్తే మేమిద్దరము ఉందుముగాక	వర్తే వర్తే మేము ఉండుముగాక

కृ (కర్) కృ (కర్) - చేయు

వర్తమానకాలము - లట్

ప్ర.పు.	కరోతి కరోతి	కరుతః కురుతః	కుర్వన్తి కుర్వన్తి
	అతడు చేయుచున్నాడు	వారిద్దరు చేయుచున్నారు	వారు చేయుచున్నారు
మ.పు.	కరోసి కరోసి	కరుతః కురుతః	కరుత కురుత
	నీవు చేయుచున్నావు	మీరిద్దరు చేయుచున్నారు	మీరు చేయుచున్నారు
ఉ.పు.	కరోమి కరోమి	కుర్వః కుర్వః	కుర్మః కుర్మః
	నేను చేయుచున్నాను	మేమిద్దరము చేయుచున్నాము	మేము చేయుచున్నాము

భూతకాలము - లట్

ప్ర.పు.	అకరోత్ అకరోత్	అకురుతామ్ అకురుతామ్	అకుర్వన్ అకుర్వన్
	అతడు చేసెను	వారిద్దరు చేసిరి	వారు చేసిరి
మ.పు.	అకరోః అకరోః	అకురుతమ్ అకురుతమ్	అకురుత అకురుత
	నీవు చేసితివి	మీరిద్దరు చేసితిరి	మీరు చేసితిరి
ఉ.పు.	అకరవం అకరవం	అకుర్వ అకుర్వ	అకుర్మ అకుర్మ
	నేను చేసితిని	మేమిద్దరము చేసితిమి	మేము చేసితిమి

భవిష్యత్కాలము - లట్

ప్ర.పు.	కరిష్యతి కరిష్యతి	కరిష్యతః కరిష్యతః	కరిష్యన్తి కరిష్యన్తి
	అతడు చేయగలడు	వారిద్దరు చేయగలరు	వారు చేయగలరు
మ.పు.	కరిష్యసి కరిష్యసి	కరిష్యతః కరిష్యతః	కరిష్యత కరిష్యత
	నీవు చేయగలవు	మీరిద్దరు చేయగలరు	మీరు చేయగలరు
ఉ.పు.	కరిష్యామి కరిష్యామి	కరిష్యావః కరిష్యావః	కరిష్యామః కరిష్యామః
	నేను చేయగలను	మేమిద్దరము చేయగలము	మేము చేయగలము

విధి, ఆశీర్వాదము - లట్

ప్ర.పు.	కరోతు, కురుతాత్ కరోతు, కురుతాత్	కురుతాం కురుతాం	కుర్వన్తు కుర్వన్తు
	అతడు చేయుగాక	వారిద్దరు చేయుదురుగాక	వారు చేయుదురుగాక
మ.పు.	కुरु, కురుతాత్ కురు, కురుతాత్	కురుతమ్ కురుతమ్	కురుత కురుత
	నీవు చేసెదవుగాక	మీరిద్దరు చేసెదరుగాక	మీరు చేసెదరుగాక
ఉ.పు.	కరవాణి కరవాణి	కరవావ కరవావ	కరవామ కరవామ
	నేను చేసెదనుగాక	మేమిద్దరము చేసెదముగాక	మేము చేసెదముగాక

వర్తమానకాలము - లట్

ప్ర.పు.	కुरुతే కురుతే	కుర్వాతే కుర్వాతే	కుర్వతే కుర్వతే
	అతడు చేయుచున్నాడు	వారిద్దరు చేయుచున్నారు	వారు చేయుచున్నారు
మ.పు.	కुरुషే కురుషే	కుర్వాతే కుర్వాతే	కుర్వతే కుర్వతే
	నీవు చేయుచున్నావు	మీరిద్దరు చేయుచున్నారు	మీరు చేయుచున్నారు
ఉ.పు.	కుర్వే కుర్వే	కుర్వహే కుర్వహే	కుర్మహే కుర్మహే
	నేను చేయుచున్నాను	మేమిద్దరము చేయుచున్నాము	మేము చేయుచున్నాము

భూతకాలము - లట్

ప్ర.పు.	అకुरुత అకురుత	అకుర్వాతాం అకుర్వాతాం	అకుర్వత అకుర్వత
	అతడు చేసెను	వారిద్దరు చేసిరి	వారు చేసిరి
మ.పు.	అకुरुతాః అకురుతాః	అకుర్వాతాం అకుర్వాతాం	అకుర్వత అకుర్వత
	నీవు చేసితివి	మీరిద్దరు చేసితిరి	మీరు చేసితిరి
ఉ.పు.	అకుర్వి అకుర్వి	అకుర్వహి అకుర్వహి	అకుర్మహి అకుర్మహి
	నేను చేసితిని	మేమిద్దరము చేసితిమి	మేము చేసితిమి

భవిష్యత్కాలము - ల్పట్

ప్ర.పు.	కరిష్యతే కరిష్యతే	కరిష్యేతే కరిష్యేతే	కరిష్యంతే కరిష్యంతే
	అతడు చేయగలడు	వారిద్దరు చేయగలరు	వారు చేయగలరు
మ.పు.	కరిష్యసే కరిష్యసే	కరిష్యేతే కరిష్యేతే	కరిష్యవే కరిష్యవే
	నీవు చేయగలవు	మీరిద్దరు చేయగలరు	మీరు చేయగలరు
ఉ.పు.	కరిష్యే కరిష్యే	కరిష్యావహే కరిష్యావహే	కరిష్యామహే కరిష్యామహే
	నేను చేయగలను	మేమిద్దరము చేయగలము	మేము చేయగలము

విధి, ఆశీర్వాదము - ల్

ప్ర.పు.	కुरुతాం కురుతాం	కుర్వాతాం కుర్వాతాం	కుర్వతామ్ కుర్వతామ్
	అతడు చేయుగాక	వారిద్దరు చేయుగాక	వారు చేయుగాక
మ.పు.	కुरुషు కురుషు	కుర్వాతాం కుర్వాతాం	కుర్వతామ్ కుర్వతామ్
	నీవు చేసెదవు గాక	మీరిద్దరు చేసెదరుగాక	మీరు చేసెదరుగాక
ఉ.పు.	కర్వే కర్వే	కర్వావహే కర్వావహే	కర్వామహే కర్వామహే
	నేను చేసెదముగాక	మేమిద్దరము చేసెదముగాక	మేము చేసెదముగాక

సంస్కృత ధాతువులు

135

క్ర. సం.	వికరణము, వదియును	ధాతువు	ఆర్థము	వ ర్తమానకాల ప్రథమపురుష ఏకవచనము
1. I. ప.	అट	అట్	తిరుగు	అటతి
2. II. ప.	అद्	అడ్	ఘటించు	అత్తి
3. I. ప.	అर्च	అర్చ	పూజించు	అర్చతి
4. X. ఆ.	అर्थ	అర్థ	యాచించు	అర్థయతే
5. I. ప.	అह	అహ్	తగియుండు	అర్హతి
6. I. ప.	अव	అవ	రక్షించు	అవతి
7. V. ప.	आप्	ఆప్	పొందు	आप्नोति
8. II. ఆ.	आस्	ఆస్	కూర్చొను	आस्ते
9. II. ప.	इ	ఇ	వెళ్ళు	इति
10. IV. ప.	इष्	ఇష్ (ఇచ్ఛ)	కోరు	इच्छति

అంగ సంఖ్య వికరణ సంఖ్యను తెలుపును.

ప. పరస్మైపది, ఆ. ఆత్మనేపది, ఉ. ఉభయపది

11. I. ఆ.	ईक्ष्	ఈక్ష	చూడు	ईक्षते
12. VI. ప.	उज्झ्	ఉజ్ఞ్	వదలు	उज्झति
13. I. ఆ.	ऊह्	ఊహ్	ఊహించు	ऊहते
14. I. ఆ.	एध्	ఏధ్	వర్ణిల్లు	एधते
15. X. ఉ.	कथ्	కథ్	చెప్పు	कथयति-తే
16. I. ఆ.	कम्प्	కంప్	కదలు	कम्पते
17. I. ప.	कांक्ष्	కాంక్ష	ఇచ్చించు	कांक्षति
18. I. ఆ.	काश्	కాశ్	వెలుగు	काशते
19. IV. ప.	कुप्	కుప్	కోపించు	कुप्यति
20. IV. ప.	कृत् (कृन्त्)	కృత్ (కృంత్)	నలుగు	कृन्तति

ఈక్షతే

ఉజ్జతి

ఊహతే

ఏధతే

కథయతి-తే

కంపతే

కాంక్షతి

కాశతే

కుప్యతి

కృన్తతి

21. I.	ఉ.	క్ర (కర్)	చేయు	కరోతి-క్రుత్తే
		క్ర (కర్)		కరోతి-క్రుత్తే
22. I.	ప.	క్రీడ	ఆడు	క్రీడతి
		క్రీడ		క్రీడతి
23. IV.	ప.	క్షిప్	పడవేయు	క్షిపతి
		క్షిప్		క్షిపతి
24. X.	ఉ.	ఖण्ड	నలుకు	ఖण्डయతి-తే
		ఖండ్		ఖండయతి/తే
25. I.	ఉ.	खन्	తవ్వ	खनति-తే
		ఖన్		ఖనతి/తే
26. I.	ప.	खाद्	భుజించు	खादति
		ఖాద్		ఖాదతి
27. X.	ఉ.	गण्	లెక్క-పెట్టు	गणयति-తే
		గణ్		గణయతి/తే
28. I.	ప.	गम् (गच्छ्)	వెళ్ళు	गच्छति
		గం (గచ్ఛ)		గచ్ఛతి
29. I.	ప.	गै (गाय्)	పాడు	गायति
		గై (గాయ్)		గాయతి
30. I.	ప.	ज्रा (जिम्)	వాసనహారు	जिप्रति
		జ్రా (జిమ్)		జిప్రతి

31. I.	ప.	चर्	కదలు	चरति
		చర్		చరతి
32. X.	ఉ.	चिन्त्	ఆలోచించు	चिन्तयति-తే
		చింత్		చింతయతి/తే
33. I.	ప.	जप्	జపించు	जपति
		జప్		జపతి
34. I.	ప.	जीव्	బ్రతుకు	जीवति
		జీవ్		జీవతి
35. I.	ప.	ज्वल्	మందు	ज्वलति
		జ్వల్		జ్వలతి
36. X.	ఉ.	तड् (ताड्)	కొట్టు	ताडयति-తే
		తడ్ (తాడ్)		తాడయతి/తే
37. X.	ఆ.	तर्ज्	బెదరించు	तर्जयते
		తర్జ్		తర్జయతే
38. IV.	ప.	तुष्	ఆనందించు	तुष्यति
		తుష్		తుష్యతి
39. I.	ప.	तृ (तर्)	దాటు	तरति
		తృ (తర్)		తరతి
40. I.	ప.	त्यज्	వదలిపెట్టు	त्यजति
		త్యజ్		త్యజతి

41. X.	ఉ.	దణ్డ దండ్	దండించు	దణ్డయతి-తే దండయతి/తే
42. I.	ప.	దా దా	ఇచ్చు	దదాతి దదాతి
43. VI.	ఉ.	దిశ్ దిశ్	ఇచ్చు	దిశాతి-తే దిశతి/తే
44. II.	ఉ.	దుహ్ దుహ్	(పాచ) పిండు	దుహ్యతి-తే దుహ్యతి/తే
45. I.	ప.	ద్రు (ద్రు) ద్రు (ద్రు)	కరుగు. పాచ	ద్రవతి ద్రవతి
46. I.	ప.	ధావ్ ధావ్	పడుగిడు	ధావతి ధావతి
47. I.	ఉ.	ధృ (ధర్) ధృ (ధర్)		ధరతి-తే ధరతి/తే
48. I.	ప.	ఓవన్ ఓవన్	కల్పించు	ఓవనతి ఓవనతి
49. IV.	ప.	నశ్ నశ్	నశించు	నశయతి నశయతి
50. II.	ప.	నిద్రా నిద్రా	నిద్రించు	నిద్రాతి నిద్రాతి

51. I.	ప.	నిన్ద నిన్ద	నూపించు	నిన్దతి నిన్దతి
52. I.	ప.	పఠ్ పఠ్	పడుపు	పఠతి పఠతి
53. II.	ప.	పా (పిబ్) పా (పిబ్)	త్రాగు	పిబతి పిబతి
54. IV.	ప.	పుష్ప పుష్ప	వికపించు	పుష్పయతి పుష్పయతి
55. I.	ప.	ఫల్ ఫల్	వండు	ఫలతి ఫలతి
56. IX.	ప.	బన్ధ బన్ధ	కట్టు	బంధనాతి బంధనాతి
57. I.	ఉ.	బుధ్ (బోధ్) బుధ్ (బోధ్)	పఱుగు	బోధయతి-తే బోధయతి/తే
58. X.	ఉ.	భక్ష భక్ష	భుజించు	భక్షయతి-తే భక్షయతి/తే
59. III.	ప.	భీ భీ	భయపడు	భిభేతి భిభేతి
60. I.	ప.	భూ (భవ్) భూ (భవ్)	ఉండు	భవతి భవతి

61. I. ప.	అమ్ భ్రమ్	తిరుగు	అమతి భ్రమతి
62. VI. ఉ.	ముచ్చ (మృచ్చ) ముచ్ (ముంచ్)	వదలిపెట్టు	మృచ్చతి-తే ముంచతి/తే
63. I. ఉ.	యజ్ యజ్	పూజించు	యజతి-తే యజతి/తే
64. I. ఆ.	యత్ యత్	యత్పించు	యతతే యతతే
65. II. ప.	యా యా	వెళ్ళు	యాతి యాతి
66. I. ఉ.	యాచ్ యాచ్	యాచించు	యాచతి-తే యాచతి/తే
67. I. ప.	రక్ష రక్ష	రక్షించు	రక్షతి రక్షతి
68. II. ప.	రుద్ రుద్	విడుపు	రుదతి రుదతి
69. I. ప.	రుహ్ రుహ్	మొలకెత్తు	రోహతి రోహతి
70. I. ప.	లిఖ్ లిఖ్	వ్రాయు	లిఖతి లిఖతి
71. II. ప.	వచ్ వచ్	మాట్లాడు	వక్తి వక్తి

72. I. ప.	వద్ వద్	మాట్లాడు	వదతి వదతి
73. I. ఉ.	వహ్ వహ్	మోయు, పారు	వహతి-తే వహతి/తే
74. I. ప.	శంస్ శంస్	స్తోత్రము చేయు	శంసతి శంసతి
75. I. ఆ.	శుభ్ (శోభ్) శుభ్ (శోభ్)	ప్రకాశించు	శోభతే శోభతే
76. II. ప.	శ్వస్ శ్వస్	గాలి పీల్చు	శ్వసతి శ్వసతి
77. VI. ఉ.	సిచ్ (సిञ్చ్) సిచ్ (సించ్)	తడుపు	సిञ్చతి-తే సించతి/తే
78. I. ఉ.	స్థా (తిష్ఠ్) స్థా (తిష్ఠ్)	విలుచు	తిష్ఠతి-తే తిష్ఠతి/తే
79. II. ప.	స్నా స్నా	స్నానము చేయు	స్నాతి స్నాతి
80. VI. ప.	స్పృశ్ స్పృశ్	తాకు	స్పృశతి స్పృశతి
81. I. ప.	స్మ (స్మర్) స్మ (స్మర్)	తలచు	స్మరతి స్మరతి
82. I. ప.	హస్ హస్	వచ్చు	హసతి హసతి

దాతువులవలన రూపాందే శబ్దాలు

1. వర్తమానకాల వాచక శబ్దములు:—

(అ) పరస్మైపద దాతువుల వెంటిడి అన్ అనే ప్రత్యయాన్ని చేర్చితే వచ్చును.

ఉదా: గచ్ఛ + అన్ = గచ్ఛన్
గచ్ఛ + అన్ = గచ్ఛన్ = వెళ్ళుచున్నవాడు

(ఆ) ఆత్మనేపద దాతువుల వెంటిడి మాన్, లేదా ఆన్, కలిపిన వచ్చును.

ఉదా: లభ + మాన్ = లభమాన్
లభ + మాన్ = లభమాన్ = పొందుచున్నవాడు

2. 'ఉటకు' వాచక తుమ్ ప్రత్యయాన్ని అవ్యయము:—

ఉదా: గమ్ + తుమ్ = గన్తుమ్
గం + తుమ్ = గన్తుమ్ = పోవుటకు

3. భూతకాలవాచక త్వా ప్రత్యయాన్ని అవ్యయము:—

ఉదా: భూ + త్వా = భూత్వా
భూ + త్వా = భూత్వా = ఉండి

4. మణియొక విధమైన భూతకాల వాచక అవ్యయము:—

దాతువుకు ముందు ఉపసర్గలు చేర్చినపుడు, దాతువు వెంటిడి త్వా అనే దానికి బదులు య ప్రత్యయము వచ్చును.

ఉదా: అను + భూ + య = అనుభూయ
అను + భూ + య = అనుభూయ = అనుభవించి.

5. భూతకాల వాచక కర్మణీ'త' ప్రత్యయాన్ని అవ్యయము:—
దాతువుల వెంటిడి త ప్రత్యయము చేర్చిన వచ్చును.

ఉదా: కృ + తమ్ = కృతమ్
కృ + తమ్ = కృతమ్ = చేయబడినది

6. విధి బోధక అవ్యయము: దాతువు వెంటిడి తయ ప్రత్యయము చేర్చిన వచ్చును.

ఉదా: గం + యం + తయ = గన్తయమ్
గం + తయ + తయ = గన్తయమ్ = పోవలెను

7. వర్తమానకాల వాచక తవతు ప్రత్యయాన్ని శబ్దము. ఇది మూడు లింగములలోను వచ్చును.

ఉదా: 1. గమ్ + తవన్ = గతవన్
గం + తవన్ = గతవన్ = వెళ్ళినవాడు (పుం)

2. గమ్ + తవతి = గతవతి
గం + తవతి = గతవతి = ఆమె వెళ్ళినది (స్త్రీ)

3. గమ్ + తవత్ = గతవత్
గం + తవత్ = గతవత్ = అది వెళ్ళినది (నపుం)

సూచన:— పై ప్రత్యయాలతో కూడిన పదాలు గల వాక్యాలను ముందున్న పేజీలలో చదివి అభ్యసించు.

వర్తమానార్థక అన్ (అన్) ప్రత్యయాంత శబ్దములు

కర్త మొదలగునవి	'అన్' ప్రత్యయాంత శబ్దము	క్రియ
రామః వనం	* గచ్ఛన్	అవర్తత
రామః వనం	గచ్ఛన్	అవర్తత
రాముడు అడవికి వెళ్లుచు ఉండెను		
सीता	वदती	अभवत्
సీతా	వదతి	అభవత్
సీత చెప్పుచు ఉండెను		
बालः	क्रीडन्	अपश्यत्
బాలః	క్రీడన్	అపశ్యత్
బాలుడు ఆడుచు చూచెను		
कर्म	कुर्वन्	अपतत्
కర్మ	కుర్వన్	అపతత్
పనిని చేయుచు వదెను		
अहं	खादन्	अस्मि
అహం	ఖాదన్	అస్మి
నేను తినుచు ఉన్నాను		

* శ్రీ లింగములో గచ్ఛతి (గచ్ఛతీ), నపుంసకలింగంలో గచ్ఛత్ (గచ్ఛ) అనే రీతిగా మారును.

కర్త మొదలగునవి	'అన్' ప్రత్యయాంత శబ్దము	క్రియ
सः	धावन्	पिबति
సః	ధావన్	పిబతి
అతడు పరుగిడుచు త్రాగుచున్నాడు		
त्वं	पिबन्	आगच्छसि
త్వం	పిబన్	ఆగచ్ఛసి
నీవు త్రాగుచు వచ్చుచున్నావు		
पुस्तकं	पश्यन्	लिखति
పుస్తకం	పశ్యన్	లిఖతి
పుస్తకమును చూచుచు వ్రాయుచున్నాడు		
कथां	कथयन्	अस्ति
కథాం	కథయన్	అస్తి
కథను చెబుతూ ఉన్నాడు		

‘ఉచికు’ అర్థముగలి ‘తుమున్’ ప్రత్యయాంత అవ్యయము

కర్తృదివాచకములు తుమున్నంత అవ్యయము క్రియా వాచకము

అహం గन्తు ఇచ్ఛామి
అహం గస్తుం ఇష్ణామి

నేను వెళ్ళుటకు ఇచ్చించుచున్నాను

మాతరం ద్రష్టుమ్ గచ్ఛతి
మాతరం ద్రష్టుం గచ్ఛతి

తల్లిని చూచుటకు వెళ్ళుచున్నాడు

మాధవః పఠితుమ్ ఇచ్ఛతి
మాధవః పఠితుమ్ ఇచ్ఛతి

మాధవుడు చదువుటకు ఇచ్చించుచున్నాడు

బాలః క్రీడితుమ్ ఆగచ్ఛతి
బాలః క్రీడితుమ్ ఆగచ్ఛతి

బాలుడు ఆడుకొనుటకు వచ్చుచున్నాడు

త్वं కర్తు శక్నోసి
త్वं కర్తు శక్నోసి

నీవు చేయుటకు శక్తురగుచున్నావు

కర్తృదివాచకములు తుమున్నంత అవ్యయము క్రియావాచకము

సః లిఖితుమ్ సమర్థః
సః లిఖితుమ్ సమర్థః

అతడు వ్రాయుటకు సమర్థుడు

అహం ధావితుమ్ ప్రయతే
అహం ధావితుమ్ ప్రయతే

నేను పరుగెత్తుటకు ప్రయత్నించుచున్నాను

గోపాలః ఖాతుమ్ గతవాన్
గోపాలః ఖాతుమ్ గతవాన్

గోపాలుడు భుజించుటకు వెళ్ళుచున్నాడు

రామః పఠితుమ్ ఇచ్ఛతి
రామః పఠితుమ్ ఇచ్ఛతి

రాముడు చదువుటకు ఇచ్చించుచున్నాడు

జలం పాతుమ్ ధావతి
జలం పాతుమ్ ధావతి

నీటిని త్రాగుటకు పరుగిడుచున్నాడు

భూతకాలవాచి త్వా 'త్వా' ప్రత్యయాంత అవ్యయము

కర్తృదీవాచకము 'త్వా' ప్రత్యయాంత అవ్యయము క్రియాదికములు

పాఠశాలాం	గత్వా	పాఠం పఠతి
పాఠశాలం	గత్వా	పాఠం పఠతి

పాఠశాలకు వెళ్ళి పాఠమును చదువుచున్నాడు

పాఠం	పఠిత్వా	పుస్తకే లిఖతి
పాఠం	పఠిత్వా	పుస్తకే లిఖతి

పాఠమును చదివి పుస్తకములో వ్రాయుచున్నాడు

అన్నమ్	ఖాత్వా	సుఖం నిద్రాతి
అన్నం	ఖాత్వా	సుఖం నిద్రాతి

అన్నమును తివి సుఖముగా విడుదలచుచున్నాడు

ఉద్యానే	క్రీడిత్వా	వేగేన ధావతి
ఉద్యానే	క్రీడిత్వా	వేగేన ధావతి

ఉద్యానమున ఆటలాడి వేగముగా పరుగిడుచున్నాడు

స్నానం	కృత్వా	భోజనం కరోతి
స్నానం	కృత్వా	భోజనం కరోతి

స్నానమును చేసి భోజనమును చేయుచున్నాడు

కర్తృదీవాచకము 'త్వా' ప్రత్యయాంత అవ్యయము క్రియాదికములు

అత్ర	స్థిత్వా	సూర్యం పश्यति
అత్ర	స్థిత్వా	సూర్యం పश्यతి

ఇచ్చట ఉండి సూర్యుని చూచుచున్నాడు

మార్గే	ధావత్వా	పతతి
మార్గే	ధావత్వా	పతతి

దారిలో పరుగెత్తి పడుచున్నాడు

చంద్రమ్	దృష్త్వా	హసతి
చంద్రం	దృష్త్వా	హసతి

చంద్రుని చూచి నవ్వుచున్నాడు

వనే	అఠిత్వా	శ్రామ్యతి
వనే	అఠిత్వా	శ్రామ్యతి

వనమున తిరిగి అలసిపోవుచున్నాడు

అహం	స్నాత్వా	ఖాదామి
అహం	స్నాత్వా	ఖాదామి

నేను స్నానముచేసి తినుచున్నాను

భూతకాలవాచి య (య) ప్రత్యయా న్త అవ్యయము

కర్తాదికములు 'య' ప్రత్యయా న్త అవ్యయము క్రియాపదము

అत्र ఆగత్య వదతి
అత ఆగత్య వదతి

ఇక్కడికి వచ్చి మాటాడుచున్నాడు

तं अनुगम्य करोति
తం అనుగమ్య కరోతి

అతనిని అనుసరించి చేయుచున్నాడు

पाठं विलिख्य दर्शयति
పాఠం విలిఖ్య దర్శయతి

పాఠమును వ్రాసి చూపుచున్నాడు

जलं निपीय गच्छति
జలం నిపీయ గచ్ఛతి

నీటిని త్రాగి వెళ్ళుచున్నాడు

देवं संदृश्य नमति
దేవం సందృశ్య నమతి

దేవుని దర్శించి నమస్కరించుచున్నాడు

కర్తాదికములు 'య' ప్రత్యయా న్త అవ్యయము

క్రియాపదము

ग्रामात् ग्रस्थाय
గ్రామాత్ గ్రస్థాయ

గ్రామమునుండి బయలుదేరి వచ్చెను

सहसा प्रधान्य
సహసా ప్రధాన్య

వేగముగా పరుగెత్తి చూచెను

सर्वे संभूद
సర్వే సంభూయ

అందరు గుమికూడి విలుచున్నారు

पादयोः निपत्य
పాదయోః నిపత్య

పాదములమీద పడి ప్రార్థించుచున్నాడు

मित्रं सन्त्यज्य
మిత్రం సన్త్యజ్య

మిత్రుని వదలిపెట్టి వెళ్ళుచున్నాడు

आगच्छति
అగచ్ఛతి

अपश्यत्
అపశ్యత్

तिष्ठन्ति
తిష్ఠన్తి

प्रार्थयते
ప్రార్థయతే

गच्छति
గచ్ఛతి

భూతార్థవాచి తవతు (తవతు) ప్రత్యయాంత శబ్దము

కర్తృద్వివాచకములు కర్మాద్వివాచకములు 'తవతు' ప్రత్యయాంత శబ్దము

గోపాలః పాఠశాలాన్ గతవాన్
గోపాలః పాఠశాలాం గతవాన్

గోపాలుడు పాఠశాలను గూర్చి వెళ్ళెను

సః గ్రామాత్ అగతవాన్
సః గ్రామాత్ అగతవాన్

అతడు గ్రామమునుండి వచ్చెను

రాత్రౌ సమ్యక్ పఠితవాన్
రాత్రౌ సమ్యక్ పఠితవాన్

రాత్రియందు బాగుగా చదివెను

గురుః శ్లాన్ కృతవాన్
గురుః శ్లాన్ కృతవాన్

గురువు స్నానమును చేసెను

చోరః చోరయిత్వా ధావితవాన్
చోరః చోరయిత్వా ధావితవాన్

చొంగ చొంగిలించుకొని పరుగెత్తెను

కర్తృద్వివాచకములు కర్మాద్వివాచకములు 'తవతు' ప్రత్యయాంత శబ్దము

కక్కురః క్షుపే పఠితవాన్
కక్కురః క్షుపే పఠితవాన్

కక్కుర బావిలో పడినది

బలీవర్దః తృణం ఖాదితవాన్
బలీవర్దః తృణం ఖాదితవాన్

ఎద్దు గడ్డిని తినినది

మయూరః సర్పం దృష్టవాన్
మయూరః సర్పం దృష్టవాన్

నెమలి పామును చూచెను

ఋణః ఔషధం పీతవాన్
ఋణః ఔషధం పీతవాన్

రోగి మందును త్రాగెను

* ఈ 'తవతు' ప్రత్యయాంత శబ్దము విశేషణముగా కూడా ప్రయోగించబడుతవి.

ఉదా: క్రత గతవాన్ రామః = అక్కడికి వెళ్ళిన రాముడు

కర్మణి భూతార్థవాచక త (త) ప్రత్యయాన్త శబ్దము

కర్మవాచకము కర్మవాచకము 'త' ప్రత్యయాన్త అవ్యయము

రామేణ గ్రామః గతః
రామేణ గ్రామః గతః

రామవిచేత గ్రామము వెళ్ళబడినది

బాలేన ఉదానై క్రీడితమ్
బాలేన ఉదానై క్రీడితమ్

బాలవిచే ఉద్యానమునందు ఆడబడినది

మయా గృహే స్థితమ్
మయా గృహే స్థితమ్

నాచేత ఇంటియందు ఉండబడినది

త్వయా కి కృతమ్
త్వయా కి కృతమ్

నీచేత ఏమి చేయబడినది:

బాలేన సత్వరం ధావితమ్
బాలేన సత్వరం ధావితమ్

బాలవిచేత వడిగా పరుగెత్తబడినది

కర్మవాచకము కర్మవాచకము 'త' ప్రత్యయాన్త అవ్యయము

పిత్రే పత్రం లిఖితమ్
పిత్రే పత్రం లిఖితమ్

తండ్రికొరకు జాబు వ్రాయబడినది

సీతా హనుమతా దృష్టా
సీతా హనుమతా దృష్టా

సీత హనుమంతునిచేత చూడబడినది

* వృక్షే కాకః ఉపవిష్టః
వృక్షే కాకః ఉపవిష్టః

చెట్టుమీద కాకి కూర్చోనెను

* మత్స్యః తటాకే పతితః
మత్స్యః తటాకే పతితః

చేప తటాకమునందు పడెను

* ఈ తప్రత్యయాన్త శబ్దములు కర్తరి ప్రయోగములో కూడా ప్రయోగింప
బడుతవి.

భావకర్మవాచక 'తవ్య' ప్రత్యయాన్త అవ్యయము

కర్మాదివాచకములు కర్మాదివాచకములు 'తవ్య' ప్రత్యయాన్త అవ్యయము

మయా
మయా

मन्मार्गे
సన్మార్గే

गन्तव्यम्
గన్తవ్యమ్

నాచేతి సన్మార్గమునందు నడువబడవలెను

त्वया
త్వయా

उद्याने
ఉద్యానే

क्रीडितव्यम्
క్రీడితవ్యమ్

నీచేత ఉద్యానమునందు ఆడుకొనబడవలెను

वर्षासु
వర్షాసు

गृहे
గృహే

स्थातव्यम्
స్థాతవ్యమ్

వర్షాకాలమునందు ఇంటియందు ఉండబడవలెను

पुण्यं
పుణ్యం

कर्म
కర్మ

कर्तव्यम्
కర్తవ్యమ్

పుణ్యమైన కర్మ చేయబడవలెను

युद्धे
యుద్ధే

अशक्तैः
అశక్తైః

धावितव्यम्
ధావితవ్యమ్

యుద్ధమందు అశక్తులచేత పరుగిడబడవలెను

కర్మాదివాచకము కర్మాదివాచకములు 'తవ్య' ప్రత్యయాన్త అవ్యయము

शुद्धं
శుద్ధం

अन्नं
అన్నం

खादितव्यम्
ఖాదితవ్యమ్

శుద్ధమైన అన్నము తినబడవలెను

अद्भुतं
అద్భుతం

नाटकं
నాటకం

द्रष्टव्यम्
ద్రష్టవ్యమ్

అద్భుతమైన నాటకము చూడబడవలెను

रुग्णैः
రుగ్ణైః

औषधं
ఔషధం

सेवितव्यम्
సేవితవ్యమ్

రోగులచేత ఔషధము త్రాగబడవలెను

सर्वैः
సర్వైః

सत्यं
సత్యం

वक्तव्यम्
వక్తవ్యమ్

అందరిచేత సత్యము పలుకబడవలెను

माणवकैः
మాణవకైః

पाठः
పాఠః

पठितव्यः
పఠితవ్యః

విద్యార్థులచే పాఠము చదువబడవలెను

అ వ్య య ము లు

అతః

అతః

ఇతి

ఇతి

एवं

ఏవం

इत्थम्

ఇత్థమ్

इव

ఇవ

एव

ఏవ

किन्तु

కిన్తు

च

చ

ఈ కారణమువలన

} ఈ విధముగా, ఇట్లు

ఈ విధముగా

వలె

మాత్రము (అదియే)

ఐత

మతయు, ను

ततः

తతః

तथा

తథా

पुनः

పునః

पुनः

పునః

वा

వా

वृथा

వృథా

सुष्ठु

సుష్టు

पुरतः

పురతః

उपरि

ఉపరి

अधः

అధః

తరువాత

ఆ విధముగా

మరల

పూర్వము

లేదా

వ్యర్థముగా

దాగుగా

ముందు (ఎదుట)

మీద (పైన)

దిగువ (కెంద)

అవ్యయాలగుల వాక్యములు

मम पिता पत्रं अलिखत्। अतः ग्रामं गच्छामि।

మమ పితా పత్రం అలిఖత్. అతః గ్రామం గచ్ఛామి

నా తండ్రి జాబును వ్రాసెను. అందువలన గ్రామమునకు వెళ్లుచున్నాను

सः एवं (इति) अवदत्।

సః ఏవం (ఇతి) అవదత్

అతడు ఈ విధముగా (ఇట్లు) చెప్పెను

इत्थं तस्मै कथय।

ఇత్థం తస్మై కథయ

ఇట్లు అతనికి చెప్పుము

मुखं चन्द्रः इव भाति।

ముఖం చంద్రః ఇవ భాతి

ముఖము చంద్రునివలె ప్రకాశించుచున్నది

पार्थः एव धनुर्धरः।

పార్థః ఏవ ధనుర్ధరః

అర్జునుడు మాత్రమే విలుకాడు

सः धनवान्। किन्तु पुत्रहीनः।

సః ధనవాన్. కిన్తు పుత్రహీనః

అతడు ధనవంతుడు; అయితే పుత్ర సంకతి లేదాడు

ततः रामः वनम् अगच्छत्।

తతః రామః వనం అగచ్ఛత్

తరువాత రాముడు అడవికి వెళ్ళెను

तथा कथयित्वा सः विरराम।

తథా కథయిత్వా సః విరరామ

అట్లు చెప్పి అతడు విరమించెను

पुनः त्वां द्रक्ष्यामि।

పునః త్వాం ద్రక్ష్యామి

మరల విన్ను చూడగలను

पुरा नलः नाम राजा अभवत्।

పూ నలః నామ రాజా అభవత్

మునుపు నలుడను పేరు గల రాజు ఉండెను

धनं विद्यां वा आर्जय।

ధనం విద్యాం వా ఆర్జయ

ధనమును, లేదా విద్యను ఆర్జించుము

वृथा कालं मा यापय।

వృథా కాలం మా యాపయ

వ్యర్థముగ కాలమును గడపకుము

सुष्ठु पाठं पठसि।

సుష్టు పాఠం పఠసి

బాగుగా పాఠమును చదువుచున్నావు

త్ర (త్ర)లో ముగియు అవ్యయములు

అత్ర	
అత్ర	ఇచ్చట
తత్ర	
తత్ర	అచ్చట
కుత్ర	
కుత్ర	ఎచ్చట
సర్వత్ర	
సర్వత్ర	అంతట
బహుత్ర	
బహుత్ర	పెక్కుచోట్లలో
ఏకత్ర	
ఏకత్ర	ఒకచోట
యత్ర (తత్ర)	
యత్ర (తత్ర)	ఎచ్చటనో అచ్చట
అన్యత్ర	
అన్యత్ర	మఱియొక చోట
పరత్ర	
పరత్ర	లోకాంతరములో
అమృత్ర	
అమృత్ర	వేరుచోట

సూచన: పై అవ్యయములు దేశమును, లేదా కాలమును నిర్దేశించును.

త్ర (త్ర)లో ముగియు అవ్యయములు గల

వాక్యములు

అత్ర త్వం ఆగచ్ఛ ।	
అత్ర త్వం ఆగచ్ఛ	నీవు ఇప్పటికి రమ్ము
తత్ర అహం గచ్ఛామి ।	
తత్ర అహం గచ్ఛామి	నేను అప్పటికి వెళ్లుచున్నాను
సః కుత్ర పఠతి ?	
సః కుత్ర పఠతి	అతడు ఎచ్చట చదువుచున్నాడు?
సర్వత్ర వర్షాః పతంతి ।	
సర్వత్ర వర్షాః పతంతి	అన్నిచోట్ల వర్షము కురియుచున్నది
త్వం బహుత్ర దృష్టః ।	
త్వం బహుత్ర దృష్టః	నీవు పెక్కుచోట్లలో చూడబడితివి
తే ఏకత్ర సమ్మిలితాః ।	
తే ఏకత్ర సమ్మిలితాః	వారు ఒకచోట కలుసుకొనిరి

यत्र धेनुः गच्छति तत्र वत्सः अनुसरति ।

యత్ర ధేనుః గచ్చతి తత్ర వత్సః అనుసరతి

ఎచ్చట ఆవు వెళ్ళుచున్నదో అచ్చటికి చూడ వెంటరించుచున్నది

अन्यत्र तं अहं अपश्यम् ।

అన్యత్ర తం అహం అపశ్యమ్

నేనుచోట అతనిని నేను చూచితిని.

अमुत्र शाश्वतं सुखं भवति ।

అముత్ర శాశ్వతం సుఖం భవతి

లోకాంతరములో శాశ్వత సుఖము ఉండును.

एकत्र पुस्तकं अस्ति ।

ఏకత్ర పుస్తకం అస్తి

ఒకచోట పుస్తకము ఉన్నది.

अन्यत्र बालः स्वपिति ।

అన్యత్ర బాలః స్వపితి

మఱియొకచోట బాలుడు నిదురించుచున్నాడు.

వాక్య ప్రయోగములు

కర్తరి ప్రయోగము. కర్మణి ప్రయోగము. భావే ప్రయోగము అవి సంస్కృతములో వాక్య ప్రయోగములు మూడు విధములుగా యుండును. భావే ప్రయోగము ఎక్కువ వాడుకలో లేనందుచేత, కర్తరి. కర్మణి ప్రయోగములను వివరించెదము :

ప్రయోగము	కర్త	కర్మ	క్రియ
కర్తరి	अहं అహం నేను	पाठं పాఠం పాఠమును	पठामि పఠామి చదువుచున్నాను
కర్మణి	मया మయా నాచేత	पाठः పాఠః పాఠము	पठयते పఠ్యతే చదువబడుచున్నది

నూతనః : కర్తరి ప్రయోగములో, కర్తృ వాచకపదము ప్రథమావిభక్తిలోను, కర్మ వాచకపదము ద్వితీయా విభక్తిలోను, క్రియ కర్తరి ప్రయోగముగాను వచ్చును. (2) కర్మణి ప్రయోగములో కర్తృ వాచకపదము తృతీయా విభక్తిలోను, కర్మ వాచకపదము ప్రథమా విభక్తిలోను, క్రియ కర్మణిగాను వచ్చును.

వాక్యములు

కర్తరి ప్రయోగము

కర్మణి ప్రయోగము

పితా బాలం నయతి

పితా బాలం నయతి

తండ్రి బాలుని తీసుకొని

వెళ్ళుచున్నాడు

పిత్రా బాలః నీయతే

పిత్రా బాలః నీయతే

తండ్రిచేత బాలుడు తీసుకొని

వెళ్ళవడుచున్నాడు

అశ్వాః జలం పిబన్తి

అశ్వాః జలం పిబన్తి

గుర్రములు నీటిని త్రాగుచున్నవి

అశ్వैః జలం పీయతే

అశ్వైః జలం పీయతే

గుర్రములచేత నీరు త్రాగుబడుచున్నది

గజః కాసారం తరతి

గజః కాసారం తరతి

ఏనుగు తటాకమును దాటుచున్నది

గజేన కాసారః తీర్యతే

గజేన కాసారః తీర్యతే

ఏనుగుచే తటాకము దాటుబడుచున్నది

అగ్నిః గృహం దహతి

అగ్నిః గృహం దహతి

దివ్యు ఇంటిని కాల్చుచున్నది

అగ్నినా గృహం దహ్యతే

అగ్నినా గృహం దహ్యతే

దివ్యుచే ఇల్లు కాల్చబడుచున్నది

కర్తరి, కర్మణి ప్రయోగములలో కొన్ని క్రియలు

(వర్తమానకాలములో)

దాతువు

కర్తరి రూపము

కర్మణిరూపము

గమ్ (గచ్ఛ్)

గచ్ఛతి

గమ్యతే

గం (గచ్ఛ)

గచ్ఛతి

గమ్యతే

పఠ్

పఠతి

పఠ్యతే

పఠ

పఠతి

పఠ్యతే

త్యజ్

త్యజతి

త్యజ్యతే

త్యజ్

త్యజతి

త్యజ్యతే

దహ్

దహతి

దహ్యతే

దహ

దహతి

దహ్యతే

పా (పిబ్)

పిబతి

పీయతే

పా (పిబ్)

పిబతి

పీయతే

క్ర (క్ర)

క్రొతి

క్రియతే

క్ర (క్ర)

క్రొతి

క్రియతే

दा (यच्छ्)	यच्छते	दीयते
दा (यच्)	యచ్చతి	దీయతే
वह्	वहति	उह्यते
వహ	వహతి	ఉహ్యతే
दृश् (पश्य्)	पश्यति	दृश्यते
దృశ్ (పశ్య)	పశ్యతి	దృశ్యతే
स्था (तिष्ठ्)	तिष्ठति	स्थीयते
స్థా (తిష్ఠ)	తిష్ఠతి	స్థీయతే
नी (नय्)	नयति	नीयते
నీ (నయ్)	నయతి	నీయతే
भू (भव्)	भवति	भूयते
భూ (భవ)	భవతి	భూయతే
लिख्	लिखति	लिख्यते
లిఖ్	లిఖతి	లిఖ్యతే

ఉపసర్గములు

(उपसर्गाः)

ఉపసర్గములు క్రియా పదములకు ముందుగా వచ్చును. అవి (1) కొన్ని క్రియల అర్థమును నొక్కి చెప్పును. (2) కొన్ని క్రియల అర్థమును పూర్తిగా మార్చివేయును.

ఉదా : (1) शस् (శంస్) = స్తుతించుట అనే ధాతువు

शस्तः (శస్తః) = స్తుతింపబడినవాడు

प्रशस्तः (ప్రశస్తః) = దాగుగా స్తుతింపబడినవాడు

(2) हृ (హృ) = తినుకొని వెళ్ళుట ఈ ధాతువుకున్న ఈ అర్థము ధాతువుకు ముందున్న ఉపసర్గల మూలంగా మార్పు చెందు విధమును చూడుడు : —

1. प्रहारः
ప్రహారః కొట్టుట
2. आहारः
ఆహారః ఆహారము
3. संहारः
సంహారః వంపుట
4. विहारः
విహారః ఆడుట
5. परिहारः
పరిహారః పరిహారము

క్లౌకము : उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते।

ప్రహారాహార సंहార విహార పరిహారవత్।

పై ఉదాహరణలలో ఒకే 'హృ' ధాతువు. ప్ర. అ. సం. వి. పరి అనే ఉపసర్గలు కలియుట వలన వేతే వేతే అర్థమును ఇచ్చుచున్నది.

ఉపసర్గము	అర్థము	ఉదాహరణము
అతి అతి	దాటు	అతిక్రామ్యతి అతిక్రామ్యతి దాటివెళ్ళుచున్నాడు
అధి అధి	పొందు	అధిగచ్ఛతి పొందుచున్నాడు తెలుసుకొనుచున్నాడు
అను అను	వెంటిది	అనుయాతి అనుయాతి వెంటిదిచుచున్నాడు
అभि అभि	ఎదుర్కొని	అభిగచ్ఛతి అభిగచ్ఛతి ఎదుర్కొని వెళ్ళుచున్నాడు
అ అ	క్రిందికి	అవరోహతి అవరోహతి దిగుచున్నాడు
आ आ	మొదలుకొని	आवाल्यात् आवाल्याత్ మొదలుకొని
	మరలుట	आगच्छति आగच्छति వచ్చుచున్నాడు

उद् ఉద్	వైకి	उद्गच्छति ఉద్గచ్ఛతి ఎగురుచున్నాడు
उप ఉప	దగ్గర	उपयाति ఉపయాతి దగ్గరకు వెళ్ళుచున్నాడు
नि ని	క్రిందికి, తోవల	निषीदति నిషీదతి కూర్చునుచున్నాడు
निस् నిస్	వెలుపల	निष्क्रामति నిష్క్రామతి విష్కామి
निर् నిర్		निर्वाहयति నిర్వాహయతి వెలువడుచున్నది
प्रति ప్రతి	ఎదురు	प्रतिवदति ప్రతివదతి బదులు చెప్పుచున్నాడు
प्र ప్ర	ముందు	प्रधावति ప్రధావతి ఎదురుగా వెళ్ళుచున్నాడు
वि వి	లేకుండు	विस्मरति విస్మరతి చూచిపోవుచున్నాడు
सम् సం	చేరు	संगच्छते సంగచ్ఛతే చేరిపోవుచున్నాడు

విధ్యర్థక నిషేధార్థక క్రియలు విధ్యర్థక-నిషేధార్థకక్రియా:

విధి

నిషేధము

త్वं గచ్ఛ
త్వం గచ్ఛ
నీవు వెళ్లుము
త్वं ఆగచ్ఛ
త్వం ఆగచ్ఛ
నీవు రమ్ము
త్वं వద్
త్వం వద్
నీవు మాట్లాడుము
త్वं పఠ
త్వం పఠ
నీవు చదువుము
త్वं लिख
త్వం लिख
నీవు వ్రాయుము
త్वं तिष्ठ
త్వం तिष्ठ
నీవు నిలబడుము
త్वं कुरु
త్వం कुरु
నీవు చేయుము
त्वं पश्य
త్వం पश्य
నీవు చూడుము

త్वं मा गच्छ
త్వం मा गच्छ
నీవు వెళ్ళవద్దు
త్वं मा आगच्छ
త్వం मा आगच्छ
నీవు రావద్దు
త్वं मा वद्
త్వం मा वद्
నీవు మాట్లాడవద్దు
త్वं मा पठ
త్వం मा पठ
నీవు చదువవద్దు
త్वं मा लिख
త్वం मा लिख
నీవు వ్రాయవద్దు
త్वं मा तिष्ठ
त्वं मा तिष्ठ
నీవు నిలబడవద్దు
త్वं मा कुरु
त्वं मा कुरु
నీవు చేయవద్దు
त्वं मा पश्य
त्वं मा पश्य
నీవు చూడవద్దు

నాల్గవ భాగము

అ భ్యా స ములు

అంద్రభాష, లిపి వీని సహాయంతో పాఠకులు స్వయంగా ఇంత వరకు నేర్చుకొన్న వాటిని పునఃపరిశీలన చేసుకొనుటకై ఈ నాల్గవభాగము చేర్చబడి యున్నది.

ఈ భాగంలో కొన్ని వ్యాసములు, కథలు, సంభాషణలు భాషాంతరీ కరణమునకు కొన్ని పాఠములు ఇవి ఇవ్వబడియున్నవి.

కావి, ఇంతకు పూర్వము చదివిన మూడు భాగాలలో ఉన్నట్లు నాగరి లిపికి నరైన తెలుగు లిపి ఉచ్చారణ ఈ నాల్గవ భాగంలో ఉండదు. అందు చేత పాఠకులు ముందు తెలుగులిపి సహాయంతో నేర్చుకొన్న వాటినిబట్టి ఈ భాగంలో నాగరి లిపిలోని వాటిని చదివి అర్థసింపవలెను.

అదే రీతిని, ఎదురెదురు పేజీలో ఇచ్చియున్న అనువాదములను, అనగా తెలుగు వాక్యములకు సంస్కృత వాక్యములలోను, అట్లే సంస్కృత వాక్యములకు తెలుగు వాక్యములనూ వ్రాసి అభ్యాసము చేయవలెను.

అటు చేసిన, స్వయముగా సంస్కృతములో వ్రాయుటకును మాట్లాడుటకును శక్తి ఏర్పడును.

పుస్తకం అఖరులో ఉన్న ఆకార వరుసలోని తెలుగు శబ్దములకు యివ్వబడిన సంస్కృత పర్యాయశబ్దములు అనువాదములు చేయునపుడు చాలా ఉపయోగించును.

1. आकाशः

1. आकाशः उपरि वर्तते ।
2. आकाशे सूर्यः, चन्द्रः, अन्ये ग्रहाः, नक्षत्राणि च संचरन्ति ।
3. आकाशस्य वर्णः नीलः ।
4. आकाशे मेघाः तिष्ठन्ति, जलं वर्षन्ति च ।
5. आकाशस्य गुणः शब्दः ।
6. आकाशमार्गेण विमानानि गच्छन्ति ।
7. आकाशात् वायुः उत्पद्यते ।

2. वायुः

1. वायुः सर्वत्र संचरति ।
2. वायुना सर्वे प्राणिनः जीवन्ति ।
3. वायुः प्राणदेवता ।
4. वायोः पुत्रः हनुमान् ।
5. वायुना विमानानि आकाशे डयन्ते ।
6. दक्षिणवायुः हिततमः भवति ।
7. वृष्टिसहितः वायुः 'शंखावातः' इति उच्यते ।
8. वायुः अग्नेः सखा ।
9. नमस्ते वायो ।
10. त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मा असि ।

1. ఆకాశము

1. ఆకాశము పైన ఉన్నది.
2. ఆకాశమున సూర్యుడు, చంద్రుడు, ఇతర గ్రహములు, నక్షత్రములు ఉన్నవి.
3. ఆకాశము యొక్క వర్ణము నీలము.
4. ఆకాశమున మేఘములున్నవి. వీటివి వర్షింపచున్నవి.
5. ఆకాశము యొక్క గుణము శబ్దము.
6. ఆకాశమార్గముగా విమానములు వెళ్ళుచున్నవి.
7. ఆకాశమువలన వాయువు పుట్టుచున్నది.

2. వాయువు

1. వాయువు అంతట నుండుచున్నది.
2. వాయువు చేత సర్వప్రాణులు జీవింపచున్నవి.
3. వాయువు ప్రాణదేవత.
4. వాయువుయొక్క కుమారుడు హనుమంతుడు.
5. వాయువుచే విమానములు ఆకాశమున ఎగురుచున్నవి.
6. దక్షిణపు గాలి మిక్కిలి హితమైనది.
7. వర్షముతో కూడిన గాలి 'రుంఝావాతము' అని చెప్పబడును.
8. వాయువు అగ్నికి మిత్రము.
9. వాయుదేవా! నమస్కారము.
10. నీవే ప్రత్యక్ష బ్రహ్మముగా ఉన్నావు.

3. అగ్ని:

1. అగ్ని: ప్రత్యక్షదేవతా ।
2. అగ్ని: దేవానాం దూత: ।
3. అగ్ని: యజ్ఞేషు దేవేభ్య: హవ్యం వహతి ।
4. అత: 'హవ్యవాత్' ఇతి తస్య నామ ।
5. అగ్ని: కాష్ఠం దహతి ।
6. అగ్నినా అన్నం పచ్యతే ।
7. ఉదరే వర్తమాన: అగ్ని: 'జాఠరాగ్ని:' ।
8. సముద్రాంతర్వర్తీ అగ్ని: 'వడవాగ్ని:' ।
9. వనం దహన్ అగ్ని: 'దావాగ్ని:' ।
10. అగ్నిం జనా: పూజయంతి ।

4. జలమ్

1. జీవనాయ జలం ప్రధానభూతమ్ ।
2. క్షూపా:, నదా:, తటాకా:, పల్వల్యాని, సముద్రా: एते जलाशया: ।
3. సముద్రజలం క్షారం భవతి ।
4. వర్షజలం మధురం భవతి ।
5. సముద్రజలే నౌకా:, నావశ్చ గచ్ఛంతి ।
6. కాసుచిత్ మహానదీషు చ నౌకా: సంచరంతి ।
7. సూర్య: స్వకిరణై: సముద్రజలం గృహ్లాతి ।
8. తత్ జలం మేఘరూపం ధరతి ।
9. మేఘా: మధురం జలం వర్షంతి ।
10. జలం కృషయే ఉపయజ్యతే ।

అగ్ని

1. అగ్ని ప్రత్యక్ష దేవత.
2. అతడు దేవతల దూత.
3. యజ్ఞములలో హవిస్సును దేవతలకై తీసుకొని వెళ్ళుచున్నాడు.
4. అందువలన, 'హవ్యవాత్' అని అతనికి పేరు.
5. విష్ణు కర్ణులను కాల్చుచున్నది.
6. అగ్నిచేత అన్నము వండబడుచున్నది.
7. కడుపులో ఉన్న అగ్ని 'జాఠరాగ్ని'.
8. సముద్రములోని అగ్ని 'వడవాగ్ని'.
9. అడవిని కాల్చేడు అగ్ని 'దావాగ్ని'.
10. అగ్నిదేవుని జనులు పూజించుచున్నారు.

నీరు

1. జీవించి యుండటకు నీరు ప్రధానము
2. బావులు, నదులు, తటాకములు, గుంటలు, సముద్రములు ఇవి జలాశయములు.
3. సముద్ర జలము ఉప్పుగా యుండును.
4. వర్ష జలము ఇంపుగా నుండును.
5. సముద్రములో ఓడలు, వడవలు తిరుగుచున్నవి.
6. కొన్ని మహానదులలో ఓడలు తిరుగుచున్నవి.
7. సూర్యుడు తన కిరణముల ద్వారా సముద్ర జలమును గ్రహించును.
8. ఆ జలము మేఘరూపమును ధరించును.
9. మేఘములు తియ్యచి నీటిని వర్షించును.
10. ఆ నీరు కృషికి ఉపయోగించును.

భూమి:

1. అయం భూలోకః ।
2. భూమౌ జనాః అన్యే గ్రాణినః చ క్షాంతి ।
3. భూమౌ వృక్షాః, ధాన్యాని చ రోహంతి ।
4. భూమే: 'పృథివీ' ఇతి నామాంతరమ్ ।
5. భూమే: పరిమాణం స్వల్పమ్ ।
6. జలస్య పరిమాణం అధికమ్ ।
7. భూమే: ఆకర్షణశక్తిః అస్తి ।
8. భూమి: అస్మాకం మాతా ।
9. భూమి: అస్మాన్ పోషయతి ।
10. సా విష్ణో: పతనీ ఇతి వేదాః వదంతి ।
11. భూమౌ బహవః దేశాః వర్తంతే ।
12. ప్రతిదేశం కోటిశః జనాః నివసంతి ।
13. తే सर्वే अपि सोदराः ।
14. భూమే: అంతః రత్నాని సంతి ।
15. అతః తస్యా: 'రత్నగర్భా' ఇతి నామ ।
16. భూమి: సంపదాం స్థానమ్ ।
17. తస్మాత్ తస్యా: 'వసుంధరా' ఇతి చ నామ ।
18. నమః పృథివ్యే ।

భూమి

1. ఇది భూలోకము.
2. భూమిమీద జనులు, ఇతర గ్రామీణులు నివసిండు చున్నారు.
3. భూమిపై వృక్షములు, దాన్యములు మొలకెత్తుచున్నవి.
4. భూమికి 'పృథివి' అని పేరొక పేరు.
5. భూమియొక్క పరిమాణము స్వల్పము.
6. జలముయొక్క పరిమాణము అధికము.
7. భూమికి ఆకర్షణ శక్తి ఉన్నది.
8. భూమి మనకు తల్లి.
9. భూమి మనలను పోషించుచున్నది.
10. ఆమె 'విష్ణువత్స' అని పేరములు వలుకుచున్నవి.
11. భూమి మీద పెక్కు దేశములున్నవి.
12. ప్రతిదేశమందును కోట్లకొలది జనులు నివసిండుచున్నారు.
13. వారు అందఱును సోదరులు.
14. భూమి లోపల రత్నములు ఉన్నవి.
15. అందుచేత 'రత్నగర్భ' అని దానికి పేరు.
16. భూమి సంపదలకు ఉనికివట్టు.
17. అందువలన దానికి 'వసుంధర' అని కూడా పేరు.
18. భూదేవికి సమస్కారము.

ధేను:

1. ధేను: గ్రామ్య: పశు: ।
2. ధేను: మధురం దుగ్ధం దదాతి ।
3. సా తృణం, ఘాసం చ భక్షయతి ।
4. ధేనో: దుగ్ధం దధి భవతి ।
5. దధి మథిత్వా తక్రం సాధయన్తి ।
6. దధన: నవనీతం జాయతే ।
7. నవనీతాత్ ధృతం భవతి ।
8. ధేనో: క్షీరం, దధి, తక్రం, ధృతం చ పఠ్యాని భవన్తి ।
9. భారతదేశే జనై: ధేను: పూజ్యతే ।
10. ధేనో: ధ్వే శృంగే వర్తేతే ।
11. తస్యా: ఒకం దీర్ఘం పుచ్చం అస్తి ।
12. తస్యా: చత్వార: పాదా: సన్తి ।
13. ధేనవ: శుక్లా:, శ్యామా:, రక్తాశ్చ భవన్తి ।
14. శిశునాం రుగ్ధానాం చ ధేనుదుగ్ధం హితం భవతి ।
15. ధేనో: పరిపాలనం క్షేమాయ భవతి ।

అవు

1. అవు గ్రామ పశువు.
2. అవు తియ్యవి పాలును ఇచ్చుచున్నది.
3. అది పచ్చిగడ్డివి, ఎండుగడ్డివి తినుచున్నది.
4. అవుపాలు పెరుగు అగుచున్నది.
5. పెరుగును చిరికి మజ్జిగ తయారు చేయుచున్నారు.
6. పెరుగుమండి వెన్న వచ్చుచున్నది.
7. వెన్ననుండి నెయ్యి వచ్చుచున్నది.
8. అవు పాలు, మజ్జిగ, నేయి ఇవన్నియు హితమైనవి.
9. భారత దేశములో జనులుచే అవు పూజింప బడుచున్నది.
10. అవుకు రెండు కొమ్ములున్నవి.
11. దానికి ఒక పొడుగైన తోక ఉన్నది.
12. దానికి చాల్ల కాళ్ళు ఉన్నవి.
13. అవులు తెల్లగాను, నల్లగాను, ఎఱ్ఱగాను ఉండును.
14. బిడ్డలకును రోగిస్తులకును అవుపాలు హితమైనది.
15. అవును బోషించిన క్షేమము కలుగును.

కథలు

1. మण्डూక: మృషికశ్చ

1. కస్మిన్ శ్చిత్ తడాకే క్షోఽపి మణ్డూక: అవర్తత ।
2. తస్య తడాకస్య తీరే కశ్చన మృషిక: వసతి స్మ ।
3. కాలక్రమేణ మణ్డూక: మృషికశ్చ మిత్రే అభవతామ్ ।
4. కదాచిత్ మృషిక: తడాకే ప్లవనం యేచ్ఛత్ ।
5. కిన్తు, స: ప్లవనం న జానాతి ।
6. అతః, తౌ ఆలోచ్య రజ్జవా స్వపాదౌ అవధనీతామ్ ।
7. మణ్డూక: జలే ఉత్పలుత్య ఇతస్తత: ప్లవతే స్మ ।
8. తత్పాదవద్ధ: మృషిక: అపి తేన సహ జలే చరతి స్మ ।
9. ఇత్థం తౌ చిరాయ జలే ప్లవనసుఖం అన్వభవతామ్ ।
10. తస్మిన్ సమయే కశ్చిత్ గృధ్ర: ఆకాశే డయతే స్మ ।
11. స: జలంపరి ప్లవమానం మృషికం అపశ్యత్ ।
12. స: భ్రువీతి స్వపాదాభ్యాం తం అగృహ్లాత్ ।
13. ఇన్త! మృషికేన సహ తత్పాదవద్ధ: మణ్డూకోఽపి లమ్బతే స్మ ।
14. గృధ్ర: మణ్డూకమృషికౌ గ్రాప్య తుష్ట: తౌ అభివృత్ ।
15. స్థలవాసీ మృషిక: జలవాసిना మణ్డూకేన సహ మైత్రీ అకరోత్ ।
16. తేన ఉభావపి సహేవ మృత్యుం గ్రాప్తవన్తౌ ।
17. అత: సమయోరేవ మైత్రీ శోభతే ।

1. ఒక తటాకములో ఒకానొక కప్ప ఉండినది.
2. ఆ తటాక తీరములో ఒక ఎలుక నివసించు చుండెను
3. కాలక్రమమున కప్పయు ఎలుకయు స్నేహితులయినవి.
4. ఒక సమయమున ఎలుక తటాకములో ఈత కొట్టవలెనని తలచినది.
5. కాని, అది ఈత కొట్టట నెఱుగదు.
6. అందువలన, అవి రెండును ఆలోచించి దారముతో తమ పాదములను చేర్చి కట్టుకొనినవి.
7. కప్ప నీటిలో దూకి ఇటు అటు ఈత కొట్టినది.
8. దాని కాళ్ళకు కట్టుకొనిన ఎలుక కూడ దానితో నీటిపై తిరుగుచుండెను.
9. ఈ విధముగా అవి చాలా కాలము ఈడుబలోని ఆనందమును అనుభవించినవి.
10. ఆ సమయమున ఒక గ్రద్ద ఆకాశముపై ఎగురు చుండెను.
11. అది నీటిపై ఈడుచున్న ఎలుకను చూచెను.
12. అది త్వరలో తన పాదములతో దానిని పట్టుకొనెను.
13. పాపం! ఎలుకతోబాటు దాని కాళ్ళకు కట్టుకొన్న కప్ప కూడా ప్రేలాడు చుండినది.
14. గ్రద్ద కప్పను, ఎలుకను పొంది ఆనందించి, వాటిని భక్షించినది
15. భూవాసియైన ఎలుక జలవాసియైన కప్పతో స్నేహము చేసినది.
16. అందుచేత రెండును ఒకే సమయములో మరణమును పొందినవి.
17. కాబట్టి సమయమైన వారిద్దరితో స్నేహము కోరించును.

2. సంఘే శక్తి:

1. కస్యచిత్ వృద్ధస్య చత్వారః పుత్రాః ఆసన్ ।
2. తే సదా పరస్పరం కలహాయమానా ఆసన్ ।
3. బహుధా ప్రయతమానోఽపి సః వృద్ధః తేషు పరస్పరప్రీతిం కల్పయితు శక్తః న అభవత్ ।
4. కదాచిత్ సః వృద్ధః మరణతల్పే అవర్తత ।
5. పుత్రాః సర్వే తత్తల్పస్య పరिसరే ఆసన్ ।
6. వృద్ధః తేషు కంచిత్ర్ ఆహ్వయ 'కాష్టబంధం ఒకం ఆనయ' ఇతి ఆజ్ఞాపయత్ ।
7. సః తత్యేవ కాష్టబంధమేకం ఆహరత్ ।
8. వృద్ధః పుత్రేషు ఒకేకం ఆహ్వయ, "కాష్టబంధం ఒకం భజ్జయ" ఇత్యువాచ ।
9. కిన్తు క్షోపి తం భజ్జయితుం న అశక్నోత్ ।
10. తతః సః వృద్ధః, 'తం కాష్టబంధం ఉన్మూల్య ఒకేకం కాష్టం భజ్జయత' ఇత్యవోచత్ ।
11. తేషు ఒకేక్షోపి ఒకేకం కాష్టమాదాయ క్షిప్రం, వినా శ్రమేణ అభజ్జయత్ ।
12. తదా వృద్ధః అవదత్, 'పుత్రాః!! ఒకేకం కాష్టం యుష్మాభిః సులభతయా భగ్నమ్; న కాష్టబంధః ।
13. అతః య్యం సదా సంఘోభవత్ । తదా న క్షోపి యుష్మాన్ బాధేత్" ఇతి ।
14. ఁవం సంఘే శక్తిం తేభ్యః అబోధయత్ ।

సంఘ శక్తి

1. ఒక వృద్ధునికి నలుగురు కుమారులు ఉండిరి.
2. వారు సదా ఒకరితో నొకరు జగడమాడుచుండిరి.
3. పెక్కు విధముల ప్రయత్నించియు ఆ వృద్ధుడు వారిమధ్య అన్యోన్య భావమును కలిగించలేకపోయెను.
4. ఒక సమయమున ఆ వృద్ధుడు మరణవస్థలో ఉండెను.
5. పుత్రులు అందఱు ఆ పడక దగ్గర చేరిరి.
6. వృద్ధుడు వారిలో ఒకనిని పిలిచి, 'కట్టెలమోపు నొకదానిని తెమ్ము' అని ఆజ్ఞాపించెను.
7. అతడు అట్లే ఒక కట్టెలమోపును తెచ్చెను.
8. వృద్ధుడు పుత్రులలో ఒక్కొక్కనిగా పిలిచి, 'ఈ కట్టెలమోపును విరుచుము' అని పలికెను.
9. అయితే, ఎవరను దానిని విరుచలేకపోయెను.
10. విదవ, ఆ వృద్ధుడు, 'ఆ కట్టెలమోపును విప్పి ఒక్కొక్క కట్టెను విరుచుడు' అని చెప్పెను.
11. వారిలో ఒక్కొక్కడును ఒక్కొక్క కట్టెను తీసుకొని త్వరలో, శ్రమ లేకుండా విరిచివేసెను.
12. అప్పుడు వృద్ధుడు చెప్పెను, 'కుమారులారా! ఒక్కొక్క కట్టెయు మీదే సులభముగా విరుచబడినది. కాని కట్టెలమోపును కాదుకదా'
13. "అందువలన మీరు సగా సంఘిభావముతో ఉండుదు. అప్పుడు మిమ్ము ఎవడును బాధపెట్ట లేడు."
14. ఈ విధముగా సంఘ శక్తిని వారికి జోదించెను.

సంభాషణము సమ్భాషణమ్ (అంగాని ఉద్దిశ్య)

ప్రశ్న:-ఇదం కిమ్ ?

ప్ర: ఇది ఏమి :

ఉత్తరమ్:-ఇదం మమ శరీరమ్ ।

స: ఇది నా శరీరము

ప్ర: శరీరస్య భాగా: కే ?

ప్ర: శరీర భాగములు ఏవి :

ఉ: శరీరస్య భాగా: శిరః, కంఠః, ఉరః, ఉదరం, హస్తौ, పాదौ, అङ్గులయ: ఇत्याదయ: ।

స: శరీర భాగములు కంఠ, మెడ, కొమ్మ, కడుపు, చేతులు, రెండు పాదములు, చేళ్లు మొదలైనవి.

ప్ర: తవ శిరసి కిం కిం వర్తతే ?

ప్ర: నీ కంఠో ఏవేది ఉన్నది :

ఉ: మమ శిరసి ద్వే నేత్రే, ద్వौ కర్ణौ, ఐకా నాసికా, ఘ్రానం, జిహ్వా, దంతా: ఇవాదయ: వర్తంతే ।

స: నా కంఠో రెండు కండ్లు, రెండు చెవులు, ఒక ముక్కు, నోరు, నాలుక, వండ్లు వంటివి ఉన్నవి.

ప్ర: త్వం నేత్రాభ్యాం కిం కరోసి ?

ప్ర: నీవు కండ్లతో ఏమి చేయుచున్నావు :

ఉ: అహం నేత్రాభ్యాం పశ్యామి ।

స: నేను కండ్లతో చూచుచున్నాను.

ప్ర: త్వం కర్ణాభ్యాం కిం కరోసి ?

ప్ర: నీవు చెవులతో ఏమి చేయుచున్నావు :

ఉ: అహం కర్ణాభ్యాం శృణోమి ।

స: నేను చెవులతో వినుచున్నాను.

ప్ర: త్వం నాసికయా కిం కరోసి ?

ప్ర: నీవు ముక్కుతో ఏమి చేయుచున్నావు :

ఉ: అహం నాసికయా జిహ్వామి ।

స: నేను ముక్కుతో వాసన చూచుచున్నాను.

ప్ర: త్వం వదనేన కిం కరోసి ?

ప్ర: నీవు నోటితో ఏమి చేయుచున్నావు :

ఉ: అహం వదనేన అన్నం భక్షయామి ।

స: నేను నోటితో అన్నమును తినుచున్నాను.

ప్ర: త్వం జిహ్వా కిం కరోసి ?

ప్ర: నీవు నాలుకతో ఏమి చేయుచున్నావు :

ఉ: అహం జిహ్వా రసయామి ।

స: నేను నాలుకతో రుచి చూచుచున్నాను.

ప్ర: త్వం దంతౌ: కిం కరోసి ?

ప్ర: నీవు పళ్లతో ఏమి చేయుచున్నావు :

उ: अहं दन्तैः चर्वयामि ।

స : నేను చ్చళ్లతో నడుచుచున్నాను.

प्र: त्वं पादाभ्यां किं करोषि ?

ప్ర : నీవు పాదములతో ఏమి చేయుచున్నావు ?

उ: अहं पादाभ्यां चरामि ।

స : నేను పాదములతో నడుచుచున్నాను

प्र: त्वं हस्ताभ्यां किं करोषि ?

ప్ర : నీవు చేతులతో ఏమి చేయుచున్నావు ?

उ: अहं हस्ताभ्यां वस्तूनि गृह्णामि ।

స : నేను చేతులతో వస్తువులను పట్టుకొనుచున్నాను

प्र: त्वं अङ्गुलीभिः किं करोषि ?

ప్ర : నీవు వ్రేళ్లతో ఏమి చేయుచున్నావు ?

उ: अहं अङ्गुलीभिः गणयामि ।

స : నేను వ్రేళ్లతో లెక్క పెట్టుచున్నాను

प्र: कण्ठः कुत्र वर्तते ?

ప్ర : మెడ ఎక్కడ ఉన్నది ?

उ: कण्ठः शिरसः अधस्तात् वर्तते ।

స : మెడ శంకుక్రింద ఉన్నది

प्र: कण्ठस्य अधस्तात् किं किं वर्तते ?

ప్ర : మెడక్రింద ఏమేమి ఉన్నది ?

उ: कण्ठस्य अधस्तात् उरः, उदरं, हस्तौ, पादौ एते वर्तन्ते ।

స : మెడక్రింద రొమ్ము, కడుపు, చేతులు, పాదములు ఇవి ఉన్నవి

అట స్థలము

క్రీడాङ्गणम्

प्रश्नः—इदं किम् ?

ప్ర : ఇది ఏమి ?

उत्तरम्—इदं क्रीडाङ्गणम् ।

స : ఇది ఆట స్థలము

प्र: क्रीडाङ्गणे बालाः किं कुर्वन्ति ?

ప్ర : ఆటస్థలములో బాలురు ఏమి చేయుచున్నారు ?

उ: क्रीडाङ्गणे बालाः क्रीडन्ति ।

స : ఆటస్థలములో బాలురు ఆడుచున్నారు

प्र: बालाः कथं क्रीडन्ति ?

ప్ర : బాలురు ఎట్లు ఆడుచున్నారు ?

उ: बालाः कन्दुकैः क्रीडन्ति ।

స : బాలురు బంతీలతో ఆడుచున్నారు

प्र: सः बालः किं करोति ?

ప్ర : ఆ బాలుడు ఏమి చేయుచున్నాడు ?

త: స: బాలా: వక్రదంఢేన కన్దుకం తావయతి ।

స : ఆ బాలుడు వక్రదంఢతో బంతిని కొట్టుచున్నాడు.

ప్ర: అన్య: కిం కరోతి ?

ప్ర : మఱియొకడు ఏమి చేయుచున్నాడు :

త: అన్య: స్వదంఢేన కన్దుకం ప్రతిరుణద్వి ।

స : మఱియొకడు తన కర్రతో బంతిని అడ్డగించుచున్నాడు

ప్ర: అహో ! ఇదానీం కిం ఆసీత్ ?

ప్ర : అరేరే ! ఇప్పుడు ఏమైవది :

త: కన్దుక: ఉభౌ అపి వక్రయిత్వా ధావిత: ।

స : బంతి ఇద్దరిని ఏకూర్చి పరుగిడిపోయివది.

ప్ర: అయం అపర: క్రుతో ధావతి ?

ప్ర : ఇంకొకడు ఎందుకు పరుగిడుచున్నాడు :

త: అయ కన్దుకం గ్రహీతుం ధావతి ।

స : ఇతడు చెందును నట్లుకొనుటకు పరుగిడుచున్నాడు

ప్ర: కుత: సర్వే బాలా: కరతాలం కుర్వంతి ?

ప్ర : ఎందులకు అందరు బాలురు చేతులు తట్టుచున్నారు :

త: అయమపి కన్దుకం అగృహీత్వా పతిత: । అత: సర్వే హసంతి,
కరతాలం కుర్వంతి చ ।

స : ఇతడు కూడా బంతిని పట్టుకుంటా వదిలిపోయెను. అందుచేత అందరూ నవ్వుచున్నారు, చేతులు తట్టుచున్నారు కూడా.

సూ ర్య డు

సూర్య:

సుత:- తాత ! సూర్య: కస్యాం దిశి ఉదేతి ?

కుమారుడు : తండ్రి : సూర్యుడు ఏ దిక్కులో ఉదయించును :

తాత:- బాల ! సూర్య: గ్రాచ్యాం దిశి ఉదేతి ।

తండ్రి : బాలుడా : సూర్యుడు తూర్పు దిక్కున ఉదయించును.

సుత:- కస్యాం దిశి అస్తం గచ్ఛతి ?

కు : అతడు ఏ దిక్కులో అస్తమించును :

తాత:- స: గ్రతీచ్యాం దిశి అస్తం గచ్ఛతి ।

త : అతడు పడమటి దిక్కులో అస్తమించును

సుత:- సూర్యేణ అస్మాకం కిం ప్రయోజనమ్ ?

కు : సూర్యుని చేత మనకు ఏమి ప్రయోజనము :

తాత:- సూర్య: అస్మాకం ప్రకాశం, ఉష్ణం చ యచ్ఛతి ।

తం : సూర్యుడు మనకు వెలుతురును, వేడిని ఇచ్చుచున్నాడు.

సుత:- సూర్యప్రకాశేన కిం భవతి ?

కు : సూర్యుని వెలుతురుచేత ఏమి అగును :

తాత:- సూర్యప్రకాశేన అన్ధకార: నశ్యతి ।

తం : సూర్యుని వెలుతురుచే చీకటి పోవును

सुतः- सूर्यस्य उष्णः किं करोति ?

కు : సూర్యుని వేడి ఏమి చేయును :

तातः- सूर्यस्य उष्णः ग्राणिनः रक्षति । किंच सूर्यः उष्णकिरणैः
मेघान् जनयति ।

తం : సూర్యుని వేడి ప్రాణులను కాపాడును. మణియు, సూర్యుడు ఉష్ణ
కిరణములచే మేఘములను పుట్టించుచున్నాడు

सुतः- सूर्यदेवं कुतः जनाः पूजयन्ति ?

కు : సూర్యదేవుని ఎందుకు జనులు పూజించుచున్నారు :

तातः- सूर्यः ग्रहाणां अधिपः । अपि च स्वकिरणैः लोकान्
रक्षति । अतः जनाः तं पूजयन्ति ।

తం : సూర్యుడు గ్రహములకు నాయకుడు. గాక, తన కిరణములచే లోక
ములను రక్షించుచున్నాడు. అందువలన జనులు అతనిని పూజించు
చున్నారు.

उभावपि:- दिनाधिपतये नमः

ఇద్దరును : దినాధిపతికి నమస్కారము

సూర్యుని నామములు కొన్ని :—

“आदित्यः, सविता, सूर्यः,

खगः, पूषा, गभस्तिमान् ।

सुवर्णसदृशः, भानुः,

हिरण्यरेताः, दिवाकरः ॥

కొన్ని నీతి శ్లోకములు

नीतिश्लोकाः

విద్యాభ్యాసము

विद्या ददाति विनयं विनयाद् याति पात्रताम् ।

पात्रत्वाद् धनमाप्नोति धनाद् धर्मं ततः सुखम् ॥

విద్య విషయమునిద్యును; విషయము వలన సత్ప్రభుడగును;
సత్ప్రభుత్వవలన ధనమును, ధనమువలన ధర్మమును, ధర్మమువలన ముఖ
మును పొందును.

सुखार्थी चेत् त्यजेद् विद्यां विद्यार्थी चेत् त्यजेत् सुखम् ।

सुखार्थिनः कुतो विद्या कुतो विद्यार्थिनः सुखम् ॥

ఏవు సుఖమును కోరు వాడవైతే సుఖము వదలిపెట్టుము.
చదువును కోరువాడైతే సుఖమును వదలిపెట్టుము. సుఖమును కోరు
వానికి చదువెట్లు వచ్చును; చదువును కోరువానికి సుఖ మెట్లుండును?

आचार्यात् पादमादत्ते पादं शिष्यः स्वमेधया ।

पादं सत्रह्मचारिभ्यः पादं कालक्रमेण च ॥

శిష్యుడు ఆచార్యునివలన తన విద్యలో పాతిక భాగము నేర్చుకొనును.
పాతిక భాగము తన బుద్ధి బాతుర్మముతోను, మిగిలిన భాగమును

సహస్రాయులవలనను. నాల్గవ భాగమును కాలక్రమంగాను వేర్వేరుకొనును.
ఇట్లు నేర్పి పూర్తి విద్యావంతుడగును.

విద్రత్వం చ నృపత్వం చ నేవ తుల్యే కదాచన ।

స్వదేశో పూజ్యతే రాజా విద్రాన్ సర్వత్ర పూజ్యతే ॥

పాండిత్యము, రాజరికము ఇవి ఎప్పుడును సమములు కావు. రాజా
తన దేశమందు మాత్రమే పూజింపబడును. పండితుడన్నచో అంతటా
పూజింపబడును.

దు ర్జ ను లు

త్యజ దుర్జనసंसर्गं भज साधु समागमम् ।

కुरु पुण्यमहोरात्रं स्मर नित्यमनित्यताम् ॥

దుష్ట సహవాసమును వదిలిపెట్టుము. సాధు సహవాసమును
చేయుము. రాత్రింబవళ్ల పుణ్యమును చేయుము. అన్నియు అకాల్యకమవి
జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము.

दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययाऽलङ्कृतोऽपि सन् ।

मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ॥

దుర్జనుడు చక్కగా చదువుకొన్నవాడై నను అతనిని వదిలిపెట్టవలెను.
మాణిక్యము కలిగియున్నను నర్పము భయంకరమైనదీ కదా

काकः कृष्णः पिकः कृष्णः को भेदः पिककाकयोः ।

वसन्तकाले सम्प्राप्ते काकः काकः पिकः पिकः ॥

కాకి నల్లవిది. కోకిలము కూడా నల్లవిది. ఈ రెండిటిని భేదమేమి
ఉన్నది? ఐనను. వసంత కాలము రాగా. కాకి ఏది. కోకిలము ఏది అనే
విషయము తెలియును.

స త్పు రు ఘ లు

छायामन्यस्य कुर्वन्ति स्वयं तिष्ठन्ति चातपे ।

फलन्ति च परार्थेषु नात्महेतोर्महाद्ఋ माः ॥

మహా వృక్షములు తాము ఎండలో విరిచిది. ఇతరులకు వీడను
ఇచ్చుచున్నవి. అవి ఇతరులకనియే ఫలించుచున్నవి. తమ కొంతకై కాదు.

उपकारिषु यः साधुः साधुत्वे तस्य को गुणः ।

अपकारिषु यः साधुः स साधुः सद्भिरुच्यते ॥

ఉపకారము చేసినవారి విషయమున మంచిగా ఉండినచో ఏమి
గొప్ప? అపకారము చేయువారి విషయమున మంచిగా ప్రవర్తించినచో
గొప్పవాడు.

गुणवज्जनसंसर्गात् याति नीचोऽपि गौरवम् ।

गुणमालानुषङ्गेण सूत्रं शिरसि धार्यते ॥

గుణవంతుల చేరికవలన నీచుడు కూడా గౌరవమును పొందును.
పుష్పమాల సంబంధమువలన దారము శిరస్సుపై ధరింపబడును.

धनानि जीवितं चैव परार्थे प्राज्ञ उत्सृजेत् ।

तन्निमित्तं वरं त्यागो विनाशे नियते सति ॥

బుద్ధివంతుడు ఇతరుల క్షేమముకొఱకే తన ధనమును, జీవితమును వదిలిపెట్టును. అవి రెండును నశించు స్వభావము గలవై నవ్వుడు. ఇతరులకై త్యాగము చేయుట శ్రేష్ఠము గదా :

महानुभावसंसर्गः कस्य नोन्नतिकारकः ।

रथ्याम्बु जाह्नवीसङ्गात् त्रिदशैरपि बन्धते ॥

మహాత్ముల సహవాసము ఎవరికి మేలు చేకూర్చదు? గంగతో కలియుటవలన మురికి కాలువ నీటిని కూడా దేవతలు నయితం కొని యాడుదురు.

స దు ప దే శ ము లు

सत्यं वद

नस्यమును వలుకుము

धर्मं चर

ధర్మమును చేయుము

मातृदेवो भव

తల్లిని దై వముగా కొలుచుము

पितृदेवो भव

తండ్రిని దై వముగా కొలుచుము

आचार्यदेवो भव

గురువును దై వముగా కొలుచుము

अतिथिदेवो भव

అతిథిని దై వముగా కొలుచుము

अन्नं न निन्द्यात्

అన్నమును దూషింపకుము

श्रद्धया देयम्

శ్రద్ధతో దానము చేయవలెను

अश्रद्धया अदेयम्

అశ్రద్ధగా ఇవ్వరాదు

कर्मणि एव अधिकारः ते

కర్మ చేయుటయందే వీరు అధికారము

गौरवं प्राप्यते दानात्

దానము చేయుటవలననే గౌరవము లభించును

मात्रा समं नास्ति शरीरपोषणम्

తల్లితో సమానముగా శరీరమును పోషించువారు లేరు

चिन्तासमं नास्ति शरीरशोषणम्

చింతవలె శరీరమును కృశింపజేయునది లేదు.

भार्यासमं नास्ति शरीरतोषणम्

భార్యవలె శరీరమునకు ఉత్సాహమిచ్చువారు లేరు.

विद्यासमं नास्ति शरीरभूषणम्

విద్యవలె శరీరమునకు మణియొక ఆభరణము లేదు

परोपकाराय सतां विभूतयः

మంచివారి పొత్తు వరోపకారము కొరతే

सन्तोषतुल्यं धनं अस्ति नान्यत्

ఆనందముతో సమమైన మణియొక ధనము లేదు

कालः करोति कार्याणि

కాలమే కార్యముల నెఱవేర్చును.

अतिपरिचयात् अवज्ञा

ఎక్కువ పరిచయముంటే అలక్ష్యభావ మేర్పడును

अरक्षितं तिष्ठति दैवरक्षितम्

ఒకడు కాపాడని వాటిని దైవము కాపాడును

श्वः कार्यं अद्य कुर्वति

లేవటి పని ఈ దినమే చేయును

सत्सङ्गत्वे निस्सङ्गत्वम्

మంచివారి చేరికవలన వైరాగ్యమేర్పడును

कुर्यात् आहारं प्राणसन्धारणार्थम्

బ్రతికియుండుటకు మాత్రమే భుజించవలెను

न बन्धुमध्ये धनहीनजीवनम्

పేదరికమున. బంధువుల మధ్య ఉండరాదు

न वदति सुजनः करोत्येव

మంచివాడు చెప్పుడు: చేపిరియను

किं जीवितेन पुरुषस्य निरक्षरेण

చదువులేని జీవితము వ్యర్థము

गतानुगतिको लोकः

ముందువ్వువారిని అనుసరించును లోకము

विधिरहो बलवानिति मे मतिः

విధియే శక్తికలదని నేననుకొందును

दुःखिते कुरु दयाम्

దుఃఖించువారిపై కరుణ చూపుము

सततं वाग्भूषणं भूषणम्

వాక్కు చాతుర్యమే మనిషికి ఆధరణము

विद्याविहीनः पशुः

విద్యలేనివాడు పశువు

लोकाः समस्ताः सुखिनो भवन्तु

లోకులెల్లరు సుఖించురుగాక.

सर्वे भद्राणि पश्यन्तु

ఎల్లవారును శ్రేయమును కొనెదరు గాక.

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः

ఓం. శాంతి. శాంతి. శాంతి.

అ క ర ను క్ర మ ణి క

అప్పుట

అదిగాక

అనేకులు

అంతట

అందము

అందువలన

అప్పుడు

అట్లయినను

అంతయు, అన్నియు

అందుడు

అలనట

అసూయ

అకలి

అకు

అట

అవకట్ట

అ లోక

ఇక్కడ

ఇట్లు

ఇట్లు

ఇప్పుడు

తన

కిచ్చి, అపిచ

అనేక, బహు:

సర్వ

సౌందర్య, చారుతా

అతః, తస్మాత్

తదా, తత్సమయే

తथापि

సर्व, సకల

అన్ధ:

శ్రమ:

అక్షమా, అస్యూ

క్షుత్, బుభుక్షా

పర్ణః, పత్ర

క్రీడా

సేతు:

తस्मिन्दिने

అత్ర

एवं, इत्थं

गृहं, भवनं

అధునా

కత్ర

కించ, అవిధ

అనేక, బహు:

సర్వత్ర

సౌందర్యం, చారుతా

అకః, తస్మాత్

తదా, తత్సమయే

తథాపి

సర్వం, సకలం

అంధః

క్రమః

అక్షమా, అస్యూ

క్షుత్, బుభుక్ష

పర్ణః, పత్రం

క్రీడా

సేతుః

తస్మిన్దినే

అత్ర

ఏవం, ఇత్థం

గృహం, భవనం

అధునా

ఇసుక
ఈ దినము
ఎండ
ఎండిన
ఎదుట
ఎఱ్ఱు
ఎప్పుడు
ఓర్పు
ఎల్లప్పుడు
ఐతే
ఐను
బప్పుకొనుట
ఒకానొకడు
ఒడ్డు
కప్పిరు
కప్ప
కర్ర
కణువు
కంపి
కుండ
కుప్ప
కుమారుడు
కొట్టుట

సిక్కితా
అఘ
आतपः
शुष्कः
पुरतः, पुरः
कथं
कदा
क्षमा
सदा, सर्वदा
किन्तु, तु, परन्तु
आम्, बाहं
अङ्गीकारः
कश्चित्
तीरं
अश्रु
मण्डूकः
दण्डः
क्षामः
मिलित्वा
घटः
राशिः
पुत्रः, सुतः
ताडनं

సికతా
అదృక్
ఆతపః
శుష్కః
పురతః, పురః
కథం
కదా
క్షమా
సదా, సర్వదా
కింతు, తు, పరంతు
ఆం, బాహం
అంగీకారః
కశ్చిత్
తీరం
అశ్రు
మండూకః
దండః
క్షామః
మిళితా
మటః
రాశిః
పుత్రః, సుతః
తాడనం

కొంగ
కొంపము
కొన్ని
కొన
కోట
కొండ
గట్టిగా
గడ్డి
గారి
గుర్తు
గుడిశ
గూడు
గొంతుక
గొడుగు
గొరవము
దాకలి
దాప
దాటను
చిగురు
చుక్క (పీటి)
చుట్టును
చొచ్చ

बकः
किञ्चित्
कतिचन
अग्रं
दुर्गं
पर्वतः
उच्चैः
तृणम्
वायुः, वाता
चिह्नम्
उटजः
पञ्जरः
कण्ठध्वनिः
छत्रं
मानः, गौरवं
रजकः
कटः
अलं
फल्लवः
बिन्दुः
परितः
दृष्टिः

బకః
కించిత్
కతిచన
అగ్రం
దుర్గం
పర్వతః
ఉచ్చైః
తృణం
వాయుః, వాతః
చిహ్నం
ఉటజః
పంజరః
కంఠధ్వనిః
చత్రం
మానః, గౌరవం
రజకః
కటః
అలం
ఫల్లవః
బిందుః
పరితః
దృష్టిః

చెట్టు
చేటు
చేయి
తరగతి
తగిన
తరువాత
తఱచు
తప్పు
తలవని తలంపుగా
తరిదండ్రులు
తాటియాకు
తామర
తామనముగా
తగ
తేనె
తేయి
తోక
తోట
తోదేయి
త్వరతో
త్రాడు
చట్టమైన

వృథా:
అనిష్ట
హస్తః, కరః
కక్షయా
ఉచిత, అర్హ
అనంతరం
ప్రాయః
అపరాధః
యదృచ్ఛయా
పితరౌ
తాలపత్రం
కమలం, పద్మ
వिलम्ब्य
లతా
మధు
వృక్షికః
పుంశ్చ
ఉద్యానం
వృకః
అచిరాత్
रज्जुः, క్షుర
నివిడ

పుష్కః
అవిష్కం
హస్తః, కరః
కక్ష్య
ఉచిత, అర్హ
అనంతరం
ప్రాయః
అపరాధః
యదృచ్ఛయా
పితరౌ
తాలపత్రం
కమలం, పద్మం
విలంబ్య
లతా
మధు
పుష్పికః
పుష్పం
ఉద్యానం
పుకః
అచిరాత్
रज्जुः, సూత్రం
నివిడం

దుమ్ము
దుది
దప్పి
దొంగ
దొంగతనము
దనము
నమ్మకము
నక్క
నవ్వు
నొకరు
నిన్న
నడక
నడవ
నలుమూలు
పొట
పొము
పొవరము
పిల్లి
పుట్ట
పూర్వము
పెట్ట
పేరు

धूलि:
कार्पासः
पिपासा
चोरः
चौर्य
अर्थः, धनं
विश्वासः
शृगालः
हासः
सेवकः, भृत्यः
हयः
शयनं
नौका
असकृत्
गीतं
सर्पः
कपोतः
बिडालः
बलमीकः
पुरा, पूर्व
महान्, महत्
नाम

దుళి:
కార్పాసః
పిపాసా
చోరః
చోర్యం
అర్థః, ధనం
విశ్వాసః
శృగాలః
హాసః
సేవకః, భృత్యః
హయః
శయనం
నౌకా
అసకృత్
గీతం
సర్పః
కపోతః
బిడాలః
బలమీకః
పురా, పూర్వం
మహాన్, మహత్
నామ

శ్లోక

ప్రయత్నము
పైన
పొగ
బాణము
బావి
బాటపాటి
బ్రతుకు
భయపడినవాడు
మందు
మరల
మఱియొకడు
మిక్కిలి
మిగిలినది
మునరివాడు
మునలమ్మ
మూడుడు
మొద
మొలుపు
మెల్లగా
మేక
పనుము

లోభ:

ఉచయ:, ప్రయత్న:

ఉపరి

భూమ:

శర:, బాణ:

కూప:

పాన్త:, పథిక:

జీవన

భీత:

హిమమ్

పున:

అన్య:, అపర:

అతీవ

శ్లోక:

వృద్ధ:

వృద్ధా

మృత:, జడ:

కణ్ఠ:

విద్యుత్

శనై:

మేష:

శుల్కం

లోభ:

ఉద్యమ:, ప్రయత్న:

ఉపరి

భూమ:

శర:, బాణ:

కూప:

పాంథ:, పథిక:

జీవనం

భీక:

హిమం

పున:

అన్య:, అపర:

అతీవ

శ్లోక:

వృద్ధ:

వృద్ధా

మూఢ:, జడ:

కంఠ:

విద్యుత్

శనై:

మేష:

శుల్కం

రేపు

తాయ

పంట

పంతువ

పయసు

పెంటనే

పెన్నెం

పెం

పేడిగా

పేరేచోట

వ్యాపారి

సహోదరుడు

విగ్న

పేహితుడు

పోతురితనము

పోతురితాడు

పొల్లం

శ్వ:

శిలా, పాషాణ:

పాక:

సేతు:

వయ:

సత్వరం, సహసా

జ్యోత్స్నా

మూల్యం

ఉష్ణం

అన్యత్ర

వణిక్

భ్రాతా, సోదర:

లజ్జా

మిత్రం, సఖా

అలస్యం

అలస:

సౌఖ్యం, భద్రం

శ్వ:

శిలా, పాషాణ:

పాక:

సేతు:

వయ:

సత్వరం, సహసా

జ్యోత్స్నా

మూల్యం

ఉష్ణం

అన్యత్ర

వణిక్

భ్రాతా, సోదర:

లజ్జా

మిత్రం, సఖా

అలస్యం

అలస:

సౌఖ్యం, భద్రం

జన గణ మన'

జన గణ మన అధినాయక జయ हे
भारत भाग्य विधाता ।

पंजाब सिन्धु गुजरात मराठा
द्राविड उत्कल वंगा ।

विन्ध्य हिमाचल यमुना गंगा
उच्चल जलधि तरंगा ।

तव शुभ नामे जाहे

तव शुभ आशिष माहे

गाये तव जय गाथा ॥

जन गण मंगल दायक जयहे

भारत भाग्य विधाता ।

जयहे जयहे जयहे

जय जय जय जयहे ॥

जय हिन्द !

**"BY LANGUAGES WE ARE MANY,
BUT AS A NATION, WE ARE ONE."**

Balaji

Publications

Madras-600014